

ELS ESPAIS DELS SERVEIS EDUCATIUS DE PISTOIA: UNA EINA PER A LA INCLUSIÓ

TREBALL DE FINAL DE GRAU

Anna Blanco i Jurado

4t del Grau en Mestre d'Educació Infantil

Gemma Rebollo i Giralt

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Universitat de Vic

16 de maig del 2014

Índex

1. Resum	1
2. Introducció	2
3. Pregunta inicial i objectius del treball	4
3.1. La pregunta inicial.....	4
3.2. Objectius del treball	4
4. Marc teòric.....	5
4.1. Sistema Educatiu Italià	5
4.2. La Inclusió a Itàlia	6
4.3. Pistoia com a referent educatiu	8
4.3.1. La ciutat de Pistoia i el seu projecte educatiu.....	8
4.3.2. Carta del serveis educatius de Pistoia	9
4.3.3. Pilars educatius a Pistoia	9
4.3.4. Tipus d'escoles a Pistoia	10
4.3.5. Els espais i materials	14
4.4. La documentació.....	26
5. Part pràctica: La investigació.....	30
5.1. Objectius de la investigació.....	30
5.2. Metodologia.....	30
5.3. Instruments metodològics	31
5.3.1. La observació	31
5.3.2. El diari de camp.....	31
5.3.3. La entrevista	32
5.4. Resultats del treball de camp.....	32
5.4.1. Asilo Nido Il Faro	33
5.4.2. Scuola dell'Infanzia La Coccinella	38

5.4.3. Scuola dell'Infanzia La Filastrocca	44
6. Conclusions.....	51
7. Valoració	55
8. Referències bibliogràfiques.....	56
8.1. Llibres.....	56
8.2. Revistes	56
8.3. Publicacions oficials.....	57
8.4. Documents electrònics i webs	57
8.5. Altres documents	57

1. Resum

Aquest treball té com a objectiu aprofundir en la importància que tenen els espais de les escoles dels Serveis Educatius de Pistoia en la inclusió i l'atenció a la diversitat. Per aquest motiu, després d'una recerca teòrica que contextualitza aquests serveis, es troba un anàlisi que relaciona els resultats d'aquesta primera part teòrica amb una segona part pràctica portada a terme durant un període de pràctiques en tres escoles d'aquests serveis educatius, una d'elles és un Asilo Nido i les altres dues són Scuole dell'infanzia.

Abstract

The objective of this academic work is to go into detail about the vital importance of spaces in the schools of Pistoia's Educational Services and how it is directly connected with inclusion as well as the attention to diversity. For this reason, after an exhaustive research among these services an analysis that links this first theoretical part with a second practical part based on internships is found. These internships take part in three different schools that belong to those Educational Services. Specifically, one is an Asilo Nido and the other two are Scuole dell'infanzia.

Paraules clau

Inclusió, Serveis Educatius de Pistoia, Espais, Escola.

Key words

Inclusion, Pistoia's Educational Services, Spaces, School.

2. Introducció

Des de que vaig descobrir el projecte educatiu de les escoles municipals de Pistoia i la vinculació amb la Universitat de Vic pel que fa a la realització de les pràctiques en ell, he volgut realitzar el meu període de pràctiques en aquesta ciutat.

Al conèixer el projecte educatiu de Pistoia, un dels fets que m'ha cridat més l'atenció ha estat el de la importància dels espais en les escoles municipals i el paper que tenen aquests en la vida i l'educació dels infants. Per aquest motiu, en aquest treball es pot trobar l'observació d'aquest model educatiu i la importància dels espais com agents educadors.

Al llarg del grau he pogut observar la importància de la inclusió a les aules i per aquest motiu vaig escollir la menció d'educació inclusiva i atenció a la diversitat. Això m'ha fet reflexionar i tenir curiositat sobre quina és la importància que tenen els espais per tal de ser una escola inclusiva. La oportunitat de poder realitzar les pràctiques a Pistoia, em permet observar els espais de les escoles de Pistoia i com aquest element influeix a la inclusió i a l'atenció a la diversitat.

Per poder entendre el projecte educatiu de la ciutat, cal que la coneguem una mica, també com van ser els inicis del projecte educatiu i el motiu per el qual es va donar a terme. Això ens permetrà entendre perquè ha esdevingut tant important i un model internacional.

Pistoia és una ciutat italiana que es troba a la Toscana i als voltants de Florència. És una ciutat que mostra especial interès pel creixement de l'infant i la importància de les seves famílies, és per això que ha creat una xarxa de serveis educatius els quals actualment es poden trobar deu *asili nido* (Escoles de zero a tres anys), dotze *scuole dell'infanzia* (Escoles de tres a sis anys), quatre *area Bambini* i dotze laboratoris *Pistoiaragazzi*.

El valor de l'experiència educativa de Pistoia es veu reflectida en el fet que és un model educatiu integral, és a dir, intervenen des dels plantejaments teòrics fins els elements organitzatius, com la distribució del temps i l'espai, els recursos i els materials. També són importants les relacions que es donen entre els protagonistes d'aquest model educatiu com les famílies, les institucions i la ciutat.

El projecte educatiu de les escoles municipals de Pistoia es basen en quatre pilars fonamentals que són: un model educatiu, l'estructura organitzativa, els professionals que hi intervenen i les polítiques educatives que ho fan possible. Però com hem dit anteriorment, un dels aspectes en el qual ens centrarem serà la importància dels espais i com aquests influeixen en la inclusió i l'atenció a la diversitat

De manera que, en aquest treball podem veure, en més profunditat, quina és la importància dels espais i la seva organització a les escoles del sistema educatiu de la ciutat, i també com aquests intervenen per a ser escoles inclusives.

3. Pregunta inicial i objectius del treball

3.1. La pregunta inicial

Per tal de poder dur a terme una recerca sobre aquest tema, ens plantejem una gran pregunta, la qual em permetrà aprofundir en la meva investigació:

- Quina importància tenen els espais de l'escola per tal de poder posar en pràctica la filosofia d'una escola inclusiva?

3.2. Objectius del treball

- Conèixer la importància de la organització dels espais a les aules de les escoles de Pistoia.
- Observar com la organització dels espais influeix en la inclusió dels infants amb necessitats educatives especials.

4. Marc teòric

4.1. Sistema Educatiu Italià

El sistema educatiu italià va sorgir a l'any 1859. Aquest sistema educatiu va tenir lloc gràcies a la llei Casati. Una llei que va obligar que es donessin unes competències educatives ja que al cap de dos anys (1961) es donaria la unificació italiana, i per tant poder disminuir l'analfabetisme. Aquesta llei va donar poder als pobles, els quals podien gestionar les escoles d'educació primària, també va donar poder a les províncies que gestionaven les escoles d'educació secundària i finalment donava poder a l'estat per tal de gestionar els estudis universitaris.

La pròxima llei important que va sorgir va ser la llei Gentile, que va sorgir l'any 1923 quan Benito Mussolini i el seu partit feixista eren al poder. Aquesta llei permetia l'escolarització fins als 14 anys i això facilitava que llavors es pogués optar pel món laboral, ja que després dels cinc anys d'escola primària els alumnes podien escollir entrar al món laboral. L'any 1962 es va abolir el fet de facilitar l'accés al món laboral, ja que, es va obligar als alumnes a seguir l'educació secundària un cop finalitzada la primària.

Des de 1962 fins a l'actualitat, el sistema educatiu italià ha restat igual amb petites modificacions com una major igualtat entre homes i dones o major nombre d'especialitats en la formació professional.

L'educació obligatòria a Itàlia comprèn des de l'edat de sis anys fins als catorze. Dels sis anys fins als deu, els alumnes passen per dos cicles escolars. El primer cicle consta de dos anys i automàticament passen al segon cicle que comprèn tres anys més. Un cop finalitzats els dos cicles, els alumnes entren a l'educació "mitjana" (dels onze als catorze anys), és a dir, a l'educació secundària. Finalment, un cop superada la prova final de l'educació "mitjana", els alumnes poden cursar educació secundària superior en tres, quatre o cinc anys. Això els permetrà assistir a la universitat o bé tenir accés al món laboral.

Però com a Catalunya, abans de l'educació obligatòria que comença als sis anys, els infants poden assistir a l'educació preescolar, que comprèn des dels primers mesos de vida fins als sis anys. Des de els zero fins als tres anys els nens i nenes poden

assistir als “asilo nido” (escola bressol), i des de els tres anys fins els sis poden assistir a les “scuole dell’infanzia” (escoles infantils).

4.2. La Inclusió a Itàlia

Segons la UNESCO, hi ha tres principis bàsics en els quals l’educació s’hauria de basar per a aquells alumnes amb necessitats educatives especials (n.e.e):

1. El derecho a la educación:

La educación es un derecho para todos. Esta no es dependiente del resultado de lograr empleo, ni de demostrar la capacidad de contribución a la sociedad .

2. El derecho a la igualdad de oportunidades:

Todos los ciudadanos tienen derecho a una igualdad de oportunidades. Lo cual no significa que todos deban ser tratados igual. Como principio de justicia y equidad se requiere que se identifique la diversidad de los niño/as y se les trate de forma diferencial en la provisión de los servicios educativos para la apropiación de metas comunes. La práctica estará mediada por una pedagogía diferencial y la distribución equitativa de recursos humanos, materiales y tecnológicos.

3. El derecho a participar en la comunidad:

Es un principio de no segregación. La educación como principio debe ofrecerse con compañeros sin discapacidad. Los niño/as no deben tener restricciones de acceso a la educación, al currículo ofrecido o a la calidad de la enseñanza que reciben. ¹

Cada cop més a tot Europa hi ha una voluntat d’incloure els infants amb necessitats educatives especials a les escoles ordinàries. Per a poder-se dur a terme aquest pas, s’ha d’oferir l’ajuda als centres amb recursos com per exemple més professorat especialitzat o materials adequats a les necessitats dels infants que es trobin al centre.

---

¹ UNESCO, Educación Inclusiva, Educating children and young people with disabilities. Principles and the review of practice por Seamus Hegarty).

A Itàlia, el gran canvi, referint-nos a la inclusió, va ser al 1977 quan amb la llei 517 es van abolir les escoles d'educació especial, ja que la llei dictava que tots els nens i nenes amb discapacitat havien d'assistir a les aules ordinàries amb el suport d'un professor especialitzat.

I és que tal i com diu Nicola Cuomo “la pedagogia especial, la reeducació, l'ortopedagogia..., amb totes les estructures institucionals especials que proposaven i proposen la realització d'itineraris educatius diferenciats, separats, no tenen cap fonament si partim de la idea de que cadascú de nosaltres és diferent, original, autèntic, i que aquesta diversitat és respectada i valoritzada amb l'identitat de cadascú; té per contrari una justificació en els prejudicis, si el propòsit és la divisió arbitrària, jeràrquica i violenta dels individus en “normals i anormals” “. ²

Segons Pere Pujolàs “En un plantejament inclusiu de l'educació, l'escola està oberta a tothom, i no com una concessió gratuïta, sinó com una exigència de justícia. Ja no és necessari seleccionar els estudiants; *tots*, tinguin o no alguna discapacitat, s'inclouen en les escoles de la seva comunitat (del seu poble, del seu barri...), a l'escola comú, en la mateixa on van els seus germans, els seus amics, els seus veïns, i a la classe que els correspon per la seva edat. I és l'escola – i el sistema educatiu – la que ha de procurar-se tots els recursos necessaris per atendre a tots els estudiants.”³

Partint doncs, de la importància de la concepció d'infant únic i diferent a la resta, cadascun dels alumnes té dret a una educació igual que la resta de companys. És per això que a Pistoia (com a la resta d'Itàlia) tots els infants amb dificultats, ja siguin discapacitats o riscos socials, tenen el dret d'assistir a les escoles municipals de la ciutat.

Els serveis educatius municipals de Pistoia pretenen garantir el dret de la inclusió dels nens amb necessitats educatives especials, tenint en compte la necessitat d'un reforç individualitzat de cada infant, i sobre una base de projecte educatiu que és realitzat amb la cooperació del servei de sanitat del territori.

Com anirem parlant al llarg del treball, una de les característiques més importants del servei educatiu de Pistoia és la qualitat dels seus espais. Aquests respecten el ritme de cada infant, així doncs facilitant que aquest trobi el seu lloc dins l'escola i el grup.

---

² CUOMO, Nicola. “L'altra faccia del diavolo” (2004). Cesena: Aemocon, p.174-175

³ PUJOLÀS, Pere (2010). “No es inclusión todo lo que se dice que lo es”. *Aula de Innovación Educativa*, núm. 191, pàg. 41.

Espais que tenen cabuda per a tots respectant les característiques i les necessitats de cada alumne.

No seria possible sense l'ajuda de les mestres, ja que un dels punts claus de la inclusió a Pistoia és l'assignació d'una mestra de suport per a cada infant amb necessitats educatives especials.

4.3. Pistoia com a referent educatiu

4.3.1. La ciutat de Pistoia i el seu projecte educatiu

Pistoia és una ciutat de la Toscana (Itàlia) d' aproximadament noranta mil habitants i uns 236,77 km². Famosa per la seva cultura i la seva gastronomia, Pistoia és també famosa per el seu projecte educatiu.

Un projecte educatiu que neix als anys setanta a les mans de Anna Lia Galardini. Amb l'ajuda de les col·laboradores Donatella Giovannini i Sonia Iozelli, Anna Lia Galardini ha pogut transformar l'acció educativa de Pistoia i les polítiques educatives, socials i culturals de la ciutat. Aquest fet ha elevat Pistoia com a una ciutat educativa de referència a nivell mundial ja que és una de les ciutats italianes la qual dóna més serveis educatius als seus infants.

Un dels punts forts d'aquest projecte és el fet que l'administració dels serveis es porta a càrrec directe dels serveis per la infància, i això ajuda a les famílies en les seves responsabilitats educatives. Les famílies doncs, són una part molt important de l'educació de la ciutat, no només per les seves responsabilitats educatives sinó també perquè saben la importància del treball realitzat per les mestres i per tot el personal que porta a terme aquest projecte.

4.3.2. Carta del serveis educatius de Pistoia

La “carta dei servizi educativi di Pistoia⁴” neix per a esdevenir un element significatiu d’un projecte pedagògic i cultural, i també perquè el “comune di Pistoia” ha realitzat moltes recerques en les intervencions i en les oportunitats dels infants.

Aquest document ha estat elaborat per educadors, pares, responsables de la coordinació pedagògica i experts de la Universitat de Pàvia, durant un llarg període a partir del febrer del 2003. Un dels aspectes més destacables en l’elaboració d’aquest document ha estat el de verificar si la qualitat que ha estat pensada per a ell, es dona realment durant el dia a dia en els serveis educatius de la ciutat.

La carta dels serveis educatius és presentada com un instrument de comunicació i informació per tal de participar en el desenvolupament dels futurs serveis educatius. Es pretén que aquest document sigui un document de diàleg que reforci el pacte donat entre ciutadans i l’ajuntament (governo comunale). Per aquest fet, els pares esdevenen claus en aquest projecte, ja que no només són usuaris dels serveis sinó que també són subjectes actius i responsables d’aquesta carta ja que aporten beneficis i es mouen en la direcció general de donar valor als serveis públics. Així doncs, el fet de participar significa que les famílies formen part, se senten protagonistes d’un projecte de vida que es dona a terme en la comunitat per millorar el creixement de tots i sobretot el dels infants.

La carta esdevé important ja que és la oportunitat entre famílies i institucions públiques per tal d’establir relacions entre ambdues. Aquestes relacions han d’ésser amb una mirada de continuïtat entre els ambients que va trobant l’infant.

4.3.3. Pilars educatius a Pistoia

Actualment al nostre país, vivim l’educació des de la mirada política. El fet de que hi hagi canvi de governs i que aquests prioritzin canviar i realitzar lleis, fa que es perdi la importància dels drets dels infants. És per això cal realitzar una mirada a la ciutat de Pistoia, que ha donat importància a unes escoles centrades en els infants i en el seu dret a ser-ho. Ha apostat per una escola que es dirigeix al desenvolupament de la

---

⁴ Veure Annexos pàg. 1

identitat dels nens i les nenes, de la seva autonomia i de les competències dels propis infants.

A Pistoia s'ha donat especial importància al compromís social amb la infància, i per aquest motiu han estat establertes unes xarxes socials que han estat capaces d'establir relacions entre el territori, els infants, les famílies i la cultura.

Els espais dels centres educatius de la ciutat de Pistoia són un element molt important en el seu projecte educatiu (com hem esmentat anteriorment). En relació a un model educatiu socio-constructivista, es veu l'infant com una persona capaç d'aprendre i d'interactuar amb l'espai i amb els materials que té al voltant. Espais que permetin a l'infant ser escoltat i respectat i que permetin l'autonomia d'ell mateix. Aquests espais han de permetre el respecte als diferents ritmes dels infants i que afavoreixin els diferents interessos.

Les relacions de l'escola amb les famílies és un element fonamental del projecte. El més important és no diferenciar l'escola de la família. Cal que l'infant se senti en un ambient que estigui relacionat amb aquest ambient familiar. El propòsit es compleix a Pistoia ja que coneixen aquesta importància per el bé dels infants.

Per la bona relació entre escoles i famílies, també és un punt clau la formació dels docents que estan dia a dia al costat dels infants i els acompanyen en el seu creixement. Els docents acudeixen a sessions de formació permanent preparades per l' "assessorato" de formació, i per tant, estan preparats i preparades per a moltes situacions diverses, com per exemple aquesta.

Un dels altres elements importants en la pedagogia que es donen a terme a la ciutat de Pistoia és la documentació. És molt important ja que és una manera de deixar constància i donar importància al procés d'aprenentatge dels infants de les escoles, i també donar a conèixer aquells moments més importants de les jornades escolars a aquelles persones que no tenen la oportunitat de viure-ho.

4.3.4. Tipus d'escoles a Pistoia

A Pistoia es poden diferenciar tres tipus de serveis educatius destinats a l'etapa infantil. Podem trobar les "areebambini", els "asili nido" i les "scuole dell'infanzia". Cada un d'aquests espais són públics i a disposició dels ciutadans de Pistoia. El fet de que siguin uns serveis públics, significa que, l'ajuntament de Pistoia inverteix un tant per

cent del seu pressupost en l'educació. Tal i com diu Lucia Bresci, "això és un fet que entendríem com a lògic pel fet de ser públic, però el que és sorprenent a Pistoia, és que l'ajuntament destina un 25-30% del seu pressupost a l'educació. Això és molt important ja que els polítics que governen a Pistoia són conscients que una educació de qualitat és important ja que comporta a una educació de quantitat. És un projecte de ciutat en el qual tota la ciutat actua d'agent educador i entén l'infant com a ciutadà".⁵

Pel que fa a la coordinació d'aquests serveis, es porta a terme tant a dins com a fora de les escoles. Hi ha una persona que s'encarrega de coordinar els serveis i hi ha unes persones que són responsables de cada àrea, també hi ha persones dins les escoles que realitzen la coordinació d'elles (tant interna com exteriorment).

Els "asilo nido"

Els *asilo nido* són els centres en els quals poden assistir els infants de zero a tres anys d'edat. A la ciutat de Pistoia es disposa actualment de deu *asilo nido* els quals tots són de caràcter comunal, és a dir, gestionats per l'ajuntament de Pistoia.

Els *asilo nido* de Pistoia han estat creats als anys setanta amb el propòsit de donar a les famílies i als infants un espai en el qual l'infant pot créixer i en el que es dóna una gran importància a la seva potencialitat social i cognitiva, ja que la imatge que es pretén tenir de l'infant és aquella d'un infant com a persona que té unes necessitats i uns drets.

Hi ha molts factors que fan que aquests centres tinguin una funcionalitat i qualitat, com per exemple factors estructurals i de gestió, les característiques dels espais, la professionalitat dels educadors, les relacions amb les famílies, etc.

Així doncs, tenir cura dels espais en els *asilo nido* és molt important per tal de poder acollir en condicions als infants i les seves famílies. Per tenir aquesta cura, cal organitzar els espais amb delicadesa i que es tinguin en compte aquelles necessitats de cada infant i de les seves competències, i que alhora, els pugui cobrir els seus interessos.

---

⁵ Diari EL 9 NOU, 10 de desembre de 2007.

També és important que els espais convidin a una necessitat d'individualitat però alhora la necessitat de relació amb els altres, un espai que proporcioni seguretat al nen/a i que cuidi les necessitats d'exploració que tenen cada un d'ells. D'aquesta manera, els *asilo nido* es donen a conèixer com un espai en el qual els infants tenen reconegut el seu dret a jugar, a explorar, a tenir amistats i també un lloc en el qual participen les famílies.

Com comenta Anna Lia Galardini, "l'espai d'un servei educatiu té una gran importància respecte a les experiències que els infants hi poden realitzar, per això en cada projecte educatiu la qualitat dels espais ha de ser el centre de la regla dels educadors. Sabem que l'espai influeix l'organització dels pensaments i del comportament social i que mai és neutre. Cada societat i cada cultura interpreta i viu l'espai segons representacions i usos diversos, per això l'espai exprimeix valors, pensaments, té el seu llenguatge silenciós, però potent".⁶

Les "Area Bambini"

Les *area bambini* són espais destinats a infants de zero a deu anys i les seves famílies. Les àrees han estat pensades per ajudar a les famílies en les seves necessitats, i també per oferir un altre tipus de servei educatiu destinat, sobretot, als infants de zero a tres anys. Actualment a Pistoia es disposa de quatre *area bambini* les quals cada una va destinada a un grup d'infants de certa edat i cadascuna d'elles realitza un tipus d'activitat específica que la diferencia de la resta. Cada àrea rep el nom d'un color, per tant, hi ha *l'area gialla* (grogua), *l'area blu* (blava), *l'area rossa* (vermella) i *l'area verde* (verda).

L'*area gialla* (grogua) es troba al centre de la ciutat de Pistoia i està situada en un edifici de tres plantes. Aquesta àrea és la primera àrea que es va obrir, a l'any 1987, i ha estat pensada per a una millora de les necessitats de les famílies. No s'entén com a una substitució dels "asilo nido" (llar d'infants), sinó que s'han pensat com a una continuïtat dels espais i entorns destinats als infants més petits. Les activitats que es realitzen a *l'area gialla* són aquelles relacionades amb la narració i el joc simbòlic.

L'*area blu* (blava) està situada a les afores de la ciutat. Es troba en una part d'un edifici de planta baixa, tot i que la pròpia àrea té un segon pis reconstruït. Les activitats que

---

⁶ GALARDINI, AnnaLia. "Crescere al nido" (2004). Roma: Carocci editore, p.51-56.

es realitzen en aquesta àrea estan relacionades amb l'art destinades a infants de cinc a deu anys. La docent d'aquest espai prepara activitats per tal de que des de les escoles es pugui seguir un recorregut concret dins la història de l'art i tècniques concretes i servir d'ajuda en els projectes educatius de les escoles.

L'*area verde* (verda) es troba a les afores de Pistoia. Es caracteritza pel fet d'estar envoltada de natura, de manera que les seves activitats es basen en la natura i l'entorn. Aquest fet afavoreix i dóna significat a l'aprenentatge dels infants ja que permet treballar en un context ple d'oportunitats en el qual es disposa de molt material i un context que permet treballar a través dels coneixements que els infants tenen de situacions anteriors.

Tal i com diuen Laura Barni, Laura Biagini, Elisabetta Giovannelli, Fiorenzo Gori i Vittorio Trinci, “ a l' “area verde” desitgem alimentar i cultivar en els “convidats” la curiositat, l'empenta per a cada coneixement, la capacitat de meravellar-se, de mirar i de veure, que activi el desig de descoberta i de comparació, alimentar el dubte per afegir sempre noves descobertes”.⁷

L'*area rossa* (vermella) es troba al centre de la ciutat de Pistoia (al costat de l' *area gialla*). Aquesta àrea està pensada per a aquelles famílies que tenen infants molt petits (de zero a un any) pels que disposen d'un espai nomenat “picollissimi”. És un espai en el qual les professionals de l'àrea ajuden als pares en aquest procés que normalment és nou per a ells. Hi ha altres espais que són destinats a infants de un a tres anys, els quals poden assistir-hi dos dies a la setmana. Espais que permeten la descoberta i tenir una estreta relació entre l'escola i l'ambient familiar de casa.

Les “Scuole dell'infanzia”

Les escoles infantils de Pistoia van sorgir a finals dels anys 1960 i principis dels 1970 al mateix temps que la primera escola bressol. Actualment hi ha dotze escoles d'infantil (de tres a sis anys) en tota la ciutat. Moltes d'elles estan situades en barris perifèrics que formen part de Pistoia, mentre que alguns es troben al centre.

Les escoles que acullen els infants de la segona etapa d'educació infantil. Com els “asilo nido”, tenen dues mestres a cada aula, tot i que en alguns casos podem veure

---

⁷ BARNI, Laura; BIAGINI, Laura; GIOVANNELLI, Elisabetta, GORI, Fiorenzo, TRINCI, Vittorio (1997).

L'aerabambini verde e le esperienze di educazione ambientale. Comune di Pistoia.

una mestra més si es tracta d'un grup gran. En el cas d'haver-hi infants amb alguna discapacitat o necessitat educativa especial, s'assigna una mestra de reforç per cada un d'ells. Això també succeeix als *asilo nido*.

Una de les característiques més importants de l'escola infantil és la importància dels espais. Aquests fan que sigui una escola estètica, acollidora i respectuosa. Les escoles han de rebre tant els infants com les famílies per no provocar un gran contrast o canvi entre casa i escola. Els ambients han de mostrar confiança i han de respectar els infants siguin quins siguin els seus interessos i característiques. Les famílies han de sentir confiança per deixar els seus fills i filles en mans d'un equip docent que encara no coneix o que ha anat coneixent al llarg del temps d'escolarització dels seus infants.

Les escoles infantils han de disposar d'espais amplis que permetin el moviment dels més petits i que aquests accedeixin a aquells racons que més els interessi. El fet que les aules estiguin organitzades per ambients, facilita que els nens i nenes escullin aquelles activitats o jocs que més els interessa. Els espais han de ser visibles, accessibles i han de permetre una cabuda per a cada un dels alumnes de l'aula. Cada un d'aquests espais cal que estigui dotat de material relacionat amb ell.

Les escoles de la ciutat de Pistoia són visitades per professionals de l'educació de tot el món per poder veure aquesta realitat. Veure en primera persona com estan organitzats els espais i com la documentació els acompanya.

4.3.5. Els espais i materials

Per a la organització de l'espai, la mestra és qui ha d'observar els infants i adequar-lo per tal de que aquests puguin aprendre respectant els seus ritmes. El paper de la mestra és molt important ja que és qui coneixerà als seus alumnes i a la inversa, però és important que la mestra no esdevingui indispensable pels alumnes. De manera que és important el fet de que l'espai estigui organitzat perquè els infants puguin intervenir-hi sense l'ajuda de l'adult.

Tal i com diu Berta Vila, "la funció de la mestra és la de observar els possibles escenaris en els quals es puguin donar situacions comunicatives".⁸ Així doncs, és

---

⁸ VILA, Berta (2011). "Material sensorial (0 – 3 años). Manipulación y experimentación". Barcelona: Graó, p. 38.

important que la mestra organitzi l'espai i el temps en funció del coneixement que tingui de les capacitats dels seus alumnes en aquell moment i de les necessitats dels alumnes i la seva família. El fet de que es porti una bona organització permetrà que a l'aula es portin a terme noves situacions. Per a que es portin a terme aquestes noves situacions, no només cal la bona organització, sinó que també és necessari la recerca de nous materials i pensar quins són els més adequats per a cada espai, per tal de que els infants els puguin utilitzar i treure'n el màxim benefici.

Com diu Berta Vila, “un cop la mestra ha portat a terme tota la feina d'organització, gestió i preparació de les rutines diàries i les propostes de joc, és necessari reflexionar sobre el paper que desenvolupa a l'aula durant la jornada.

Durant l'exploració de materials, és important que la mestra sigui molt conscient de la seva pròpia actuació, bàsicament perquè la frontera que existeix entre *intervenir* i *interferir* pot ser molt fina, en canvi, els resultats poden ser molt diferents. El paper de l'educador o de l'educadora durant l'activitat diària consisteix en:

- Permetre que els nens i nenes explorin lliurement el material pel que fa als objectes, però també pel que fa al temps. És a dir, que els infants puguin escollir lliurement quant de temps volen intervenir.
- Gaudir en com cada alumne descobreix els materials que se li ofereixen.
- Evitar el desordre i la sobre estimulació.
- Presentar i organitzar els materials mantenint una certa lògica.
- Animar a l'infant a experimentar diferents reptes.
- Fomentar que els alumnes insisteixin en els seus propis objectius d'investigació”.⁹

Si a l'aula hi ha algun infant amb necessitats educatives especials, la mestra ha de conèixer les característiques d'aquell alumne per poder adaptar la metodologia que es porti a terme i també els recursos que s'utilitzaran, per tal de poder-li donar a l'infant una major autonomia. El més segur també és que l'escola rebi assessorament de persones externes especialitzades en educació especial els quals ajudaran a la inclusió d'aquests alumnes, i també ajudaran a la mestra pel que fa a la organització

---

⁹ VILA, Berta. (2011). “Material sensorial (0 – 3 años). Manipulación y experimentación”. Barcelona: Graó, p. 38.

de l'espai i materials. És molt important pensar en tots els alumnes que hi ha a l'aula, ja que cada alumne és diferent i per tant és molt important conèixer les necessitats de cadascú per poder atendre millor a cada infant.

Per tal de conèixer les necessitats dels alumnes, és molt important el paper de la observació. Totes les situacions ens ajuden a conèixer les característiques dels infants, com per exemple en els jocs, en les rutines, en les activitats que es realitzen a l'aula...

És necessari observar totes aquelles situacions que puguin facilitar conèixer les capacitats físiques, cognitives i de relacions dels alumnes. Es troben alguns ítems per observar, com per exemple assenyala Berta Vila (2011; 42):

- Si els agrada o no manipular materials com textures diferents (aigua, gelatina, espuma, etc). Gaudeix, es resigna o es nega a tocar-los.
- Li molesta o es recrea amb les activitats en les que es poden embrutar.
- Explora les propietats dels materials (ple, buit, envasat, canvia...).
- Explora les seves propietats físiques (psicomotricitat gruixuda i fina, ritme, tonicitat...).
- Manipula i experimenta.
- Observa als demás i imita, o bé té iniciativa per crear.
- Respecta als demás i sap esperar el seu torn.
- Sol·licita allò que vol a través de gests, sons o paraules.
- Respecta o descuida el material.
- Interacciona amb els companys o juga sol.
- Verbalitza les accions mentre dura el joc.

Els espais als “asilo nido”

Com hem esmentat abans, “l’espai és un factor important en la vida dels infants a les escoles. Però a les escoles “asilo nido”, la organització dels espais esdevé un factor clau ja que ajuda a l’infant a sentir-se part del grup i a tenir una estabilitat en aquell nou espai que pretén acollir-lo. Així doncs, parlem d’un espai que ha de transmetre calidesa i bon clima perquè l’infant no senti estrès i malestar. També són importants els espais dels “asilo” ja que els infants que viuen en aquestes escoles estan en els primers anys de vida, i per tant, tenen les primeres sensacions espacials tot aprenent a partir del seu propi cos i posteriorment aprenent que l’espai és una continuació espacial del seu propi cos”, tal i com explica Orsola Coppola.¹⁰

És important la organització dels espais segons les activitats als quals estan destinats. Podem parlar per exemple dels espais de joc, dels espais destinats al menjar (com l’esmorzar o el dinar), els espais de la intimitat (el canviador i el lavabo), els espais de descoberta... Cada un d’aquests espais han d’estar organitzats amb la finalitat que ha estat pensada cada un d’ells. Cal que siguin espais que parlin per ells mateixos i que convidin als infants a realitzar aquelles activitats que volen ser proposades en aquell lloc, espais que, sense l’obligació per part de l’adult, ofereixi al nen o nena a jugar, experimentar, saber què és allò que l’espai li permet fer. Tal i com hem esmentat anteriorment, per els infants és important l’espai per el coneixement d’aquest, i per això cal que faciliti a l’infant veure, sentir i manipular.

Normalment, l’organització de l’espai als “asilo nido” ve donada per els projectes arquitectònics que venen establerts. Cada grup d’infants té el seu espai a l’escola el qual els permet sentir segurs dins la infraestructura, tot i que llavors, poden utilitzar els diferents espais especialitzats els quals disposa cada un dels “asilo” com per exemple: l’espai de la pintura, l’espai del joc simbòlic, l’espai de la lectura, l’espai de psicomotricitat... Espais els quals han estat pensats i organitzats amb cura. Tal com diuen Anna Bondioli i Susanna Mantovani, “aquests espais no tenen la finalitat de ser espais en el qual es portin a terme activitats didàctiques, sinó experiències que siguin significatives pels infants, i que permeti també un intercanvi de relacions entre els

---

¹⁰ COPPOLA, Orsola. (2005). “L’operatore negli asili nido”. Napoli: Edizioni Simone, p.189 – 192.

infants que habiten aquests espais i alhora els permeti desenvolupar la seva autonomia”.¹¹

Els espais de les escola bressol – *asilo nido* a Itàlia – possibiliten la vida quotidiana dels infants tant a nivell individual com a nivell de grup, és per això que els espais han de tenir unes mides prou amples com per a que es puguin dur a terme aquestes activitats de diferents nivells. Tot i així, és important delimitar bé els espais ja que tal i com diu Anna Lia Galardini “els espais gaire grans provoquen en els infants desorientació”.¹² Com ens comenta Pepa Òdena, “és molt important que els espais estiguin delimitats sense que això prohibeixi l'accés altres espais. Cada grup d'infants hauria de tenir el seu espai d'accés en el qual hi haguessin uns subespais els quals són necessaris per la vida en comú:

- * zona de descans (dormitoris, activitats reposades)
- * zona de neteja (per a higiene i vestit)
- * zona de jocs i activitats en general
- * zona d'alimentació

I cada espai interior hauria de tenir un accés directe amb l'exterior.”¹³

Tal i com hem esmentat anteriorment, l'asilo nido ha d'oferir espais els quals donin a l'infant una sensació d'orientació i estabilitat. Així doncs, tal com diu Anna Lia Galardini cal que l'asilo ofereixi als infants un espai de “riferimento”, és a dir, un espai el qual es caracteritza per ser aquell espai que acull a un mateix grup d'infants, i per tant, un espai que ofereix un clima acollidor i de pertinença al grup.

Segons Galardini, els “asilo” haurien de disposar d'espais comuns i espais de petit grup. Pel que fa als espais comuns, l'autora comenta la importància d'una entrada, és a dir, un **espai d'acollida** el qual ha de donar, a les famílies i als infants, una sensació de formar part de l'escola i de ésser benvingut a la seva escola. No ha de ser un espai anònim i el qual no transmeti res a canvi, sinó que ha de ser un espai que disposi

---

¹¹ BONDIOLI, Anna; MANTOVANI, Susanna. (2001) “Manuale critico dell'Asilonido . Milano: Franco Angeli, p. 414-415.

¹² GALARDINI, Anna Lia (2004). “Crescere al nido”. Roma: Carocci, p.57.

¹³ ÒDNA, Pepa (2011). “L'infant i l'escola bressol”. Barcelona: A.M. Rosa Sensat, p.42.

d'informació necessària per a famílies i també per a infants. També ha de ser un espai on es puguin veure i sentir les petjades que han deixat els infants i les seves famílies a l'escola, i així doncs, sentir que l'escola els pertany. Segons Battista Quinto Borghi "els nens, les nenes i la família han de seguir sentir-se com a casa i percebre l'escola com un lloc acollidor, tranquil i segur"¹⁴. Anna Lia Galardini també parla de la importància de les parets de l'entrada, les quals parlen per si soles en quan les mestres les decoren amb fotografies d'elles mateixes i/o dels infants que habiten l'escola. Aquestes fotografies i/o la documentació transmet a les famílies la importància dels infants i de la seva evolució dins l'escola. De manera que, el que es desitja facilitant aquest missatge a través de les parets de l'escola és d'encoratjar a les famílies a participar encara més a la vida de l'escola.

És important que cada infant tingui la seva aula de grup per tal de tenir una estabilitat a l'escola. Normalment, els espais que es donen per a grups més petits es solen distribuir per edats com per exemple: **l'espai dels petits, l'espai dels mitjans i l'espai dels grans**. Perquè com diu Anna Lia Galardini, per les mestres és una oportunitat més fàcil de poder treballar amb infants d'edats homogènies.

En els espais de referència, un dels punts més importants és fer sentir a l'infant que està en un espai familiar en el qual "es pot reconèixer i sentir-se reconegut"¹⁵.

Com ens comenta Battista Quinto, l'aula és un espai on els infants passen la major part del dia, de manera que, "ha de ser el lloc més ric des del punt de vista de les ofertes perceptives, psicomotores, cognitives, comunicatives, relacionals i lúdiques".¹⁶

Battista Quinto suggereix uns espais concrets els quals creu que cada aula d'una llar d'infants hauria de poder disposar.

- **Racó de descans:** Un espai destinat a l'activitat que el propi nom proposa, i que a mesura que els infants van creixent, es pot destinar a altres activitats com per exemple la lectura o altres activitats que permetin la relació entre infants.
- **Racó de la imitació i del joc simbòlic:** Aquest està pensat per als infants més grans ja que l'objectiu de l'activitat tal i com diu Battista Quinto és

---

¹⁴ QUINTO BORGHI, Battista (2010). "Educar en el 0-3". Barcelona: Graó, p. 147.

¹⁵ GALARDINI, Anna Lia (2004). "Crescere al nido". Roma: Carocci, p. 60.

¹⁶ QUINTO BORGHI, Battista (2010). "Educar en el 0-3". Barcelona: Graó, p. 149.

“experimentar la imitació (imitar la identitat dels altres), la comunicació i el llenguatge, les relacions i els intercanvis socials”.¹⁷ Aquest és un espai que es pot organitzar de diferents maneres oferint diverses situacions quotidianes com per exemple: la casa, el mercat, la cuineta, els oficis, etc.

- **Racó de la lectura:** Aquest espai és molt similar estèticament al racó de descans, però es diferencia d'ell ja que aquest segon disposa de llibres de lectura i que la mestra ha organitzat. Els llibres poden ser llegits per la mestra, però també han d'estar a la disposició dels infants donant importància a la seva autonomia.
- **Espai lliure de moviment:** Aquest és un espai que hauria de permetre a l'infant explorar l'espai i descobrir-se ell mateix. Pot està organitzat amb diversos materials com per exemple: bancs, caixes, cistells, teles, cartrons, etc.

Pel que fa a l'**espai de referència dels més petits**, és molt important que sigui un espai que permeti la manipulació. Els infants comencen a gatejar, per tant, cal que aquest espai disposi de bons paviments i al mateix temps aquests estiguin coberts per catifes i coixins que els doni una bona seguretat, també perquè passen una gran quantitat de temps assentats al terra. Aquestes catifes i aquests coixins permetran als infants establir situacions de relació i comunicació entre ells.

Pel que fa a l'**espai de referència dels més grans** (de dos a tres anys), ha de ser un espai que disposi de racons més permanents, ja que a aquesta edat els infants comencen a tenir major concentració en les activitats. Una característica important d'aquests espais és la disposició de les taules. Les taules i les cadires són objectes importants a l'aula però no tant per a fer activitats, sinó també pel moment de l'esmorzar i del dinar perquè és quan tots els infants seuen junts. Les activitats asseguts a les taules es realitzen en petits grups, de manera que han d'estar col·locades en un espai de l'aula en el qual no destorbi als infants en altres activitats que requereixin més moviment. En aquests espais, és important disposar de racons per activitats més concretes com per exemple: el racó del joc simbòlic, el racó de les construccions, el racó de la lectura de llibres i el racó de la manipulació, tal i com hem esmentat anteriorment. És important no carregar l'ambient amb moltes propostes d'activitats i més quan l'escola ja disposa d'altres espais destinats a activitats

---

¹⁷ QUINTO BORGHI, Battista (2010). “Educar en el 0-3”. Barcelona: Graó, p. 149.

concretes. També és molt important que les activitats es donin sempre en els mateixos espais ja que això dóna seguretat a l' infant i també autonomia, ja que permetrà que per ell mateix pugui desenvolupar aquella activitat sense l'ajuda de l'adult.

Segons la idea de Pepa Òdena, Anna Lia Galardini comenta que a part dels espais de referència, " l' "asilo" ha de disposar d'espais comuns com per exemple: espais per les rutines, espai per el son, per l' higiene, espais complementaris a les seccions de grup, espais especialitzats per algunes activitats com el joc simbòlic, la pintura i els jocs motors".¹⁸ Són importants aquests espais ja que permeten que es portin a terme activitats les quals necessiten ser recollides ràpidament abans del dinar, i per tant, si es realitzessin a l'aula no es podrien dur a terme sovint o es durien a terme molt poca estona.

Una part també important de l' "asilo" és la zona dels passadissos. Són espais oberts que permeten als infants jugar en petit grup, o també esdevenen espais importants ja que documenten en les seves parets aquelles rutines o activitats importants que s'han viscut allà. Són espais caracteritzats per racons que permeten el joc i també són espais que permeten la relació entre infants ja que solen ser decorats amb catifes que afavoreixen aquesta acció.

Així doncs, els espais han d'estar ben organitzats ja que tal i com diu Anna Lia Galardini " els infants, si l'espai està ben organitzat, mantenen l'atenció a llarg temps i desenvolupen accions més articulades, perquè poden aprofundir i repetir les experiències per tal d'interioritzar els seus coneixement. Aprenen a ser autònoms en el joc i en l'exploració i manifesten comportaments més organitzats perquè no depenen exclusivament de l'adult, que en presència d'un espai pobre és forçat a posar atenció en ell i sostenir l'activitat dels infants".¹⁹

També és molt important disposar d'espais com la **zona de descans**. Com comenta Battista Quinto "en aquest espai els nens i nenes es podran sentir relaxats, però per això cal que hi hagi un ambient càlid i tranquil. Aquest espai s'ha de caracteritzar per una atmosfera íntima i per això ha d'estar especialment allunyada del soroll".²⁰

Una altra zona important en els "asilo nido" és la **zona d'higiene**. És important que aquesta zona disposi d'un mobiliari funcional que permeti que l' infant i l'adult

---

¹⁸ GALARDINI, Anna Lia (2004). "Crescere al nido". Roma: Carocci, p. 59.

¹⁹ GALARDINI, Anna Lia (2004). "Crescere al nido". Roma: Carocci, p. 66.

²⁰ QUINTO BORGHI, Battista (2010). "Educar en el 0-3". Barcelona: Graó, p. 148.

mantinguin una relació corporal ja que com comenta Battista Quinto “la persona adulta el neteja, el mou, el manipula, li fa massatges”.²¹ Cal que també es disposi d’un espai on cada infant tingui la seva pròpia roba i objectes personals.

Un espai rellevant també és la **zona del menjador**. Durant l’horari dels àpats els infants viuen molts moments importants com la conquesta de l’autonomia, la relació amb els companys, etc. És important que no sigui un espai molt gran i que permeti a l’infant tenir el seu propi lloc a taula, així doncs facilitant la relació amb els seus companys i la seva identificació amb el grup. També és important aquest espai, ja que permet a l’infant manipular amb el menjar tot provant amb els coberts i/o amb les mans.

Els materials en els espais dels “asilo nido”

Els espais però, cal també que disposin de tot tipus de materials que ajudi a l’infant a organitzar-se i alhora li faciliti orientar-se en cada un dels diferents contextos prèviament pensats. Un espai pobre en material és com una casa sense mobles. De manera, que un espai sense materials no permet a l’infant realitzar aquella experimentació, manipulació, exploració, etc; els quals els educadors han pensat que podrien realitzar-se. També és important que es doni una bona organització dels espais per poder ajudar als infants a tenir la seva ment organitzada i alhora proporcionar-los-hi curiositat en el joc. L’ordre és molt important ja que com ens comenta Anna Lia Galardini “l’ordre de la sala envia missatges al nen i en facilita les activitats i el moviment”.²²

Els materials que els educadors proporcionen als espais perquè siguin utilitzats pels infants, han de tenir una naturalesa, ha de ser pensada quina és la utilitat que se’ls hi dóna i han d’estar col·locats d’una certa manera per tal de poder dirigir indirectament les activitats que portaran a terme els infants.

Com diu Anna Lia Galardini “els objectes són mediadors de coneixement perquè encoratgen camins de reflexió a diversos nivells de complexitat; la manera els quals són proposats, des del punt de vista de la seva col·locació en l’espai, influeix en la

---

²¹ QUINTO BORGHI, Battista (2010). “Educar en el 0-3”. Barcelona: Graó, p. 149.

²² GALARDINI, Anna Lia (2004). “Crescere al nido”. Roma: Carocci, p. 64.

motivació a l'exploració i per tant sobre les possibilitats de coneixement. Per això poden ser organitzades prestatgeries temàtiques que continguin materials escollits en base a una tipologia o a un argument, per exemple la prestatgeria del mar o la del paper)".²³

Pel que fa a l'espai dels més petits, és important disposar de material com coixins, catifes, etc. També és important que aquest espai disposi de jocs amb objectes escollits a consciència per aquests infants. Cal escollir-los amb cura ja que com ens comenta Anna Lia Galardini " en els primers mesos de vida els infants necessiten moltes experiències sensorials, de veure, de tocar i manifesten un gran interès per cada objecte proper al qual s'hi poden agafar".²⁴ Per els infants de l' "asilo nido", són importants aquells objectes que es poden treure i posar, de manera que és molt important disposar de caixes les quals continguin diversos objectes per tal de poder gaudir d'aquesta sensació i de l'experimentació a través dels sentits.

Els espais a les "scuole dell'infanzia"

Els espais de les escoles d'infància (de tres a sis anys) han d'ésser pensats amb cura per tal de que respectin els infants i el seu propi ritme. Tenint en compte que molts infants arriben a l'escola després d'haver passat per l'escola bressol (asilo nido), és molt important una continuació d'aquesta per no marcar una gran diferència entre ambdues, i per tant causar una frustració i temor al nen o nena. Si és cert que molts d'ells no han estat mai en una escola, i per tant, serà el primer cop que posin els peus en una. El moment de l'adaptació és molt difícil tant per els més petits com per les seves famílies, ja que és un moment nou a les seves vides. Així doncs, tenint en compte que hi ha molts infants que ja han tingut la oportunitat d'estar en una escola i d'altres que no, el centre ha de disposar d'espai que convidin a l'infant a sentir-se estimat i alhora sentir-se còmode en un nou entorn.

Les mestres han de ser capaces d'observar a cada infant i els seus interessos i necessitats. Això permetrà crear espais i modificar-ne d'altres perquè cadascun dels seus alumnes senti que forma part de l'escola.

---

²³ GALARDINI, Anna Lia (2004). "Crescere al nido". Roma: Carocci, p. 65.

²⁴ GALARDINI, Anna Lia (2004). "Crescere al nido". Roma: Carocci, p. 63.

Com hem esmentat a les línies superiors, l'escola que acull els infants de tres a sis anys hauria de seguir la mateixa organització pel que fa als espais de l'escola bressol. Sobretot amb els infants de tres anys ja que per ells és molt important el no trencar aquesta continuïtat i aquest món que ja tenien interioritzat. No és necessari que fem canvis bruscs ja que això pot provocar que l'infant no accepti aquesta nova situació.

Beatriz Trueba ens proposa una sèrie de principis educatius els quals seria oportú fer una ullada a l'hora de pensar i crear espais a l'aula:

Un d'aquests principis és la **identitat pròpia**. És un element clau perquè un nen senti que forma part d'aquell nou espai que l'envolta. Per a poder oferir espais que permeti crear una identitat en els propis infants, són molt importants elements com fotografies, murals amb dibuixos fets per ells mateixos, etc. Això permet al nen/a identificar-se. També un fet molt important és el de relacionar espais amb els materials que els acompanyen a través de cartells que indiquen de quin material tracta. Trueba remarca la importància d'un espai "màgic" que contingui records o simplement objectes que interressi a cada infant perquè això els permet sentir-se identificat en ell.

El segon principi que proposa és la importància d'**espais autònoms**. Les mestres han de dipositar els materials i altres objectes a l'alçada que els infants puguin agafar-los sense l'ajuda d'un adult. Aquests objectes han d'estar col·locats d'una manera ordenada que permeti als més petits ser autònoms en el moment d'agafar i tornar a col·locar els elements, ja que si sempre tenen el mateix ordre els és més fàcil saber on va situada cada cosa.

També és necessari un **espai de comunicació**, on tan de manera intencionada com no, permeti la relació i acció comunicativa entre iguals. L'espai a de convidar al nen/a a realitzar una acció de manera voluntària i per això cal que aquest espai tingui les eines que els hi permeti fer-ho. Posar documentació amb fotografies dels infants és una estratègia que permet la comunicació entre ells.

Fomentar **espais diversos** és possible a través de disposar i crear espais amb diferents terres, sostres, parets, mobiliaris, materials... Aquests materials bé poden ser naturals, reciclats o també creats pels propis alumnes. Els espais han de ser diversos però també **habitables**. Per afavorir-ho, han de ser llocs càlids i confortables, i que fomentin la tranquil·litat i la intimitat de cada infant.

Tots els racons pensats però, també és molt important que siguin **estètics**. "Cuidant la qualitat dels materials, la presentació dels panells de documentació, la disposició dels

materials a la vista, ocultant materials guardats, evitant el desordre, buscant l'equilibri en el color, evitant estridències..." (Trueba 2012:7).

Finalment, les mestres han de procurar perquè els espais siguin **equilibrats, flexibles i complexes**. No és necessari treure tots els materials i omplir tota l'aula amb ells, es pot fer de manera rotativa i alternant-los. Com diu Beatriz Trueba "fomentant l'ordre visual i la recollida"²⁵. Aquest ordre permet als infants sentir-se segurs dins l'espai. Per a poder proposar un espai flexible un element és clau és la utilització de mobiliari fàcilment transportable i que permetin un canvi al lloc on estan situats.

Els materials en els espais a les "scuole dell'infanzia"

Tant a les aules com a altres espais que trobem a l'escola és imprescindible trobar diferents tipus de materials. Han de seleccionar-se adequadament i optar per elements de qualitat, atractius, motivadors, que afavoreixin un ús flexible, estètics, i funcionals entre altres. Hi ha d'haver variació de materials segons les diferents activitats que ofereixen. No cal abusar de molt material per no desconcentrar als infants. També és important que estigui en bon estat i que sigui fàcil de netejar per facilitar la seguretat i la higiene.

Aquests han d'estar col·locats en llocs accessibles pels infants i a les aules corresponents segons les necessitats maduratives de cada alumne. Per facilitar la disposició dels materials, sol ser més fàcil que estiguin en recipients transparents o oberts que permetin una millor visibilitat. És millor que no siguin recipients carregats, sinó que siguin més aviat senzills però atractius.

Molts dels materials es poden ordenar segons la procedència, les formes, els colors, grandàries o les activitats que faciliten.

Per a les escoles de nens i nenes de tres a sis anys hi ha una sèrie de materials que són molt útils perquè assoleixin els coneixements i els interessos. Podem trobar per exemple: tricicles i vehicles de rodes, pots i caps amb tapes, pilotes de diferents mides, galledes, pales, rasclats, altres materials que afavoreixin activitats com omplir, buidar o traspasar, construccions grans o petites de fusta o de plàstic, jocs de taula com puzles o encaixos, llibres amb imatges i text, etc. Per al racó del joc simbòlic és

---

²⁵ TRUEBA, Beatriz (2012). "Espacios en armonía (II)". *Infancia*, 136, pàg.8.

molt important que disposi de nines (de diferents procedències per afavorir la inclusió dels infants immigrants), elements que imitin els de casa com cuinetes, dormitoris, sales d'estar...

Finalment, es dóna molta importància al material reciclat perquè ofereix grans possibilitats de joc i descoberta. Es tracta de material molt econòmic que es pot trobar fàcilment i també és substituïble ràpidament.

4.4. La documentació

Les famílies sabem que són molt importants a l'escola. Moltes vegades som conscients que els poden sorgir dubtes sobre allò que succeeix dins les parets dels edificis on els seus fills i filles viuen experiències i relacions amb altres infants i els adults que els acompanyen, o simplement que els llenguatges que a vegades es porten a terme a l'escola poden ser difícils d'interpretar per les pròpies famílies. Per ajudar a les famílies a entendre aquestes possibles dificultats existeixen eines com per exemple la documentació.

La documentació és una eina comunicativa que facilita la comprensió de tot allò que succeeix a l'escola i també a una millor relació entre les famílies i les escoles. Documentar no simplement és decorar els espais dels centres, sinó que, documentar tracta d'explicar i narrar tot el procés de recollida d'allò que han viscut i han après els infants al llarg del dia a dia.

Com hem dit en el paràgraf anterior, documentar no significa només explicar un fet i prou, sinó que és molt important saber què es vol comunicar, a qui i com per tal de que el missatge sigui clar. A l'hora de construir la documentació, és molt important sintetitzar la informació que es vol donar a conèixer.

Monica Guerra i Elena Luciano fan referència a "la regla de les cinc W: **Who** (qui), **What** (què), **When** (quan), **Where** (on) i **Why** (per què)" ²⁶. Aquesta norma facilita als educadors i educadores pensar en com realitzar la documentació de les seves aules. Les autores recalquen en la seva obra la importància d'afegir una "W" a la regla de les cinc "W": **With** (amb què). Aquesta sisena "W" passa a ser un facilitador per escollir els

---

²⁶ GUERRA, Monica; LUCIANO, Elena(2012). "Documentare la progettualità". Parma: Edizioni Junior, p.29.

instruments necessaris per enregistrar aquells moments importants i poder-los documentar.

Tenint en compte aquesta regla, ens centrarem en cada un dels components d'ella.

El primer component de la regla és la pregunta de *què documentar*. El fet de documentar no és simplement explicar la realitat sinó escollir entre les diverses situacions que s'han dut a terme. Per tant, tal i com diuen Monica Guerra i Elena Luciano “documentar significa escollir, seleccionar, assumir segons un punt de vista, un punt d'observació del qual explicar un petit espai de vida, una experiència particular, d'un determinat infant, col·locada en un temps definit, observada per una o més persones utilitzant instruments especialment individualitzats”.²⁷

Les autores comenten la importància de documentar la quotidianitat. No és tant important el voler donar valor a tots els moments, sinó de donar sentit aquells petits o grans moments que es donen a terme en aquesta quotidianitat esmentada. Els petits moments, els quals se'ls dóna valor, poden ser especials segons com siguin enfocats i observats per les persones adultes que els acompanyen. Per tant, documentar aquests instants permet recordar-los.

El segon component de la regla és la pregunta de *per a qui documentar*. Moltes vegades aquest és un dels principals problemes que sorgeixen a l'hora de planejar la documentació. Majoritàriament la documentació és un treball intern que mostra la continuïtat d'un treball quotidià, tot i així, no significa que només es pugui quedar dins l'escola, sinó que esdevingui un material que pugui ser observat públicament. Ha de permetre que totes les persones, amb diferents punts de vista, puguin reflexionar sobre allò que estan observant. Per tant, es pretén que la documentació involucri a totes aquelles persones que es troben al voltant dels processos educatius.

És molt important la documentació destinada als propis infants, ja que, tal i com diuen Monica Guerra i Elena Luciano “un infant que experimenta que adults siguin interessats en el seu fer quotidià, se sent valoritzat i reforça la confiança en les pròpies competències i potencialitats”.²⁸ Un aspecte important per a poder documentar pels infants, és el fet del plaer que suposa veure's en ella. Permet que construeixi la seva

---

²⁷ GUERRA, Monica; LUCIANO, Elena (2012). “Documentare la progettualità”. Parma: Edizioni Junio, p.32.

²⁸ GUERRA, Monica; LUCIANO, Elena (2012). “Documentare la progettualità”. Parma: Edizioni Junior, p.35.

identitat, ja que també ajuda a l'infant en un futur poder recordar els seus passos per la infància, la relació amb els iguals i amb els adults, etc.

També és molt important poder documentar per a les famílies, sobretot pels pares i mares, que moltes vegades no senten confiança encara en deixar el seu infant en persones que encara no són familiars per a ells. Poder veure una documentació on es veu reflectida la jornada a l'escola, permet establir aquesta confiança entre família i escola. Això dona pas a construir un diàleg entre ells i ajudar a seguir el camí del creixement dels infants.

Finalment, és important documentar per els propis docents i per a la comunitat, ja que és un instrument que els permet veure aquell treball que han portat a terme per als i amb els infants.

Un altre component important de la regla, la qual estem tractant com realitzar la documentació, és el de: *amb què documentar*. Utilitzar instruments que ens permeten una observació sobre allò que volem documentar, ens faciliten obtenir una millor informació. És important que l'equip docent trobi un mateix camí en el qual sàpiguen què observar i de quina manera. Els diferents punts de vista esdevenen positius pel fet de que permet una lectura més àmplia. Hi ha molts tipus d'instruments que permeten documentar, però és feina dels docents saber quin és més apropiat per a cada situació.

El quart component important de la regla de les cinc "W" és la pregunta de: *com documentar*. Els quatre punts més importants per a poder comunicar són les paraules orals, les escrites, les fotografies o imatges i els dibuixos creats per els nens i nenes. Moltes vegades, les imatges i els dibuixos, no són capaços de transmetre allò que els docents tenen pensat comunicar, per això, es pot escriure un text que ajudi a entendre aquella situació. Els dibuixos dels infants són molt importants, ja que són un llenguatge que els ajuda a expressar-se, per tant és molt positiu poder documentar amb els seus propis dibuixos. Cal tenir molta cura de què documentem i de quina manera ho fem ja que la documentació escrita resta per un temps a les escoles.

El penúltim punt de la regla és el de: *quan documentar*. El fet de documentar té la necessitat de ser organitzat i per tant es necessita molt temps per a observar, recollir la informació i ordenar-la per després reproduir-la. Depenent del tipus de documentació que es vulgui crear, ja sigui d'un sol grup o de tota l'escola, una mestra o totes seran les encarregades de realitzar aquesta tasca conjuntament. Tanta

dedicació doncs, fa una demanda d'hores en les quals han de veure's reflectides en el propi curs escolar.

Per acabar, el sisè i últim punt de la regla és el de: *on documentar*. És molt important documentar en aquells espais en el què tant els infants, com les famílies i com els docents puguin observar-la. Ha de ser visible i llegible. És molt important que les parets de l'escola, gràcies a la documentació que hi trobem, ens expliquin què es viu en elles durant el dia a dia.

5. Part pràctica: La investigació

Un cop obtenir informació sobre Pistoia, la inclusió i la importància dels espais per aquesta dins les aules, volem portar a terme una investigació per poder veure si aquesta és una realitat que es porta a terme a les escoles infantils i escoles bressols de la ciutat de Pistoia. Per aquest motiu marquem uns objectius concrets que resoldrem a través d'una metodologia que descriurem a continuació.

5.1. Objectius de la investigació

- Descriure i analitzar els diferents espais de les escoles de Pistoia.
- Descriure i analitzar els diferents tipus de materials de les escoles de Pistoia.
- Analitzar la relació dels punts anteriors amb la inclusió a les aules.
- Analitzar els diferents casos d'infants amb necessitats educatives especials a l'aula ordinària.

5.2. Metodologia

Gràcies a poder realitzar el període de pràctiques de quart curs del grau, puc dur a terme la investigació del meu treball.

Faig tres estades diferents en tres escoles diferents i una àrea. En l'anàlisi i investigació dels objectius proposats, em centraré en les tres escoles en les quals estaré durant un termini de temps de tres setmanes a cadascuna.

Aquest fet em permetrà realitzar una observació directa de les realitats de les aules. La informació que no pugui obtenir a través de la observació, realitzaré entrevistes a les mestres de les escoles per poder tenir-la. Per poder veure la relació de tots els infants i també l'actuació de les mestres amb els espais, escriuré un diari de camp que em serà útil per poder anotar aquelles situacions importants que no es poden obtenir amb els instruments esmentats a les línies superiors.

5.3. Instruments metodològics

Per tal de poder desenvolupar aquesta investigació utilitzarem una sèrie d'instruments metodològics que ens permetin entendre i analitzar la realitat de les escoles pistoïeses. Els instruments que s'utilitzen són de recollida que permet obtenir informació sobre el tema a investigar. És per això que aquesta investigació serà qualitativa.

5.3.1.La observació

En la part pràctica del treball durem a terme una observació directa participant i no participant. El primer tipus d'observació es caracteritza per la intervenció de l'observador en la vida del grup tot participant en les seves activitats (Perelló,S, 1996:225). Implica per part de l'investigador una sèrie d'habilitats socials, de manera que és important que el participant diferenciï els dos rols: el de participant i el d'observador. És important la implicació de la persona que observa ja que sense ella no es podria obtenir la informació que es vol aconseguir. Aquest tipus d'observació és un instrument eficaç ja que l'observador sap que s'han extret de situacions reals viscudes per ell mateix i no han estat explicades per altres persones.

Així doncs, faré una observació directa i individual que em permetrà viure en primera persona situacions que succeeixen en aquests espais que pretenc observar. Gràcies a aquest instrument podré observar la organització dels espais de les escoles de Pistoia, els materials que hi podem trobar, quin ús se'n fan d'ells i quina relació tenen tots els infants amb ells.

5.3.2.El diari de camp

El diari de camp és una eina que ens permet anotar aquelles situacions que estem observant directament. En el diari de camp es poden anotar també impressions personals, i això ens permetrà reflexionar sobre allò que volem investigar.

Per anotar en el diari de camp, és important anotar les diferents situacions o elements que volem observar i la data en la qual s'està anotant. És necessari posar en context aquells moments que estem veient i escrivint per poder veure el rere fons de les situacions que es donen, en aquest cas, a les aules.

Així doncs, aquest instrument em permetrà descriure i entendre aquelles situacions o altres elements importants que no pugui obtenir a través de la resta d'instruments dels que faré ús.

5.3.3. La entrevista

Finalment, utilitzaré l'entrevista com a instrument per acabar de poder comprendre la importància dels espais a les aules. Aquestes entrevistes les realitzaré a les mestres de les escoles on faré l'estada i seran focalitzades ja que seran preguntes a uns determinats objectius concrets.

A partir d'una sèrie de preguntes, podré obtenir dades que no hauré obtingut anteriorment, i al mateix temps, contrastar la part teòrica amb la part pràctica. Per a elaborar aquestes entrevistes, primer realitzaré les observacions per així poder demanar aquelles situacions i aquells dubtes que no he pogut observar. Per tant, les entrevistes s'adaptaran a les escoles en que es farà l'estudi i a les seves característiques.

5.4. Resultats del treball de camp

A continuació, exposarem els resultats obtinguts a través dels instruments metodològics emprats al llarg de la investigació. Aquests resultats estan organitzats en relació a les escoles observades, i també, en relació a la part teòrica del treball general.

5.4.1. Asilo Nido Il Faro

Basant-nos en la teoria cercada abans de la part pràctica i relacionant-la amb les observacions que hem realitzat, el diari de camp i les entrevistes realitzades a les mestres, podem extreure uns resultats sobre els objectius establerts en aquesta segona part.

L'Asilo Nido Il Faro és una escola bressol que es troba a la perifèria de la ciutat de Pistoia. És un edifici petit on antigament hi havia també l'àrea blu i una escola infantil de tres a sis anys. Per aquest motiu, l'escola només acull infants de un a tres anys en dos grups diferenciats per edats. A l'escola hi ha cinc mestres (una d'elles de reforç) i tres *collaboratrice* (ajudants).

Durant les tres setmanes que porto a terme les meves pràctiques a l'escola, ho faig a l'aula dels nens i nenes de un a dos anys, ja que així podré veure una continuïtat en ells i les seves rutines i activitats. En aquesta aula hi ha un infant amb una discapacitat genètica. És un nen de tres anys que ja en fa dos que és a l'aula. Els pares amb el suport dels terapeutes, les coordinadores del projecte de Pistoia i les mestres, han decidit que el seu fill continués en aquella aula per poder assolir aquelles necessitats que encara no havia adquirit. L'infant es troba a l'aula junt amb la resta de nens i nenes, de manera que se li assigna una mestra de reforç que l'acompanyarà durant tot el curs escolar mentre el nen assisteixi a l'escola.

Pel que fa a l'espai, com hem dit anteriorment, l'edifici era compartit amb una escola infantil i l'àrea blu. Actualment no hi ha l'escola infantil, així doncs, l'espai que ocupava aquesta se'ls hi ha assignat a l'asilo. Això ha permès crear tres espais més i per tant ampliar les possibilitats d'aquests.

A l'entrar a l'asilo, hi ha una entrada molt gran diferenciada en dues grans parts. A la primera, hi ha sofàs i butaques amb prestatgeries al costat i taules de centre amb documents que poden interessar a les famílies. Per tant, aquest és un espai que es destina a les famílies i que permet que aquestes se sentin acollides. És un espai agradable que convida tant a les famílies com als seus fills a entrar dins l'escola. La segona part de l'entrada, és un espai que utilitzen més aviat els infants més grans per fer l'activitat del "cerchio" (com aquí fem l'activitat del bon dia). Hi ha una sèrie de coixins de colors en forma de cercle que permet que els nens i nenes, juntament amb les mestres, es vegin les cares. Això facilita la comunicació entre tots. També hi ha un

teatre de fusta per a titelles i una calaixera amb armariets de colors. Cada un d'ells conté un conte diferent, per així inserir la lectura dins les activitats quotidianes.

A l'esquerra, hi ha un passadís on hi ha uns armariets amb penjadors (cada un amb el nom de cada alumne) per deixar les pertinences de cada un. Això permet a l'infant sentir-se part de l'escola i identificar-se en ella. També és un lloc on hi ha oportunitats de joc lliure com per exemple les construccions²⁹, un petit racó de joc simbòlic i unes pissarres amb imants. Una d'aquestes pissarres conté imants amb les cares dels nens i nenes de cada aula. Cadascú quan arriba agafa un imant amb la seva fotografia que hi ha dipositat en un cistell de vímet i el col·loca a la pissarra magnètica. Això permet que els alumnes es familiaritzin amb la resta del grup i sentin que formen part de l'escola. Aquesta secció té varis tipus de documentació. Una és que hi ha grans panells amb fotografies. Un per exemple és de dues nenes que estan rient mentre juguen i llegeixen un conte. Damunt les tres fotografies hi ha frases de nens d'altres anys amb el què significa per a ells l'asilo Il Faro.

Aquest passadís ens dóna pas a altres espais com per exemple les aules de "riferimento" (les aules de cada grup), una aula dedicada a la lectura i al joc simbòlic, el dormitori i el bany.

L'aula de la lectura ha estat modificada el curs passat. Abans l'espai dedicat als contes i als llibres estava on el dormitori. Les mestres van decidir que sentien que no donaven prou valor als contes ja que no eren visibles durant la jornada i a més, estaven en un espai sense llum. De manera que, a partir d'aquest curs, una secció de l'escola es destinaria a ser l'espai de la lectura. Trobem unes estanteries (unes més abast dels infants que d'altres) on hi ha llibres amb grans portades i aquestes són visibles als nens/es. També hi ha una estora que fa que l'ambient sigui més càlid i agradable per a dur a terme aquesta activitat, dos bancs i "puffs" que permeten que els més petits s'enfilin i agafin ells mateixos els contes, donant-los així més autonomia. En un racó de la sala hi ha una petita cuineta de fusta amb una taula i cadires petites, també de fusta, amb cistells d'aquest mateix material amb estris de cuina. Aquest és un espai que els nens i nenes poden accedir-hi lliurement, sempre que siguin dins la sala. Els infants realitzen accions quotidianes a les que viuen a casa. Molts fan veure que cuinen mentre els altres paren la taula o simplement seuen i mosseguen el menjar de joguina. Aquesta activitat permet també un moment de relació entre ells i per tant de

---

²⁹ Veure Annexos pàg.32

comunicació que pot acabar oferint confiança. Aquest espai està documentat amb frases³⁰ i també fotografies dels nens i nenes usant l'espai.

Obrint una porta d'aquesta aula hi ha el dormitori. Aquest dormitori només té accés a través de l'espai esmentat. Hi ha llitets de fusta amb els seus matalassos per aquells infants que les seves famílies han demanat que els seus fills es quedin a dormir a l'escola després del dinar. És un espai que té grans finestres tapades amb cortines fosques. També hi ha un balancí de vímet per les mestres que es queden al dormitori vigilant. Disposa d'un ràdio-cassette per posar música en un volum baix i que els nens i nenes s'adormin i es relaxin en un ambient confortable.

Al costat de la sala de la lectura i el joc simbòlic hi ha la classe dels nens més petits. Té quatre entrades. Una dóna a aquesta sala, l'altra al passadís, l'altra a la classe dels nens de dos a tres anys i la quarta dóna a l'espai exterior. L'aula disposa de tres taules amb cadires per a tots els nens i nenes de l'aula. Aquest racó és utilitzat en els moments dels àpats i també a l'hora de realitzar alguna activitat que requereixi estar assentats.

El moment dels àpats és molt important i per això es destina gran part del temps per poder-los fer amb calma i assolir les necessitats de tots. En el moment de l'esmorzar, les tres taules estan juntes formant una sola unitat. Totes els infants poden veure's els uns amb els altres i també a les mestres. És un moment que permet establir relacions entre ells. En canvi, en el moment del dinar les tres taules estan separades i cada mestra porta una taula diferent. Això permet que l'adult pugui observar millor un petit grup de nens i nenes. El menjar el serveixen les mestres tenint en compte que són els alumnes més petits de l'escola. En l'àpat, el menjar se serveix en cobrateria de porcellana, vidre i metall (plats, gots i forquilles). El fet d'utilitzar gots de vidre dóna a l'infant una responsabilitat, ja que si cau a terra es trenca. És important que els ofereixin aquest tipus de material per donar l'oportunitat de conèixer-los i en cas que es trenquin, aprendre el perill que pot suposar aquest fet.

Darrere de les taules i les cadires hi ha una petita prestatgeria. Està col·locada a l'alçada dels infants perquè hi puguin arribar sense ajuda. En aquesta prestatgeria hi ha unes caixes petites de cartró que contenen objectes personals que els nens i nenes han portat de casa amb l'ajuda de les seves famílies. Un cop de setmana, aquestes van tenir la oportunitat d'endur-se la caps a casa i omplir-la d'aquells objectes personals que més agrada als seus fills. Així doncs, aquest fet ajuda a la relació

---

³⁰ Veure Annexos pàg.35

família – escola i a fer sentir l'infant que l'escola no és distant amb casa seva, sinó que l'escola la respecta i l'acull. Cada nen té la seva i es diferencia a través d'un animallet de peluix enganxat a la cara davantera. Hem pogut observar com tots els nens i nenes saben de qui és cada capsa reconeixent aquests elements. Per tant, per a ells és molt important i saben que per la resta, la seva caixeta també ho és. Això permet sentir-se part del grup i sentir-se identificat en ell. Damunt d'aquesta prestatgeria hi ha unes fotos on dues nenes agafen i toquen l'objecte d'una d'elles. Al costat hi ha un text on explica la filosofia de les capses. Aquesta documentació permet als infants identificar-s'hi en el moment en que ells porten a terme la mateixa activitat.

A prop de les taules hi ha una pica que està tancada amb una cortina de colors vius. És molt útil la seva situació, ja que just acabar de dinar, els nens hi van a rentar-se les mans i la cara amb l'ajuda de les mestres. És una pica d'una certa alçada i per tant, hi ha col·locat un tamboret de fusta per facilitar l'accés per als més petits.

Una part important de l'aula és un racó més gran. Aquest racó està lleugerament separat de la resta per un moble molt baixet de fusta³¹ on hi ha uns calaixos que contenen material reciclat (en aquest cas: tubs de plàstic i cartró) i un altre calaix que conté animals de plàstic. Aquest racó té una estora molt gran per donar la sensació de calidesa als infants i també comoditat, ja que em aquestes edats ja gategen i passen moltes hores assentats a terra. En un racó de l'aula al costat del radiador (tapat per una fusta perquè no toqui directament els nens) hi ha uns coixins de dimensions grans de diferents colors. Hem pogut observar que és un racó molt càlid que ofereix als infants relaxació i sentir-se còmodes. Molts infants que estan cansats i no han dormit durant la nit, algunes vegades s'estiren allà per descansar una estona. Al costat hi ha tres casetes de diferents mides construïdes per les mestres i les famílies amb caixes de cartró. Un altre element que mostra el treball de les famílies amb la relació amb l'escola. A l'aula també hi trobem unes prestatgeries grans que posen a la vista i a l'abast dels nens i nenes diferents tipus de materials com per exemple: contes (sempre mostrant la portada), materials sensorials, diferents caixes que contenen instruments musicals, tubs de plàstic, cordes metàl·liques i cotxes de fusta.

A l'aula hi ha uns grans finestrals que permeten veure l'exterior. A una paret del costat d'aquest finestral hi ha una petita documentació. Són marcs de fotos pintats amb retolador permanent i dins enganxades fotografies dels nens i nenes. També hi ha un petit mirall que permet a l'infant una descoberta d'ell mateix. Al costat hi ha un material

---

³¹ Veure Annexos pàg.33

que ofereix la mateixa descoberta. Es tracta d'una mena de barqueta de pell on al fons hi ha un mirall. És un material que agrada molt als més petits perquè es veuen ells mateixos i això els produeix un plaer molt agradable al veure que quan fan una cosa el mirall fa el mateix que ells. Una situació de descoberta del seu propi cos.

L'espai exterior té importància per a tothom. El fet d'haver realitzat el període de pràctiques a l'hivern, no m'ha permès veure moltes activitats en aquest context. Tot i així, una rutina és que després d'esmorzar els nens i nenes porten als ocelletes les engrunes que han sobrat de l'esmorzar perquè puguin menjar. Aquesta rutina permet que els nens i nenes tinguin un interès per els animals i el seu context.

Al costat d'aquesta aula hi ha la dels nens i nenes de dos a tres anys. És una aula que conté més materials per a la manipulació i descoberta, sobretot amb elements naturals com pinyes, etc. Els materials de l'aula estan disposats en unes prestatgeries. També tenen l'espai de les taules i cadires igual que l'aula dels petits.

Com que aquest grup té infants més grans, aquests necessiten un espai més gran ja que ja caminen i tenen la necessitat de moure's i l'aula es queda petita. Aprofitant que aquest curs l'escola compta amb un espai més, han destinat una aula per a ells. És una aula per a l'art i la manipulació i la descoberta. Una aula que encara està en construcció ja que les mestres estan observant quins són els interessos dels infants i les seves necessitats. L'aula és gran però hi va mig grup, ja que al ser dues mestres per aules, el grup es divideix en dos per poder treballar millor. La documentació encara s'està realitzant ja que encara no s'han viscut suficients experiències significatives per a ser exposades.

Un altre espai és el de les mestres. Ha estat concedit junt amb l'anterior. Això ha permès que les mestres puguin reunir-se i puguin preparar millor tant la feina a realitzar com per exemple la documentació. És molt important també que l'adult senti que forma part de l'escola hi que se senti segur. Per tant, és necessari d'un espai com aquest.

Pel que fa a l'infant amb discapacitat, he pogut observar que l'escola el compren com un alumne més. Sí és cert que per la seva malaltia genètica, és un infant que no camina, no parla i per tant té moltes dificultats per poder-se relacionar amb els altres o fer les activitats que realitzen els companys de manera esporàdica. L'ajuda de la mestra és fonamental, ja que gràcies a ella que està pendent d'ell tota l'estona, sap quins són els seus interessos i per tant li facilita aprenentatges a través d'ells. Els

espais no són cap impediment per a ell, ja que com hem dit, són espais adequats per a cada infant individualitzat i tot està a l'abast de tots.

5.4.2. Scuola dell'Infanzia La Coccinella

L'escola infantil La Coccinella és una escola que acull a infants de tres a sis anys. L'edifici és de tres plantes, es troba en un barri perifèric de Pistoia i té vuitanta sis alumnes.

En aquesta escola hi ha dues mestres per aula excepte en el grup de tres anys ja que hi ha tres casos de nens amb necessitats educatives especials. Per aquest motiu, en aquesta aula es disposa del cinc mestres: dues com marca la llei i tres més, una per a cada infant amb problemes. Un d'aquests infants té una malaltia que encara s'està investigant i per això alguns dies de la setmana no assisteix a classe o passa algunes temporades sense venir ja que li fan moltes proves. Els altres dos nens (nen i nena) són bessons (a més d'una germana bessona més), i tenen diferents problemes sorgits del part. La nena té problemes cognitius i de comportament mentre que el nen té problemes de mobilitat. Perquè les mestres puguin dur a terme aquest reforç que necessiten els tres alumnes, es reuneixen amb terapeutes que visiten paral·lelament als nens i els donen pautes de com ajudar-los segons el moment que es troben. És molt important la comunicació que es porta a terme entre família, escola i especialistes mèdics.

Pel que fa als espais de l'escola, en trobem de comuns i d'individuals. Com a espais comuns podem trobar els espais exteriors. N'hi ha dos: un amb grans dimensions i un de més petit. Totes les aules tenen sortida a l'espai gran. Des de l'espai gran es pot accedir al petit. Aquests ambients tenen elements naturals com herba, sorra, arbres i plantes. Les mestres ofereixen altres materials perquè els nens i nenes es relacionin amb la natura com per exemple: pales, rampins, galledes, etc. També hi ha mobiliari de fusta amb cordes i fustes per enfilar-se. Quan els nens surten al jardí tenen lliure accés a allò que més els vingui de gust fer, sempre respectant unes normes de convivència. L'espai és gran i això permet que es puguin moure amb llibertat i que puguin córrer, saltar, etc. També hi ha bancs de fusta que poden utilitzar per descansar i observar el que fan els seus companys. Pel que fa al material no està tot ple de material, sinó que hi ha uns quants elements de cada tipus per tant, hauran de saber compartir-los.

També hi ha un altre espai comú: la biblioteca. Tot i ser comú casi sempre és utilitzat pels nens i nenes de cinc anys. Aquest espai està moblat amb sofàs, coixins, estores, prestatgeries amb llibres que se'ls veu la portada i altres materials, una taula amb cadires per a poder realitzar activitats, un projector i un televisor. Cada nen i nena de la secció de cinc anys té el seu coixí personalitzat. Això ajuda a que se senti identificat dins l'escola. Els llibres estan a l'alçada d'ells i alguns estan més alts, per això hi ha unes superfícies de fusta que permeten que s'enfilin per agafar-los i alhora els permet seure per llegir-los. És un ambient que té molta llum, i per tant és càlid i convida a una relaxació per a la lectura. Aquest espai està documentat amb fotografies dels nens i nenes utilitzant l'espai, frases que els propis alumnes diuen en aquell espai i fotografies dels seus dibuixos relacionats amb els llibres de la sala.

El dormitori és un altre espai no individual però que només hi accedeixen els nens i nenes de tres i quatre anys, i d'aquests, aquells que les famílies decideixin que es quedin. Un espai amb cortines que tapen la llum, ràdio-cassettes que reproduïxen música relaxant i llits per a tots els infants que es queden. Per accedir al dormitori s'ha de passar per un passadís documentat amb fotografies d'activitats que han realitzat els alumnes i els propis treballs exposats. És un espai molt lluminós que no dona la sensació d'estar tancat.

Pel que fa als espais individuals, cada secció té la seva aula i totes aquestes tenen les mateixes dimensions. Són aules lluminoses ja que estan envoltades de grans finestres que permeten que entri la llum i sigui una estança càlida. Cadascuna té el seu propi bany amb portes que s'obren tot empenyent-les, cosa que facilita que s'hi pugui accedir sense l'ajuda de l'adult, donant així autonomia als infants. Els lavabos són a la mida dels més petits i les piques també. Hi ha unes prestatgeries amb cistells de vímet amb els objectes personals de cada nen i nena.

L'aula dels més petits (tres anys) disposa de cinc racons ben diferenciats. Un d'ells és l'entrada on es desmarca de la resta de l'aula per un petit mur blanc amb superfície de fusta que té objectes decoratius fets pels infants i altres objectes relacionats amb el personatge de l'aula, en aquest cas, els gats. L'entrada és un racó destinat a les famílies. Elles arriben i deixen les pertinences dels seus fills en uns penjadors (cadascun amb el nom d'ells). Damunt hi ha una superfície de fusta amb documents per a elles i també un diari d'aula que permet que puguin llegir allò que succeeix cada dia a l'escola. També hi ha una petita prestatgeria amb tres cistells de vímet (cadascun per els tres diferents grups de l'aula: blau, vermell i groc). En aquests cistells, diferenciats per llaços dels tres colors, hi ha unes bosses personals que permeten

realitzar l'activitat del "prestalibro". Els nens i nenes s'emporten un conte de l'escola a casa per una setmana i les famílies han de llegir-los amb ells. Les bosses han estat realitzades per els pares i les mares. Aquests fets permeten una millor relació entre escola i família, i això dóna més seguretat als infants. Aquest petit ambient també està decorat amb plantes naturals per fer-lo més agradable. També hi ha una prestatgeria amb llibres destinats els pares ja sigui per plaer o per ajudar-los en temes relacionats amb els seus fills.

Un altre racó important d'aquest grup és el del joc simbòlic. La mestra m'explica que per els infants més petits, creuen que és un ambient molt necessari perquè és el primer any que venen a l'escola i aquest permet que es produeixin relacions entre els alumnes. A més, permet realitzar activitats d'imitació a les que es viuen a casa i per tant, relacionar l'escola amb casa seva. El joc simbòlic, en aquesta aula consta d'una cuineta i un petit dormitori. La cuineta és de fusta i té la part de la pica amb els coberts de plàstic, i la part dels fogons amb tot d'olles i altres estris metàl·lics. Davant hi ha una taula amb cadires de fusta i unes estovalles. Normalment les mestres deixen la taula parada per tal de donar ja la oportunitat de joc. El racó del dormitori està just al costat de la cuina³² i té un llit per a nines amb les nines corresponents, un cistell amb robeta i mantes per a aquestes i dues butaques/balancins per als nens i nenes. Davant d'aquestes butaques hi ha un gran mirall.

El fet que els elements siguin de fusta, metall i plàstic permet que els petits experimentin les oportunitats que ofereix cada material. La fusta és un material que provoca calidesa i familiaritat, fa que l'espai sigui molt més agradable. Els estris dels fogons són iguals que els que utilitzen les famílies a casa i això facilita la imitació de l'activitat. Al llarg del període de pràctiques he pogut observar com els infants creen relacions a través d'aquest joc. El fet que hi hagi un mirall davant de les butaques, fa que molts infants experimentin amb ell i descobreixin sobre el seu propi cos. Aquest racó està documentat amb fotografies dels nens jugant en aquest espai. Hi ha fotografies tant individuals com en parelles per veure el que suposa el fet de descobrir tant sol, com amb els companys.

Un altre espai important a l'aula de tres anys és el de les construccions que està situat al costat del joc simbòlic. Aquest també és un ambient que facilita la comunicació entre els més petits i permet manipular i experimentar amb diferents tipus de materials.

---

³² Veure Annexos pàg.36

Molts d'aquests són procedents de reciclatge³³ i per tant fa que no sigui un espai molt costós. També hi ha peces de fusta, de cartró, plàstic, etc. Aquests estan col·locats en una prestatgeria al costat de la superfície de fusta on utilitzar-les. En cistells de vímet també podem trobar animallets de plàstic i vies i trenets de fusta.

Per acabar, un altre dels espais és el de la lectura i on es fa l'activitat del "bon dia". Totes les aules individuals de l'escola tenen un desnivell amb dos graons. Això facilita que els nens i nenes hi puguin seure per a realitzar activitats com a la lectura o l'activitat del "bon dia". Aquest racó té una prestatgeria amb llibres els quals se'ls veu la portada i això permet que els infants puguin fer la seva tria segons els seus gustos. També hi ha tres cistells de vímet amb llibres perquè es puguin escollir fàcilment. La documentació està present en forma de fotografies a la paret que mostren com infants (de manera individual o en grup) llegeixen els contes de l'aula.

Un altre element important a l'aula és una prestatgeria amb les caixes personals dels nens i nenes. Com a l'asilo nido Il Faro, aquest és un element que permet tenir la relació entre les famílies i l'escola, i sobretot fer sentir als nens aquesta importància de que la família forma part de l'escola. Cada caixa té la foto de l'alumne a qui pertany i això facilita que se senti part de l'espai i s'hi identifiqui i també donar autonomia.

Pel que fa als nens amb necessitats educatives especials, tenen accés a tots els espais igual que la resta de companys. Tenen el suport d'una mestra que passa tota la jornada al seu costat per ajudar-los. Un d'ells té problemes de mobilitat i se li ha facilitat una cadireta especial amb rodetes perquè sigui molt més senzill la seva mobilitat per l'aula. Quan vol jugar en un espai que requereix sortir de la cadira, les mestres el subjecten i així pot realitzar allò que ell vol. L'altre nen amb problemes no té problemes de mobilitat, per tant, accedeix sense problemes a tots els racons. L'altra nena també accedeix sense problemes als espais. Sí que és cert que tenen problemes cognitius, per tant, les mestres han realitzat un material per ajudar-los a que tinguin una concepció de la jornada del dia, i per tant, de saber en cada moment què es fa. El material consta d'una petita línia del temps de la jornada i a cada activitat hi ha una fotografia d'ells mateixos realitzant-la, així doncs això facilita que puguin comprendre què realitza el grup en aquell moment.

A l'aula de quatre anys podem trobar els mateixos espais de la família, les taules i el de la lectura. També podem trobar les caixes personals.

---

³³ Veure Annexos pàg.38

Un racó molt important en aquesta classe és el de les disfresses. Es porta a terme un projecte de dramatització i es pot realitzar amb l'ús dels materials que trobem que són: disfresses de princesa, de drac, de bruixa, de fada i de príncep. Al costat hi ha un mirall per poder-se veure ells mateixos. És un espai que deixa utilitzar la imaginació i alhora comunicar-se entre uns i altres. Permet també una continuació de l'activitat del joc simbòlic que s'inicia el curs anterior. Relacionat amb aquesta ambientació, hi ha un petit teatret de titelles amb aquest material o bé reciclat o bé comprat. És un espai, com els altres, de lliure accés durant tota la jornada mentre no es realitzin activitats dirigides. Al mig de la classe hi ha també una taula de fusta on hi ha construccions i un castell, ambientat amb les disfresses que hi ha a la prestatgeria.

Totes les aules disposen d'una petita prestatgeria de ciment i fusta que conté cistells de vímet petits amb retoladors, llapis de colors, fluorescents, tisores, coles i fulls blancs per poder-los usar, també, en aquells moments que ells desitgin i els vingui de gust. Una llibertat que les mestres respecten i també els seus interessos. Activitats que permeten relaxar-se i estar tranquils.

La documentació es troba en diferents versions. Trobem elements relacionats amb els ossos ja que són la classe dels óssos, un element molt important a la ciutat ja que és el símbol de Pistoia. Durant el curs els nens i nenes visiten l'ajuntament i això permet una relació de l'escola amb la ciutat. Això està documentat amb un petit llibre de fundes de plàstic amb fotografies impreses a l'interior. També trobem el diari d'aula que es troba a l'entrada. Trobem també dos grans murals realitzats pels nens i nenes al museu Marino Marini, deixant veure també la relació amb la ciutat. Tota la documentació de l'aula està relacionada amb els projectes que es porten a terme durant tot el curs. En aquesta aula, com amb la resta, hi trobem plantes naturals que fan la sala més agradable i càlida.

Finalment, com a espai individual, trobem l'aula dels més grans que té els mateixos racons de lectura, taules i entrada. Aquesta sala es caracteritza per tots els elements naturals que hi ha com: pedres, sorra, fustes, troncs, pinyes, petxines, banyes de cérvols, etc. Material que permet la manipulació i la descoberta treballant directament amb ell. Els elements estan dipositats a l'alçada dels nens i per tant, que aquests hi tinguin lliure accés.

Un petit racó que hi ha molt agradable, és un racó que té una taula de fusta antic reciclat on hi ha una feina realitzada per les famílies relacionat amb un projecte de l'aula. Aquest projecte tracta sobre un follet, per això, damunt la taula hi ha una ciutat de follets construïda amb elements naturals i reciclats.

Un element que també caracteritza l'aula és un petit espai a la paret: el racó missatger³⁴. Consisteix en unes petites bústies de fusta i cada una d'elles pertany a un infant de l'aula. Es diferencien unes de les altres amb les seves respectives fotografies. En aquesta bústia s'hi poden deixar missatges i es poden deixar a qui el nen o nena que l'escriu vulgui. Aquesta activitat requereix l'activitat d'escriptura, i per tant, permet als nens i nenes aprendre a escriure d'una manera necessària i no obligada. Ells veuen aquesta necessitat de saber escriure i per tant és un interès que ells tenen i no una imposició, que això pot acabar en frustració. Això permet respectar els ritmes de cadascú i per tant, respectar-los a ells en general.

Cada aula té els seus propis laboratoris al pis superior i hi tenen accés a través d'unes escales que hi ha a cada classe. Tots aquests espais tenen les mateixes dimensions i el mateix mobiliari: una taula al centre amb tamborets al seu voltant. Tenen cabuda per aproximadament deu o dotze infants, per tant, permet i requereix el treball amb petit grup. Aquestes activitats faciliten a la mestra una millor observació dels seus alumnes per poder veure millor quines són les necessitats, els interessos i els ritmes de cadascú, per així poder preparar el material segons aquests. Cada espai però, disposa de diferents materials. El dels nens i nenes de tres anys té material relacionat amb la manipulació com la sorrera i elements de diferents tipus (pedres de colors, anelles de fusta, taps de plàstic, recipients de cartró, fulls de papers, anelles metàl·liques, tubs de plàstic, etc. La majoria d'aquests són reciclats, de manera que se li dóna una gran importància a aquest tipus de material ja que creuen molt en el fet que no calen molts diners per poder oferir material als nens. Són materials bonics i variats que no han suposat una despesa per a l'escola, i que permet als alumnes realitzar l'activitat per el que han estat pensats. El laboratori dels nens i nenes de quatre anys té material més de procedència natural. Permet la manipulació i al mateix temps la descoberta per aquest tipus d'elements. També són casi tots reciclats i sobretot, la majoria són portats per els propis alumnes i les seves famílies. Estan ordenats per tipus de material i això permet una millor percepció de les diferències que hi ha entre tots. També trobem treballs fets per ells mateixos amb aquests materials i la documentació amb fotografies de com el realitzaven. Finalment, trobem l'espai de laboratori dels més grans. Un ambient dedicat a la pintura. Són els més grans i per tant realitzen activitats més creatives (tot i que no significa que la resta de grups no les pugui realitzar). Requereix delicadesa i responsabilitat en l'ús d'ell, és per això que s'ha pensat que sigui dirigit a ells.

---

³⁴ Veure Annexos pàg. 41

Tots aquests espais comuniquen per un passadís lluminós ja que no tenen cap porta i per tant són espais petits però oberts que no donen sensació de mal estar i sí de llibertat dins les petites dimensions. Tots estan documentats amb propis materials i fotografies dels nens i nenes treballant en aquell ambient.

5.4.3. Scuola dell'Infanzia La Filastrocca

L'última estada de pràctiques la he realitzat a l'escola La Filastrocca. Aquesta és dirigida als nens i nenes de tres a sis anys, igual que La Coccinella. Totes dues són escola d'una sola línia amb una mitjana de trenta alumnes per aula. En aquesta escola n'hi assisteixen noranta-tres. El grup dels més petits té tres mestres i durant unes hores un més de reforç i el grup de quatre i cinc anys dues mestres cada aula respectivament. L'edifici és d'una sola planta i la seva situació geogràfica és en un barri perifèric de Pistoia.

El primer espai comú que trobem a l'entrar a l'escola és l'entrada. Aquesta és àmplia i lluminosa gràcies a uns finestrals que deixen entrar la llum. Aquest fet permet que sigui càlida i acollidora. A l'entrar ens rep una figura molt gran (un mag) que és el personatge de l'escola. Aquest és amic dels alumnes de tota l'escola ja que segueix els pas d'aquests al llarg dels tres anys que estan en ella. És una figura que ajuda als infants a sentir-se còmodes a l'escola i és una ajuda per a aquells que els costa entrar per primer cop en un lloc nou totalment desconegut. Aquest mag té una petita finestra que permet als més petits acomiadar-se dels seus familiars (un cop han sortit de l'escola), i ho poden fer gràcies a que aquesta finestra es troba a la seva alçada. Aquests dos elements es troben documentats amb grans panells i fotografies que reflecteixen la seva importància d'estar a l'escola. Al passadís trobem altre tipus de documentació. Hi ha un banc de fusta en el que hi trobem unes fundes de plàstic amb fulls impresos amb fotografies i relats importants sobre sortides, activitats, etc, que s'ha dut a terme a l'escola durant altres anys. És una manera de poder documentar sense la necessitat de disposar de recursos econòmics elevats. Estan visibles i per tant, tan els pares com els nens poden mirar-la quan ho desitgin.

Un altre espai important es troba dins l'entrada – passadís. En ell, les famílies i els seus fills/es deixen quan arriben les seves pertinences (com en les altres escoles) en un penjador amb el seu nom. Com hem dit anteriorment, ajuda a l'infant a sentir-se que forma part de l'escola igual que la resta de companys. Permet conèixer-se ell

mateix i també adquirir una autonomia, ja que a base de cada dia veure quin és el seu penjador, sabrà un dia fer-ho ell sol. Hàbits de la rutina que ajudant a conquerir aquesta autonomia. Aquest ambient és molt càlid ja que són mobiliaris de fusta i també perquè té decoració com plantes naturals, marcs de fotos amb fotos dels infants i elements que caracteritzen cada grup (gats, cavalls i lleons segons les respectives seccions).

Un espai comú fonamental en aquesta escola és la biblioteca. Aquesta ha estat pensada per els propis infants de l'escola, donant-los-hi veu per poder dir quines són les necessitats que tenen respecte ella i com els agradaria que fos. Això va ser possible gràcies a un arquitecte que va escoltar les seves paraules i va complir el desig d'ells. Una biblioteca col·locada en un racó de l'escola, l'únic que té dos pisos i grans dimensions. Un ambient amb terres de fusta i prestatgeries del mateix material. És molt càlid i acollidor, i també rep molta llum natural gràcies a uns grans finestrals. La biblioteca té sis prestatgeries i cadascuna d'elles és d'un color diferent. Cada color correspon a una temàtica de llibres. Les mestres van decidir col·locar a cada llibre un gomet del color de la seva prestatgeria. Això va ser pensat per donar autonomia als nens i nenes, ja que permet que ells sols, només observant el color del gomet, sàpiguen on pertany cada llibre i així doncs, que ho puguin realitzar sense l'ajuda de la figura de l'adult. L'espai té un cercle al centre format per cadires on cada una d'elles té un coixí de diferent color formant l'arc de sant Martí (igual que les prestatgeries). Aquest element aporta màgia a l'escola (com el mag) i permet poder realitzar projectes durant el curs al seu voltant.

També es disposa de taules i cadires formant un sol grup i darrere d'elles uns armariets que contenen materials per escriure i realitzar activitats manuals. Dóna llibertat als més petits a realitzar aquella activitat que sent que necessita fer en aquell moment i no forçar-lo només a la lectura. S'han de respectar els seus ritmes i això ho tenen molt clar les mestres. Al pis superior (pujant per unes escales de cargol) hi ha tres petits ambients semblant a la torre d'un castell. Estan dotats d'estores i coixins amb cistells de vímet amb contes, de manera que, els nens i nenes poden llegir d'una manera més relaxada. Un material molt important en aquesta aula és un maletí de joguina de metges i una capsa de plàstic al costat. L'anomenen l' "hospital dels llibres" on només hi accedeixen aquells llibres que han estat accidentats i mal cuidats i necessiten ser reparats. Això permet fer conscients als alumnes de la importància de tenir cura dels llibres ja que són elements fràgils i alhora costosos que s'han de cuidar. Tot l'espai està documentat amb grans panells amb fotografies dels nens i nenes a la biblioteca i frases que ells han descrit sobre les narracions, les poesies, etc. Enmig de

les prestatgeries podem veure tres portades de contes impreses i enganxades a la paret. Semblen quadres i fa que l'ambient sigui molt més agradable. En unes prestatgeries hi ha tot d'objectes relacionats amb les històries sobre fades i mags i també de les històries sobre Pistoia. Els nens i nenes de cinc any fan una activitat que es diu el "prestalibro" i consisteix en anar a la biblioteca i escollir un llibre per endur-se a casa durant una setmana i llegir-lo amb la família. Un altre moment molt important per poder veure aquesta importància de la relació entre família i escola. Les famílies tenen una responsabilitat de llegir els contes als seus fills ja que sinó la setmana següent no poden realitzar l'activitat. Cada cop que un infant escull un llibre, ha de copiar-ne la portada en una cartolina i posar-la en una funda de plàstic d'un panell que hi ha a la paret de la biblioteca. Això permet veure quins són els llibres que estan en préstec aquella setmana. Copiar la portada requereix escriure tot guiant-se per les lletres que hi ha en ella i també treballar el traç a l'hora de dibuixar i pintar. La biblioteca és un espai molt important per a les famílies ja que els nens i nenes de tres i quatre anys que no es queden a dormir, després de dinar van a la biblioteca per esperar els pares allà. Així doncs, les famílies venen a buscar-los allà. Hi ha un pupitre amb uns quaderns on tenen escrits els noms dels infants de cada aula. En aquests quaderns es poden escriure els llibres que les famílies s'emporten en préstec per un màxim de dues setmanes. Hem pogut observar que són els nens i nenes qui tenen un especial interès en endur-se els contes a casa, i pràcticament cada dia s'emporten una mitjana d'un llibre cadascun. Aquest acte dóna una responsabilitat a les famílies de tenir cura d'aquest material i una autonomia, respecte i llibertat pels infants en els seus interessos.

Una altra aula destinada per a tots els infants de l'escola (sobretot pels de quatre i cinc anys) és l' "atelier". Destinada a l'art. En ella succeeixen accions d'experimentació, de manipulació i de descoberta. Una de les activitats que feien era manipulació amb pasta de sal, i tal com diu una de les mestres, és una eina que els ajuda a moure les mans, els dits..., i que ajuda a treballar amb els sentits. Els nens i nenes gaudeixen amb aquest tipus d'activitat ja que també poden utilitzar la imaginació per realitzar aquelles figures que vulguin. Aquesta aula disposa de tres taules amb cadires, però majoritàriament es treballa amb petit grup ja que permet una millor atenció per part de la mestra. Al ser una classe destinada a l'art, hi ha una gran prestatgeria plena de material com: pintura, cola, retoladors, pasta de sal, fang, fils de colors, sorra fina de colors, petxines, tubs de cartró, pinzells, pots de plàstic, etc. La varietat de material ofereix un ventall de possibilitats als nens i nenes i diferents maneres de poder treballar. Tot i així, moltes vegades les mestres preparen activitats dirigides en aquest

espai ja que si cadascú pogués escollir allò que més li interessa podria ser un caos. A partir d'observar i conèixer els seus alumnes, sap quines són les activitats que interessin i necessiten. També hi ha una calaixera amb els calaixos pintats del color de l'arc de sant Martí (relacionat amb la biblioteca) i això fa que sigui un context més amable i acollidor. A l'espai hi trobem una taula de llum que durant el meu període de pràctiques no he tingut la oportunitat de veure que sigui utilitzada. Els materials no fa falta que s'utilitzin cada dia sinó en els moments necessaris i quan creguin les mestres que serà útil.

Pel que fa a la documentació de l' "atelier", hi ha una gran fotografia en un panell a la paret. Mostra dos infants al museu Marino Marini d'esquenes tot dibuixant. Vol mostrar la relació dels projectes de l'escola amb la ciutat, i a més, és una documentació bonica que fa que sigui un espai estètic. Damunt les prestatgeries hi ha dibuixos que han anat fent els nens i nenes a l' "atelier". És important que sentin que allò que fan és important per a les mestres i per a l'escola, que és bonic i que es mereix que la resta gaudeixin d'això. Finalment hi ha un gran panell a una paret que està format per fotografies i escrits. S'explica el projecte que s'ha dut a terme amb el museu Marino Marini tot mostrant les fotografies.

L'espai de les famílies és un petit racó que trobem al passadís. Això mostra la importància que tenen aquestes en ella. Les mestres han pensat en un espai molt delicat i curat amb petits detalls. Hi ha unes butaques amb coixins i un armari amb portes obertes amb documents a l'interior. La majoria de documents són relats que s'han escrit a l'escola i que molts han estat amb l'ajuda de les famílies. També hi ha una gran planta on de les seves fulles en pengen unes petites cartolines. En aquestes hi ha escrits els records dels pares i mares quan anaven a l'escola. La documentació explica la importància dels llibres en aquesta escola. Moltes de les famílies són sense recursos, i això no té dret a que els infants no puguin aprendre, ni llegir i ni escriure.

Al costat d'aquesta zona hi ha una petita habitació on hi viu un personatge de l'escola: el "topo Annibale". Aquest personatge va ser molt important durant una època ja que es feia un projecte sobre ell i la lectura. Quan la mestra que portava a terme aquest treball va deixar de treballar a l'escola, va perdre força i es va anar deixant d'utilitzar. No per això s'ha eliminat l'espai i ha restat organitzat perquè tots els nens i nenes el puguin utilitzar quan ho necessitin. És un racó molt ambientat en el personatge i documentat amb fotografies que permet recordar allò que els infants feien en ell. Hi ha una bústia fora la porta que permet que els més petits deixin missatges al personatge. Una activitat de lecto-escriptura que desinteressadament els infants tenen la necessitat

d'aprendre. No és una activitat obligatòria i per tant, permet que es faci quan els infants estiguin preparats i hi tinguin interès.

L'últim espai comú que hi ha a l'escola és l'exterior. És un espai de grans dimensions que convida als infants al moviment. És un espai bonic amb plantes, arbres i flors que fa que sigui més agradable. També hi ha un espai de sorra que fa que els nens i nenes puguin jugar d'una manera més relaxada i alhora experimentar i manipular. Té estris com pales, rampins, galledes de plàstic, petxines, etc. No hi ha molts materials i això fa que els infants han de saber compartir-los. També hi ha grans mobiliaris de fusta que permeten activitats psicomotores com enfilar-se, saltar, baixar, etc. Tots aquests espais permeten la relació entre els nens i la comunicació entre ells.

Llavors, trobem tres espais individuals. El dels nens i nenes de tres anys disposa de cinc racons diferents. Dos d'ells són aules amb taules i cadires destinades a la realització d'activitats. Una d'elles també a la rutina dels àpats. Per a aquest moment, els alumnes disposen d'uns davantals (cada grup d'un color diferent, ja que la classe es divideix en quatre grups més petits). El moment dels àpats és molt important ja que els infants tenen unes responsabilitats en l'encàrrec de cambrer. Ha de parar i desparar taula, i això requereix pensar en els seus companys com per exemple qui ha assistit a l'escola i qui no. És una activitat que a part de responsabilitats, dóna confiança a l'infant i també una certa autonomia. En el moment de l'àpat, les mestres són qui posen la quantitat de menjar als nens i nenes, mentre que l'aigua se la posen ells (qui es veu capaç) amb unes gerres petites de vidre. Posar cobrteria de vidre dóna un vot de confiança als nens i nenes perquè vigilin en el seu ús ja que un mal ús podria fer mal a algun nen/a. L'altra aula té un taulell de fusta amb fotografies dels nens i nenes per fer el joc del "bon dia". Darrere de cada fotografia hi ha la imatge d'un gat (perquè els nens de tres anys són la classe dels gats) dibuixat per ells mateixos. Em va sorprendre el fet de que els companys saben la imatge de cada nen, i per tant veiem que per ells és un fet molt important. Les aules estan documentades amb panells i fulls amb fotografies dels nens i nenes amb activitats que els infants han fet al llarg del curs i del projecte de l'aula

Al passadís dels nens de tres anys (que uneix aquestes aules) hi ha un armari antic amb les portes obertes on hi trobem les caixetes personals dels més petits. Aquestes caixetes, com a la resta d'escoles, serveixen per deixar aquells objectes que han portat de casa o aquells que es volen endur de l'escola a casa. Hem pogut observar que a per a ells són elements molt importants i que els agrada poder compartir les

seves caixes i contingut d'elles amb els seus amics i amigues. Facilita que es coneguin més entre ells i que s'interessin pels seus companys i els interessos d'aquests.

A la secció de tres anys també trobem l'espai del joc simbòlic. Situat en una habitació, representa una casa amb la cuina, habitació – menjador i sala de la rentadora. Tots els mobiliaris són de fusta i de vímet. Aquests elements fan que la sala sigui molt acollidora i convida als infants a jugar d'una manera natural i voluntària. També és una sala documentada amb fotografies de nenes i nens jugant en ella en forma de quadres. Així doncs, compleix dues funcions: documentar i decorar. Un ambient molt ben pensat i ordenat per poder guiar els infants i donar-los seguretat.

Al costat, trobem el racó de la manipulació amb una sorrera feta amb una caixa de plàstic plana. Els materials que hi ha preparats per a utilitzar-los a la sorrera són la majoria reciclats o elements naturals. Això demostra que per crear una oportunitat de joc i que alhora sigui estètic i agradable no ha de ser costós. Les famílies tenen un paper important ja que també aporten materials reciclats, entre d'altres.

L'últim espai dels nens i nenes de tres anys és el de les construccions. Es troba en una aula que no té porta. Això és important ja que deixa veure el seu interior i convidar als infants a accedir-hi. Ordenada i sense material abundant per no carregar-la. Hi ha una taula amb dues caixes de plàstic a sota: una amb animals de plàstic i l'altra amb peces de construcció de plàstic també. Un altre cistell de fusta conté les construccions de fusta per utilitzar-les en una superfície d'aquest mateix material. Al fons de la classe hi ha un tren de fusta amb diferents vagons. Les seves mides permeten que els alumnes puguin accedir-hi dins i hi ha una càmera de les antigues per jugar-hi. Em va sorprendre una nena que va pujar al tren i anava fent fotografies com si anés de viatge. Un acte ple d'imaginació i alhora imitació d'accions que ha vist dels adults. Finalment, en aquest ambient hi ha uns seients amb sofàs i cistells amb llibres per tal de que aquells nens i nenes que prefereixin gaudir dels llibres puguin fer-ho. Per tant, s'ofereixen diverses possibilitats segons els interessos que puguin tenir els alumnes.

A l'altre costat de l'escola trobem els espais dels nens i nenes de quatre i cinc anys. L'espai de quatre anys és una sola sala i en ella hi ha tres racons diferenciats. Un d'ells és on hi ha les aules i cadires organitzades en quatre petits grups. Les mestres organitzen els infants en aquests grups segons les seves característiques i afinitats. Un altre ambient és el del joc simbòlic ambientat amb la Xina ja que s'està portant a terme un projecte sobre aquest país. Hi ha materials com disfresses, cobrteria de porcellana, estores, etc. L'últim espai està al costat i és on hi ha el panell de fusta amb fotografies per realitzar el joc del "bon dia". També podem trobar l'espai de les caixetes

personals. L'aula, com la dels nens i nenes de tres anys, està documentada amb panells amb fotografies d'aquells projectes que porten a terme durant el curs escolar.

Finalment, al costat de l'aula dels nens i nenes de quatre anys, trobem la classe dels de cinc anys. L'aula és molt més petita, per tant se'ls hi ofereix dues aules. Una és on hi ha les taules i cadires on es realitzen els àpats, i l'altra és on es realitzen les activitats. Com que es disposa de dues mestres per aula, es treballa molt amb mig grup i les dues aules ho permet. Les aules tenen prestatgeries amb material que permeten escriure i dibuixar, entre d'altres. Com que les seves aules són petites no tenen espai de joc, i per això el tenen al passadís. Hi ha un espai de joc simbòlic, un de construccions i un de lectura. Els espais estan ordenats i organitzats perquè els nens i nenes acudeixin a l'espai que més els interessi.

6. Conclusions

Després d'haver realitzat el marc teòric i l'anàlisi en profunditat dels espais dels Serveis Educatius de Pistoia, gràcies a l'estada de pràctiques portada a terme durant el període de tres mesos, he arribat a la conclusió que la realitat està relacionada amb la teoria.

Al llarg de l'estada de pràctiques he pogut observar més escoles de les que he analitzat, i puc dir que no només es compleix la realitat en les tres escoles que trobem al treball sinó en totes les escoles dels Serveis Educatius de la ciutat.

He pogut observar la importància del projecte educatiu que té aquesta ciutat i la importància de l'infant com a individu que té uns drets com a tal. Voler donar la possibilitat als nens i nenes d'assistir en aquests serveis és un fet molt significatiu, que al mateix temps permet a les famílies una vinculació amb ells i per tant, un suport en l'educació dels seus fills. La família és un element clau en aquests serveis ja que formen part del dia a dia dels infants que hi assisteixen, i això permet treballar conjuntament amb elles.

S'ha pogut comprovar la estreta relació de les escoles amb la ciutat. Una ciutat que estima els infants i els fa participants del seu dia a dia. Una ciutat que diverteix, ensenya, apropa la mirada dels adults envers l'infant... Una ciutat que creu en la importància d'una educació per els més petits. Les escoles tenen present la imatge de Pistoia en tots els seus projectes educatius i fan viure-ho en primera persona, fent que l'infant sigui el propi protagonista.

Podem concloure també que des de les escoles, són conscients de la importància que els espais tenen sobre l'aprenentatge dels infants en molts aspectes com l'autonomia, les relacions, el respecte, els seus propis interessos, etc. Viuen els espais com un agent educador més i per tant, que s'ha de tenir cura d'aquest per oferir als infants el màxim de les seves possibilitats.

He viscut els espais en primera persona per poder observar quina és la real relació que tenen els infants en ells. Espais que permeten l'adquisició d'identitat i autonomia. Els nens i nenes des de que entren a l'escola tenen llibertat per aquells interessos que tenen i també les seves necessitats.

Un espai que respecte l'infant tal com és. Siguin quines siguin les seves característiques, els seus gustos, les seves emocions i sentiments... Són ambients que permeten que els nens i nenes se sentin a gust i tinguin interès en aprendre sense sentir una obligació per fer-ho. Un dels moments importants de la jornada que ho permeten és el moment dels àpats. Un moment que permet adquirir una rutina i alhora establir comunicacions entre els alumnes i per tant, crear estretes relacions entre ells.

Les escoles compten amb tots els espais necessaris que comenten els autors. Espais tant comuns com individuals. Els espais comuns permeten que tots els alumnes de les escoles es puguin relacionar entre ells, o simplement que són espais que ofereixen altres oportunitats que els individuals no poden. Les aules i altres espais individuals permeten crear una cohesió del grup, ja que són espais delimitats i pensats i organitzats per a unes activitats concretes per al grup.

Són espais agradables que fan sentir als infants com si fossin a casa. Això es pot comprovar a l'observar molts elements de les aules portats de casa o altres simplement creats per les famílies. També hi ha elements que són presents a les cases i per tant, permet fer aquesta relació d'entre ambdues. En definitiva són espais que contenen elements que permeten aquesta relació amb les famílies. Això també ho podem comprovar a través de la documentació.

La documentació és un dels pilars fonamentals del projecte de la ciutat. La trobem present en totes les escoles (tant de primer cicle com de segon) des de l'entrada fins al racó més petit. És una filosofia de poder transmetre allò que succeeix a les escoles a totes aquelles persones que no poden viure-ho en primera persona. També un motiu pel qual documentar, s'ha pogut veure que és documentar per la comunitat i pels infants. Permet que els infants es vegin reflectits en elles i per tant identificar-se i confortar-se. Al veure's , sent que allò que ha realitzat és important i significatiu. Podem trobar diferents tipus de documentació des de grans panells amb fotografies i text explicant de què està parlant fins a marcs de fotos amb fotografies dels infants. També s'ha introduït l'aspecte digital en aquest àmbit ja que podem trobar els marcs de fotos digitals, i això permet que dia a dia les famílies puguin veure les fotografies més significants de la jornada. Un aspecte important sobre la documentació a Pistoia és el fet del tema econòmic, és a dir, a causa de la crisi econòmica de la ciutat, les escoles cada cop reben menys pressupost per a poder-ne realitzar; així doncs, les mestres han buscat estratègies per a que això no succeeixi. S'ha buscat solucions com per exemple les carpetes amb fundes de plàstic i fulls DIN-A4 impresos amb fotografies, documents i altres informacions. Això permet que els pares i mares puguin

llegir i observar els aspectes rellevants que han cregut oportuns les mestres. Per tant, les mestres mostren la importància de la documentació encara que hi hagi reptes com aquests.

Els espais són importants, però també ho són gràcies als materials que hi trobem. Les mestres cerquen aquells materials que poden resultar més beneficiosos per als interessos dels nens i nenes i també segons les condicions de les aules. El fet de que Pistoia tingui escoles agradables i estètiques es deu, en part, a això. Els materials són agradables ja que normalment són materials naturals. Es dóna molta importància a aquest tipus de material ja que són elements que podem trobar al dia a dia a la natura i ofereixen moltes possibilitats. També s'ha d'afegir que pel que fa a l'economia, són gratuïts i no suposen una despesa per l'escola. Són elements bonics que alhora decoren l'aula fent-la més acollidora. Pel motiu de la crisi econòmica, les escoles aposten pel material reciclat. Objectes portats des de casa normalment i per les famílies, que ofereixen una gran varietat d'oportunitats a l'escola. Al mateix temps es poden modificar a l'aula i poden ser agradables i acollidors.

Durant l'estada a les tres escoles he pogut observar el cas de nens i nenes amb necessitats educatives especials, això m'ha permès poder analitzar com els espais influïen en ells i les seves necessitats a l'aula. A Pistoia, com a la resta d'Itàlia, es té una concepció d'escola com una que acull a tots els infants malgrat quines siguin les seves condicions. Cada infant és únic i diferent a la resta. És per aquest motiu, que els espais no només es modifiquen quan un alumne amb necessitats especials arriba a l'escola, sinó que es realitzen canvis sempre partint de la individualitat de cada alumne.

Així doncs, he pogut observar que aquelles escoles on assisteixen aquests alumnes, tenen materials i espais condicionats per a ells, tot i que, la majoria d'espais ja estan organitzats tant si hi ha infants amb discapacitat o no. És a dir, des d'un principi són espais amplis i variats perquè tots els infants se sentin acollits dins els seus interessos i necessitats.

Cada alumne amb necessitat està acompanyat d'una mestra de reforç al llarg de la jornada escolar. Això facilita que l'infant pugui realitzar aquelles activitats que sol no podria. Però l'espai no dificulta la vida escolar d'aquests nens i nenes, sinó que té una funció d'unió amb la resta del grup. Són aules acollidores que permeten que l'infant s'identifiqui amb el grup i vulgui formar-ne part. Espais que tenen cabuda per a les individualitats de tots i totes i que pretenen treure el potencial de cadascú.

Per poder dur a terme la inclusió d'aquests alumnes, les mestres es reuneixen amb les famílies i amb els terapeutes per dur una única direcció pel que fa a l'educació de l'infant i les necessitats d'ell. Aquells elements en que la mestra no està capacitada per fer sola, rep l'ajuda d'un terapeuta (quan es tracta de situacions mèdiques) per tal de proposar situacions adequades a cada infant individualment.

Les mestres creen i adapten materials per facilitar la vida quotidiana dels infants a l'escola, ja que és un lloc on hi passen la major part de la jornada del dia.

També el paper de les mestres és un element clau tal com diu la teoria. Són mestres preparades i conscients de la importància del seu rol. Durant la jornada escolar observen els seus alumnes i com aquests interactuen amb l'espai i els materials oferts, per així poder modificar allò que no ha funcionat com elles esperaven.

El fet de que el paper de les mestres sigui tant important, ve arrelada de la importància que han donat les directives dels Serveis Educatius. Per aquest motiu, les mestres assisteixen un gran nombre d'hores a cursos de formació permanent per poder adquirir nous coneixements i poder-los posar a la pràctica. El tipus de cursos de formació són de gran varietat i entre ells hi ha cursos sobre espais i jocs. A través d'anàlisis de situacions través de vídeos de les escoles, els i les mestres poden compartir pensaments entre tots els de les diferents escoles i per tant, adquirir nous punts de vista.

En definitiva, hem pogut comprovar que els espais de les escoles tenen una gran importància pel que fa a l'educació dels infants. Totes les escoles dels Serveis Educatius de Pistoia tenen els espais necessaris que hem pogut observar en la recerca teòrica i que descriuen els diferents autors facilitant, així, la inclusió de tots els infants de la ciutat de Pistoia.

7. Valoració

Haver pogut realitzar aquest treball ha estat una oportunitat per adquirir més coneixement d'un tema concret d'allò que hem pogut aprendre al llarg del grau.

Des de que vaig poder realitzar les pràctiques a l'escola bressol municipal de Vic Horta Vermella, la qual està pensada des del punt de vista de les escoles dels Serveis Educatius de Pistoia, em vaig interessar en aquesta manera de fer escola. És per això que vaig decidir anar a Pistoia per realitzar el meu últim pràcticum dels meus estudis.

Aquest fet ha estat una oportunitat única per poder dur a terme la meva investigació sobre el tema proposat, sempre amb l'ajuda que he rebut de les mestres de les escoles. Una oportunitat que m'ha permès viure en primera persona situacions que mai es podrien aprendre des de la teoria.

Haver pogut realitzar el treball de fi de grau sobre la importància dels espais, que és un tema que m'agrada i el visc amb molt entusiasme, m'ha fet aprendre molt i tenir ganes de treballar en un futur professional d'aquesta manera. Treballar a l'escola observant els infants i tenint cura dels espais per desenvolupar situacions d'aprenentatge.

Durant el grau he realitzat les optatives de la menció d'Atenció a la diversitat i l'escola Inclusiva, i és per aquest motiu que he relacionat això amb el meu treball. Ha estat una experiència sorprenentment satisfactòria perquè a Pistoia he pogut observar bé com funciona la inclusió a les aules.

Per a mi, ha estat una oportunitat per aprofundir sobre un tema d'interès i d'utilitat per al meu futur com a mestra.

8.Referències bibliogràfiques

8.1. Llibres

ALTIMIR, D. (2010). “Com escoltar als infants”. Barcelona: A.S Rosa Sensat.

BASSEDAS, Eulàlia; HUGUET, Teresa; SOLÉ, Isabel (2010). “Aprendre i ensenyar a l'educació infantil”. Barcelona: Graó.

BONDIOLI, Anna; MANTOVANI, Susanna. (2001) “Manuale critico dell’Asilonido . Milano: Franco Angeli, p. 414-415.

COPPOLA, Orsola. (2005). “L’operatore negli asili nido”. Napoli: Edizioni Simone, p.189 – 192.

CUOMO, Nicola. “L’altra faccia del diavolo” (2004). Cesena: Aemocon, p.174-175.

FALK, Judit (2008). “Lóczy, escoltar els infants”. Barcelona: A.S. Rosa Sensat.

GALARDINI, Anna Lia (2004). “Crescere al nido”. Roma: Carocci, p.51-66.

GUERRA, Monica; LUCIANO, Elena(2012). “Documentare la progettualità”. Parma: Edizioni Junior, p.29 -32.

ÒDNA, Pepa (2011). “L’infant i l’escola bressol”. Barcelona: A.M. Rosa Sensat, p.42.

Perelló Oliver, Salvador (2009). “Metodologia de la investigación social”. Madrid:Dykinson.

QUINTO BORGHI, Battista (2010). “Educar en el 0-3”. Barcelona: Graó, p. 147 – 149.

VILA, Berta (2011). “Material sensorial (0 – 3 años). Manipulación y experimentación”. Barcelona: Graó, p. 38.

8.2. Revistes

Bambini, 2014, núm. 2/2014.

Bambini, 2005, núm. 7.

Cuadernos de Pedagogía, 2010, núm. 397.

Early Years, 2012, núm. 1-12.

Educazione Ambientale, 1997.

Infància, 2001, núm. 125.

PUJOLÀS, Pere (2010). "No es inclusión todo lo que se dice que lo es". *Aula de Innovación Educativa*, núm. 191, pàg. 41.

Rivista Italiana di Educazione Familiare, 2013, núm. 1.

TRUEBA, Beatriz (2012). "Espacios en armonía (II)". *Infancia*, 136, pàg.8.

BARNI, Laura; BIAGINI, Laura; GIOVANNELLI, Elisabetta, GORI, Fiorenzo, TRINCI, Vittorio (1997). *L'aerabambini verde e le esperienze di educazione ambientale*. Comune di Pistoia.

8.3. Publicacions oficials

Autoria compartida (2004). *La carta dei servizi educativa di Pistoia*. Pistoia: Assessorato all'Educazione e allà formazione. Comune di Pistoia.

8.4. Documents electrònics i webs

DETTERI, Filippo (2011). *La integración de alumnos con necesidades especiales en Europa: el caso de España e Italia* [en línia]. Revista educación inclusiva. [Consulta: 10 de desembre de 2010]. Disponible a: < >

RIERA, Maria A (1996). *Els espais a l'educació infantil: una cultura de la infància* [en línia]. Revista Pissarra. [Consulta: 26 de novembre de 2013]. Disponible a: <http://www.baleareweb.net/plataforma06/Biblioteca/ma_riera/els_espais.pdf>

8.5. Altres documents

MENICHELLI, Patrizia; TARTARICO, Rosaria. *Voce, narrazione, tatto, natura*. Bozza progetto dedicato alle insegnanti di scuole infanzia nidi e areebambini del Comune di Pistoia, 2013/2014.

ELS ESPAIS DELS SERVEIS EDUCATIUS DE PISTOIA: UNA EINA PER A LA INCLUSIÓ

TREBALL DE FINAL DE GRAU

ANNEXOS

Anna Blanco i Jurado

4t del Grau en Mestre d'Educació Infantil

Gemma Rebollo i Giralt

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Universitat de Vic

16 de maig del 2014

Índex

8.1. Carta dels serveis educatius de Pistoia	1
8.2. Fitxes d'observació.....	17
8.2.1. Fitxa d'observació de l'asilo nido Il Faro.....	17
8.2.2. Fitxa d'observació de l'escola La Coccinella	19
8.2.3. Fitxa d'observació de l'escola La Filastrocca.....	23
8.3. Fotografies de les escoles observades en el treball de camp	31
8.3.1. Fotografies de l'asilo nido Il Faro	31
8.3.2. Fotografies de l'escola La Coccinella	35
8.3.3. Fotografies de l'escola La Filastrocca	42
8.4. Document de compromís ètic.....	48

8.1. Carta dels serveis educatius de Pistoia

COSTRUIRE INSIEME UNA CARTA DEI SERVIZI?

*Egle Becchi,
Anna Bondioli,
Monica Ferrari*

Con i servizi educativi per l'infanzia di Pistoia eravamo in contatto da anni 1. Il nostro lavoro, nel campo della valutazione di contesto, si era rivolto soprattutto alle insegnanti delle scuole per i bimbi dai tre ai sei anni. Avevamo lavorato impegnandoci a "fare insieme", in un continuo confronto, discussione, definizione con coloro che, a vario livello, operavano nelle scuole. La divisione delle parti non aveva avuto intoppi: sapevamo sia noi che le colleghe pistoiesi, che tutte avevamo voglia di imparare, che non c'erano volontà egemoniche tra committenti e coloro cui un compito era stato affidato, che ognuna di noi sapeva qualcosa di più e qualcosa di meno delle altre, e che ci trovavamo a Pistoia per fare qualcosa di nuovo e importante insieme. Ma mentre nel centro toscano si mettevano a punto delle iniziative grandi e piccole per i bambini - e per i grandi cui questi sono variamente affidati - a noi toccava una parte affatto sui generis: scrivere di quello che si era fatto insieme. Questa differenza noi la vivevamo a volte con disagio: ci sembrava che l'opera della penna, con tutto l'insieme di mediazioni e di distanze rispetto al fare educativo, ma anche alla sua capacità di informare un pubblico cui non era stato possibile vedere - in tempo reale o in immagini - la realtà che si veniva valutando, caricasse il nostro rapporto di elementi estranei all'accordo che, agli esordi e lungo strada, si era venuto stabilendo. D'altro canto, eravamo pur sempre persuase che occorreva che quanto veniva fatto, progettato, socializzato al di là del contesto che lo ospitava come proprio servizio, venisse espresso in forma discorsiva, tale da poter uscire non solo dai limiti locali, ma anche dalla mera fruizione del vedere - immagini fisse o in movimento, con le loro puntuali didascalie-, modo primario di informazione anche nel caso dei migliori esempi nostrani di servizi per la primissima e prima infanzia. La pagina scritta poteva garantire un'emancipazione dall'hic et nunc del racconto di episodi particolari, di eventi assai specifici, di incidenze di singoli e di desideri e volontà della committenza, per muoversi - in direzione più ampia - verso un'audience più articolata, fatta non solo di operatori dei servizi per l'infanzia, ma anche di pedagogisti, responsabili politici, personaggi interessati a quanto avviene nel sociale. Solo così ci sembrava possibile conservare quanto - e non era certo poco - l'immaginazione educativa di enti locali quali Pistoia aveva messo in pratica per i bambini di centri italiani. Era nel discorso, o , più precisamente, nel discorso depositato

nel testo scritto - e pubblicato - che la comunicazione di tali esperienze avrebbe trovato la sua conferma, la sua salvaguardia, la sua verifica civile. L'incarico della stesura di una Carta dei servizi educativi - che si inserisce in un progetto di ricerca sulle reti civiche avviato dall'Istituto Gemelli-Musatti di Milano - ci è sembrato un modo interessante per raccordare il lavoro di valutazione della qualità fatto insieme agli operatori pistoiesi anche in passato con una ulteriore riflessione sui servizi che ne restituisse un'immagine socializzabile.. Non basta: ci è parsa un'occasione preziosa per escogitare una strategia complessiva di co-costruzione scritta di un documento che fosse ritratto di una realtà pedagogico- sociale, della sua vicenda, delle sue tensioni, e esprimesse al contempo, la soggettività e lo stile di chi è impegnato nella gestione e nel perfezionamento di tale realtà. È toccato a noi tre- che già avevamo avuto esperienza di messa a punto di Carte dei servizi per altri Comuni 2 - dare avvio a una prima stesura del documento, che andava poi discussa e definita insieme.

Progressivamente, nei nostri comuni intenti, la redazione di singole parti del testo doveva essere fatta da ognuno, singolarmente o a piccoli gruppi, e poi letta e discussa, fino ad arrivare a un testo concordato. Gli intenti hanno avuto un esito felice: nei numerosi incontri a Pistoia che, insieme, a coppie, singolarmente, abbiamo fatto fra il 2003 e il 2004, la scrittura dei vari paragrafi della Carta dei servizi è stata fatta progressivamente , da entrambe le parti, in modo che i perfezionamenti del documento avvenivano discutendo la pagina scritta a più mani. Si è arrivate quindi alla stesura definitiva della Carta - dopo la lettura da parte dei rappresentanti dei genitori e delle educatrici e insegnanti- in modo coniugato. Questo non è stato vissuto da parte nostra come una dimissione da un compito squisitamente accademico, quello di scrivere, di mettere sulla pagina idee che esprimessero la "filosofia" sottesa alle azioni, affidate per delega sociale e professionale , ad altre figure della realtà educativa.

Ma è stato esperito - il che ci appare, a conti fatti, di grande importanza e tale da offrire spunto per riflessioni su una pedagogia dell'educare, tutta da definire e collocare in uno spazio di riguardo nella cultura formativa - anche come un compito nuovo nell' agenda di lavoro dei servizi civici pistoiesi per l'infanzia. Occorreva, per riprendere le parole di Annalia Galardini, presto fatte proprie dalle altre responsabili e dalle rappresentanti delle operatrici dei servizi, che accanto al perfezionamento delle idee e delle pratiche educative, incessante, sempre più bello , ma sovente esposto alle vicende drammatiche e frenanti dei tagli finanziari agli enti locali, intervenisse , in prima persona, un'assunzione di responsabilità scrittoria .

Occorreva un accostamento della pagina scritta alla voce e all'immagine, e soprattutto una presa in carico di compiti di verbalizzazione non solo orale, fino allora affidati a figure estranee, anche se intrinsecamente collaborative

, del lavoro pedagogico cittadino. Il superamento di deleghe, nella stesura della Carta dei servizi educativi, rappresenta l'incipit di una dilatazione non indifferente dell'ambito di lavoro delle colleghe pistoiesi; e, nel contempo, per noi, la conferma delle possibilità di mettere a punto delle strategie funzionali a quella pedagogia dell'educare fin qui pensata da noi e solo sporadicamente esperita.

Ma se per il Comune di Pistoia la costruzione della Carta dei servizi ha costituito un punto di inizio per una pratica fin qui abbastanza inedita, per noi la discussione puntuale di prime stesure del documento, seguita da letture in comune ad alta voce, da correzioni scritte che correivano per e-mail, ha posto questioni di senso non solo relativamente al lessico utilizzato quanto piuttosto circa una operazione dello scrivere che è importante per chi vuole riflettere sul fare e costruire un percorso di cui altri dovranno conoscere le tappe e gli intenti. La scrittura, potremmo dire, non serve solo a questo, serve anche a cambiare quello che si fa attivando un'operazione di decentramento che parte dalla "oggettivazione" (per riprendere le parole di una educatrice) di quello che si fa e di quello che si dice di quello che si fa.

Queste alcune osservazioni, a nostro avviso cruciali, sul fare un documento destinato a una diffusione plurimediale- via stampa e via rete informatica-.

Ci è sembrato necessario esporle brevemente, non solo e non tanto come paradigma per una costruzione di una Carta dei servizi educativi, che autentichi la qualità collaborativa, propria di un testo emesso da un ente pubblico, e ne garantisca la natura politica, quanto anche quale sperimentazione di come alla sua fattura possano prender parte soggetti plurimi, quali responsabili dei servizi e specialisti di teoria dell'educazione.

L'esperienza non è conclusa: la Carta verrà arricchita di informazioni sui servizi e sulla loro fruizione nel 2004-2005, verrà presentata alla cittadinanza, verrà messa in rete, avrà sperabilmente degli interlocutori - occorre pensare all'invito che li chiamerà a tale intervento-, sarà bene venga seguita anche in questa sua vicenda. Ma questa è una storia futura, tutta da progettare.

1. Dal 1992-1993 era stata avviata un'esperienza di ricerca formazione che ha condotto, tra l'altro, alla pubblicazione di un testo dal titolo 'Valutare e Valutarsi' (Becchi, Bondioli, 1997).

2. Abbiamo infatti partecipato ad un'esperienza di costruzione della 'Carta dei servizi' del Comuni di Fiorano, Formigine, Maranello e Sassuolo.

IL SISTEMA DEI SERVIZI EDUCATIVI PER L'INFANZIA 0-10 E LA LORO CARTA

La Carta dei servizi è un documento reso obbligatorio dalla direttiva del Presidente del Consiglio dei Ministri del 27 gennaio 1941. In particolare la Carta dei servizi della scuola (DPCM 7 giugno 1995) ribadisce per questo specifico settore aspetti costitutivi della qualità e dell'autonomia. Essa definisce il complesso sistema delle relazioni che si instaurano tra chi eroga il servizio e chi ne fruisce; nella fattispecie i servizi educativi per la primissima e prima infanzia - con estensioni in alcuni casi anche alla scuola primaria - e i genitori dei bambini che si avvalgono del servizio, gli operatori dei servizi stessi, le altre agenzie formative e non del territorio. La Carta, che vuole essere espressione di trasparenza e di miglioramento partecipato dell'offerta, mette in luce quegli impegni che vincolano ed insieme uniscono tutti coloro che sono implicati nell'operatività di un determinato servizio.

Nella Carta vengono evidenziate le concrete modalità dell'offerta, ma anche di una fruizione che è insieme occasione di crescita e di valutazione costante della qualità del servizio: essa è costruita collaborativamente dai responsabili del servizio e dalle famiglie; viene aggiornata periodicamente sulla base di verifiche e di valutazioni; è presentata pubblicamente in modo da attivare domande e proposte da parte dei soggetti interessati ed è sempre a disposizione del cittadino.

La Carta dei servizi educativi per l'infanzia del Comune di Pistoia ha una sua genesi peculiare che la differenzia da altri documenti analoghi. Essa è, certamente, un atto dovuto per legge, ma è anche un progetto di sviluppo e di affermazione dei nidi, delle scuole dell'infanzia, delle areebambini.

La scelta dell'Amministrazione Comunale non è stata solo quella di costruire un documento partecipato che renda conto dell'esistente e che consenta un confronto costante con l'utenza, ma anche quella di costruire un percorso interattivo di riflessione che continui anche dopo la messa a punto preliminare e la diffusione del documento. In questo modo si è voluto porre l'accento sul processo di confronto e di scambio che sta alla base della costruzione del documento stesso, e, soprattutto, su quello che si aprirà in seguito alla sua diffusione e alla sua messa in rete.

La costruzione della Carta dei servizi fa parte di un progetto di ricerca che ha al suo centro il tema della partecipazione e della condivisione di una cultura della qualità dei servizi per la prima infanzia. Essa fa tesoro della storia locale dei servizi educativi dell'infanzia del Comune di Pistoia³ e si ispira a molteplici fonti, alcune di carattere sovranazionale, altre proprie del nostro Paese.

- I principi della Convenzione ONU sui diritti del fanciullo (L.176/1991)

- I targets messi a punto nel 1996 dalla Rete per l'infanzia della Comunità Europea
- Gli articoli 3,33 e 34 della Costituzione italiana
- La legge n.62 del 2000 sul tema della parità scolastica
- La legge n. 32 del 2002 della Regione Toscana
- Il Manuale di valutazione (1998) prodotto dalla Regione Toscana

Questa Carta tiene conto di tutte queste indicazioni e sollecitazioni civili e pedagogiche, perché nel loro insieme tali servizi educativi si propongono di offrire ai bambini di età compresa tra 0 e 10 anni e alle loro famiglie opportunità di crescita comune, organizzando per l'infanzia ambienti educativi di vita quotidiana ad essa favorevoli. I servizi educativi per l'infanzia del Comune di Pistoia sono un sistema variegato e complesso che nel tempo ha acquisito una sua peculiare fisionomia e che comprende nidi d'infanzia, scuole per l'infanzia, areebambini, laboratori. Ad oggi i servizi comunali sono 34 (10 asili nido, 14 scuole dell'infanzia, 4 areebambini, 6 laboratori). I nidi accolgono il 24 ½ bambini dai 3 mesi ai 3 anni, le scuole dell'infanzia accolgono il 54% dei bambini da 3 a 6 anni e le areebambini insieme ai laboratori ospitano ogni anno circa 4000 bambini.

Nel loro insieme tali servizi costituiscono un sistema di rete, supportato dalla attività del coordinamento pedagogico, cui si salda l'attività di un Centro Risorse⁴.

Si tratta di una realtà peculiare che si è venuta via via strutturando negli anni e che è in continuo divenire, una complessa rete che sta alla base della vita di ogni singolo servizio e che tutti li sostiene in un percorso di reciproca influenza.

I PRINCIPI ISPIRATORI

- L'educazione dell'infanzia pistoiense avviene nel macrocontesto della città e del suo territorio, in alcuni luoghi deputati, gli asili nido, le scuole dell'infanzia, le areebambini, dove vengono realizzate esperienze formative specifiche;
- L'istituire a macrocontesto educativo l'intera Pistoia significa farla partecipare all'impresa pedagogica che è destinata elettivamente all'infanzia.

In questa impresa pedagogica vengono coinvolti gli specialisti (educatori. Nelle azioni indicate nella Carta dei servizi educativi per l'infanzia, il Comune di Pistoia si ispira ai principi sotto segnati;

1. Eguaglianza, Diversità, Condivisione, Trasparenza.

Tutto il sistema di servizi per i bambini e le loro famiglie è fondato sull'eguaglianza, la quale è garantita grazie ad una serie di atti normativi e di interventi concreti che si radicano nell'offerta formativa, volti a costruire un progetto imparziale di crescita, rispettoso dei singoli e dei gruppi di cui essi fanno parte.

La diversità di singoli e di gruppi è considerata una risorsa per le varie istituzioni, per i singoli utenti, per i gruppi cui essi appartengono. Il rispetto della differenza nei ritmi di crescita dei bambini, l'inserimento e il sostegno dei bambini "diversamente abili" e delle loro famiglie, la valorizzazione delle culture differenti sono considerate, nel sistema formativo del Comune di Pistoia, un'opportunità che offre occasione per costruire nuove professionalità a livello degli operatori e per ripensare il piano annuale delle attività educative dentro i singoli gruppi di bambini. Le insegnanti definiscono il piano delle attività educative. Le famiglie partecipano a tale elaborazione in occasioni specifiche, contribuiscono alla sua realizzazione e alla sua verifica.

I criteri di ammissione e di gestione delle liste di attesa, le scelte operate nei progetti pedagogici dei diversi servizi, gli esiti delle verifiche e delle eventuali valutazioni sono realizzati in piena trasparenza, esplicitati e resi noti.

2. Coerenza nell'organizzazione dei contesti di crescita.

La centralità del bambino e della sua crescita, concetti forti nell'impostazione e nella pratica dei servizi, rende necessaria l'organizzazione di una serie di occasioni coerenti di sviluppo e di condivisione. Esse si riferiscono alle relazioni tra la famiglia e le istituzioni educative per l'infanzia gestite dal Comune, tra il servizio per bambini di età inferiore e quello per bambini più grandi - fino alla scuola elementare -, tra nidi, scuole dell'infanzia, areebambini e laboratori. La coerenza e la continuità dell'offerta si esplicano anche in una organizzazione del tempo (della giornata, della settimana, del mese, dell'anno) e in un'attenzione verso il singolo bambino e il gruppo di cui questi fa parte.

Il tempo dell'istituzione, il tempo del singolo e il tempo del gruppo non sono lasciati al caso ma vengono progettati, calibrati, valutati e ripensati. La coerenza e la continuità dell'offerta si fondano sui seguenti aspetti : sul rapporto numerico adulti-bambini che consente tempi distesi e dimensioni calibrate nei gruppi, sull'inserimento programmato e organizzato di bambini

"nuovi".

Anche la complessiva ecologia urbana dei servizi per l'infanzia è un potenziale ambiente di crescita. Pertanto il Comune ha cura che la città, grande spazio sociale attento, disponibile e tutelante per il bambino, sia capace di offrire attività formative, luoghi e tempi in cui gli operatori possano continuare, intensificare, innovare il loro lavoro pedagogico, dove lo scambio culturale tra piccoli e grandi sia indissolubilmente intrecciato con l'arricchimento professionale degli adulti che ne hanno cura.

3. Professionalità, aggiornamento, autonomia e collegialità del lavoro pedagogico.

La competenza professionale degli operatori è un dato fondante della qualità del servizio. Da questa esigenza consegue una selezione accurata del personale e, una volta in servizio, l'organizzazione di un'offerta periodica di aggiornamento, diversificata anche sulla base delle esigenze degli operatori. Tale offerta è sensibile alla discussione presente nella comunità scientifica e coinvolge genitori e cittadini in occasioni mirate.

4. Una pedagogia per l'infanzia.

La definizione di una pedagogia per l'infanzia coerente e radicata nella storia del servizio e della città viene assunta come principio qualificante i servizi educativi comunali. Si tratta di una pedagogia che

- non nasce da una teoria definita a priori;
- ha presupposti in una pratica intorno a cui si articolano le riflessioni degli operatori a tutti i livelli;
- tiene conto dell'impegno di autovalutazione compiuto in un recente passato e ancora in corso;
- si arricchisce del lavoro di ricerca scientifica che ha trovato nei servizi educativi per l'infanzia un importante laboratorio nonché di riflessioni fatte dai suoi operatori in occasione di convegni, visite, presentazioni in contesti italiani e stranieri;
- non si presenta come compiuta, bensì come frutto di un'elaborazione continua e partecipata, essa si sviluppa e struttura man mano che viene verificata nella concretezza delle esperienze, nel confronto di scambi e di incontri.

Tale pedagogia ha alcune idee-chiave, che sono

L'intera città, come luogo di vita e di cultura, è al servizio dei bambini e costituisce una risorsa per la loro educazione. Tutti i cittadini ne sono responsabili.

Più in dettaglio

- Insegnanti, personale ausiliario, coordinatori, dirigenti del servizio, esperti interni ed esterni e le famiglie, che in questa opera partecipata trovano occasione per coltivare la loro competenza educativa. I cittadini in genere sono messi al corrente di quanto avviene nei servizi per l'infanzia. Tutti questi soggetti si trovano così impegnati in un'opera di pedagogia sociale attraverso incontri, materiale di informazione, partecipazione a programmi educativi.
- Si tratta quindi di un programma di pedagogia della città nel significato più ampio della locuzione.

I servizi educativi per l'infanzia sono concepiti come luoghi accoglienti nei quali ciascun bambino può trovare occasioni e risorse di crescita.

Più in dettaglio

- Nello sfondo educativo della città, i singoli servizi si propongono come luoghi di vita per i bambini che li frequentano, pensati "a loro misura", ricchi di proposte che stimolano il desiderio di fare e partecipare, festosi e accoglienti.
- Tali servizi sono luoghi di vita ma anche contesti di crescita nei quali i bambini possono arricchire e ampliare la propria esperienza, trovarvi supporti per elaborarla e articolarla, ciascuno con il proprio ritmo e le proprie peculiarità.
- I servizi educativi promuovono una crescita senza forzature dove l'imparare è frutto di condivisione e di riflessione sull'esperienza e di cui l'apporto dei compagni e la mediazione dell'adulto costituiscono i presupposti di fondo.
- Una crescita a tutto tondo, non solo cognitiva, ma anche, e soprattutto, emozionale e sociale, così che ogni bambino possa avviarsi ad un autoriconoscimento positivo attraverso la relazione con i compagni e l'ascolto accogliente dell'adulto.
- Una crescita che ha luogo attraverso forme di apprendimento non stereotipate, ma che sollecitano la curiosità, l'esplorazione, il pensiero divergente, la cooperazione.
- Una crescita che trova alimento nel dialogo tra adulto e bambino e tra bambini e nel gioco come situazione di pieno coinvolgimento, libera combinazione di significati e reinterpretazione dell'esperienza.
- Una crescita che non vuole essere misurata in termini di prestazioni o di prodotti ma che si evidenzia nella sempre maggiore fiducia che il bambino acquisisce in sé e negli altri, negli interessi che manifesta, nelle attività in cui dimostra di impegnarsi, nelle relazioni che intesse e nei legami che instaura.
- Una crescita, infine, che è frutto di un'attenta regia educativa orientata ad articolare, arricchire ed espandere l'esperienza, le

conoscenze, le abilità di ciascun bambino attraverso la partecipazione, condivisa con l'adulto, a situazioni coinvolgenti, aperte, ricche di stimoli delle quali il bambino sia il protagonista attivo.

L'educazione coltiva specialmente l'iniziativa del bambino nel dare senso al mondo.

Più in dettaglio

- Le proposte ai bambini hanno un filo rosso che le collega, esprimibile nel concetto che l'esperienza va interpretata per trarne un significato e che anche i bambini possono essere avviati a tale interpretazione attraverso il gioco, l'esercizio della fantasia, l'espressione simbolica di vissuti e emozioni.
- Tale pedagogia del simbolico vede gli stessi bambini dare forma all'esperienza attraverso i propri mezzi espressivi, l'esercizio della riflessione, lo scambio sociale della conoscenza.

L'educazione coltiva il gusto estetico dei bambini.

Più in dettaglio

- Grazie alla cura degli ambienti, degli arredi, del materiale, di una didattica del "saper vedere", della preparazione degli educatori, di esperienze artistiche specifiche, si curano con particolare attenzione la fruizione e la produzione infantile di cose belle.
- Intrecciata a queste stimolazioni è l'attenzione prestata al modo di vedere il mondo da parte dei bambini e la scelta e l'offerta dalla cultura adulta e dalla tradizione locale di ciò che può arricchire la mente e la vita emozionale infantile: libri, racconti, monumenti, opere d'arte, musei, feste, per farne spunti e modelli per l'elaborazione infantile, in una pedagogia del buon gusto che è cifra dell'esperienza educativa pistoiese.

L'educazione è, insieme, dei piccoli e dei grandi.

Più in dettaglio

- Operazioni di questo tipo coinvolgono figure educative, cui sono offerte sistematicamente guida e stimolo, occasioni e risorse per una crescita di competenza pedagogica, nella persuasione che l'adulto per educare il bambino non può limitarsi ad apprendere dal bambino ma impara in incontri con altri adulti dotati di saperi diversi.
- La formazione nei servizi pistoiesi ha una primaria connotazione relazionale. In essa rapporti fra pari, fra bambini e adulti e fra adulti

servono ad acquisire abitudini di ascolto e di collaborazione e favoriscono il senso di sicurezza, grazie a esperienze continue di dialogo, supporto e stimolo alla costruzione della propria identità.

L'educazione infantile ha una sua specificità.

Più in dettaglio

- I modelli di tale pedagogia non vanno cercati in altre istituzioni formative di grado più elevato. Compito attuale della pedagogia per l'infanzia pistoiese è quello di definire dei modelli autonomi e complementari per ogni segmento del sistema formativo, dove il nido non è propedeutico alla scuola dell'infanzia e questa non è meramente preparatoria rispetto alla scuola elementare.
- A ogni suo livello evolutivo il bambino deve poter esperire aspetti diversi e coerenti di un modello pedagogico che va precisato in modo sempre più dettagliato sul piano teorico, attuato e verificato su quello delle possibilità pratiche.

L'educazione per i bambini di Pistoia si realizza attraverso

- la costruzione di una competenza pedagogica degli operatori dei servizi e delle famiglie, che devono agire in modo sinergico per garantire continuità alla crescita del bambino;
- la partecipazione attiva delle famiglie alla vita dei servizi, per garantire la reciproca conoscenza dei rispettivi modelli educativi e della loro messa in atto;
- la formazione di base e continua del personale, che venga aggiornato sul piano educativo e didattico, soddisfatto nelle sue specifiche domande culturali, riconosciuto e sostenuto nelle sue iniziative personali e di gruppo;
- la documentazione di quanto grandi e piccoli fanno nei "luoghi" educativi, che consenta al bambino di riconoscersi nelle testimonianze del suo fare, all'adulto di programmare in modo sistematico i propri interventi, di garantire a entrambe queste figure dei servizi il gusto del dire e dare segni di sé.

Tali idee chiave si traducono nei piani educativi annuali dove vengono verificate.

A questo fine il Comune di Pistoia si impegna a

- offrire supporto e guida agli operatori nella documentazione periodica e nella redazione di una relazione pedagogica scritta, annuale e collettiva circa la messa in atto del progetto educativo nella loro

particolare istituzione; di tale relazione si fa oggetto di riflessione condivisa per darsi traguardi e prospettive;

- avviare, sostenere e realizzare un itinerario continuo di autoverifica e di autovalutazione del servizio, ivi inclusa la stessa Carta dei servizi educativi per l'infanzia. Le verifiche e valutazioni avvengono in maniera sistematica e alla luce di criteri condivisi. Il percorso di autoverifica e di autovalutazione della qualità di ogni singolo servizio e del sistema in cui è inserito divengono occasione di formazione permanente per gli operatori, oltre che di confronto con l'utenza.

I RESPONSABILI

Il Comune di Pistoia è responsabile del funzionamento dell'intero sistema dei servizi, sia dal punto di vista della destinazione delle risorse, degli accordi di programma con altre agenzie, della tutela del servizio stesso. Nella concreta applicazione di tale responsabilità vanno fatte queste distinzioni:

- L'ente gestore garantisce la qualità del servizio attraverso l'allestimento di una organizzazione complessiva che ha il suo cuore nella struttura di coordinamento, che non trascura aspetti della vita quotidiana nei singoli servizi e che li lega in un sistema. L'ente gestore, attraverso il supporto tecnico del coordinamento, sovrintende alla vita di tale sistema, modula l'offerta verificandola e perfezionandola costantemente in risposta alle esigenze dei cittadini.
- La struttura di coordinamento⁵ garantisce il radicamento della qualità nella realtà quotidiana dei singoli servizi. Costruisce con gli operatori un percorso continuo di crescita che si fonda su un interscambio con le famiglie e con i cittadini. Sostiene la messa a punto del piano annuale delle attività educative di ogni singola istituzione che si ispira alle Idee chiave di una pedagogia per l'infanzia pistoiese di cui si è già detto al punto 4.
- Gli insegnanti si occupano della qualità della vita dentro le singole strutture e sono responsabili, insieme alla struttura di coordinamento, della messa a punto e dell'attuazione del piano annuale delle attività educative.
- Il personale ausiliario condivide il processo ideativo e gli impegni che consentono di esprimere tale piano nella vita quotidiana delle singole strutture, nella piena consapevolezza della responsabilità comune verso il benessere del bambino e di tutti coloro che hanno a che fare con il servizio.
- Tutti coloro che si rapportano per diversi motivi ai servizi pistoiesi (esperti esterni, ricercatori) cooperano di fatto a una sempre più articolata definizione delle Idee chiave che ispirano la prassi

educativa, in un'ottica di continuo interscambio con gli operatori e con la struttura di coordinamento.

- Questo implica scambio di informazioni e reciproca conoscenza tra operatori e famiglie oltre che rispetto delle regole della partecipazione.
- I cittadini del Comune di Pistoia vengono informati sul sistema dei servizi, che a livello cittadino offre occasioni di crescita oltre che di tutela dell'infanzia e di promozione dei suoi diritti di cittadinanza.
- Ad essi compete il diritto-dovere del sostegno delle iniziative a tutela dei diritti dell'infanzia.

LE GARANZIE

I principi che ispirano l'organizzazione e la gestione dei servizi per l'infanzia del Comune di Pistoia si concretizzano in attività ed esperienze grazie a una serie di condizioni che l'Amministrazione si impegna a garantire. Esse riguardano:

1. Gli interventi a favore della formazione permanente degli operatori

Per garantire la formazione permanente degli operatori, il Comune di Pistoia organizza annualmente corsi e seminari su temi e ambiti concordati, svolti da figure del coordinamento o da esperti esterni, destinando per questo una quota dell'orario di lavoro di ciascun operatore. Sollecita inoltre gli operatori a partecipare a una serie di iniziative di carattere culturale organizzate dal Comune e li informa relativamente ad altre attività di aggiornamento professionali e culturali non direttamente gestite ma ritenute utili a fini formativi.

2. Il mantenimento di un adeguato rapporto numerico adulto-bambino

Sono assicurati tempi di compresenza degli educatori e insegnanti in ciascun servizio al fine di favorire l'esperienza sociale e cognitiva dei bambini attraverso un lavoro per piccoli gruppi; I personalizzare il rapporto degli educatori con i singoli bambini e le loro famiglie;

I organizzare i tempi quotidiani secondo principi di continuità e regolarità. Per garantire la creazione di un clima di fiducia e la possibilità di instaurare legami affettivi tra adulti e bambini, ci si impegna ad assicurare la continuità e la stabilità delle figure educative.

3. Gli interventi a favore della partecipazione delle famiglie alla realizzazione del progetto pedagogico

Il coinvolgimento dei genitori nel lavoro pedagogico con i bambini è considerato un punto di forza dei servizi per l'infanzia comunali. Per garantire continuità e coerenza all'azione educativa in ambito familiare e nei servizi, sono previsti, in ogni realtà, sia momenti assembleari sia momenti individualizzati, rivolti ai genitori, per discutere, insieme agli operatori, di tematiche pedagogiche, definire piani d'azione condivisi, valutare i progressi dei bambini e la realizzazione del progetto pedagogico, individuare soluzioni e strategie di intervento, personalizzate o comuni, ai problemi via via sollevati e messi a fuoco. Uno degli strumenti più significativi per promuovere la partecipazione è il Comitato di gestione, istituito ogni anno nei diversi servizi educativi.

4. L'allestimento e la cura degli spazi per le attività educative.

Nella consapevolezza che gli spazi in cui hanno luogo le esperienze educative hanno un valore simbolico e affettivo per chi li frequenta e che la loro organizzazione influenza fortemente le modalità dell'esperienza sociale e delle relazioni, il Comune di Pistoia dedica particolare attenzione all'allestimento degli ambienti che ospitano i servizi. Arredi e materiali vengono scelti, disposti e organizzati in modo da essere funzionali non solo allo svolgimento delle attività quotidiane ma anche alla sollecitazione dei bambini al gioco e a un'ampia gamma di attività educative (centri di interesse, angoli, laboratori). La consapevolezza che lo spazio non è solo un contenitore di esperienze ma è un tramite pregnante di apprendimenti sociali e culturali, ha dato luogo ad allestimenti che, nel tempo, sono stati arricchiti e ripensati. Ciò ha permesso di costruire veri e propri "modelli" di ambientazione, che rivelano un'intenzionale finalità pedagogica e un'attenzione al benessere dei bambini e degli adulti.

LA GESTIONE DEI RAPPORTI CON L'UTENZA

In un sistema di servizi in rete che sono occasione di crescita per la municipalità, la gestione trasparente dei rapporti con l'utenza è elemento essenziale e sostegno alla partecipazione.

1. Informazioni circa i servizi

Gli uffici competenti del Comune costituiscono, nel loro insieme, un sistema informativo che ha più finalità :

I quella di rendere evidenti le caratteristiche costitutive del servizio e la modulazione dell'offerta,
I quella di costituire un gruppo di referenti cui ci si possa rivolgere per qualunque problema inerente la vita del servizio.

Tale sistema è tuttavia anche base di una reale comunicazione con l'utenza potenziale ed effettiva e tra i servizi nell'intento di promuovere, a partire dal noto, processi di scambio, di confronto, di condivisione di esperienze e di significati.

A canali informativi di tipo più tradizionale (brochures, iniziative pubbliche, giornate di apertura dei servizi alla città) si saldano altre modalità ed altri mezzi. Attraverso il sistema informativo (che si avvale anche della rete civica) è possibile attivare un interscambio essenziale per informazioni di ritorno (dall'utenza al Comune) circa il servizio. La stessa Carta dei servizi si inserisce in questo sistema informativo che deve essere continuamente verificato e perfezionato.

2. Regolamentazione dell'accesso e contribuzione degli utenti

La regolamentazione per l'accesso ai servizi viene periodicamente aggiornata e i criteri che regolano l'accesso alla diversa tipologia di servizi sono esplicitati. La partecipazione economica degli utenti è regolata dal disciplinare per i servizi scolastici.

3. Momenti della condivisione

Differenti momenti di condivisione delle scelte progettuali e pedagogiche stanno alla base della vita del servizio e dei rapporti che intercorrono tra i diversi utenti (interni ed esterni) che vi sono implicati. Colloqui con i genitori del singolo bambino, riunioni di sezione che riguardano solo gli operatori, riunioni di sezione aperte ai genitori, assemblee con i genitori che concernono il servizio nel suo complesso, giornate aperte in cui il servizio si

fa conoscere, riunioni degli organismi che hanno poteri decisionali più ampi, incontri pubblici a livello cittadino, convegni e seminari con la presenza di esperti fanno parte di una serie di occasioni che, da livelli microsystemici, si dilatano per coinvolgere progressivamente ambienti via via più allargati in una riflessione sul sistema dell'offerta oltre che sulla realtà specifica. Il Comitato di gestione è momento istituzionale della vita partecipativa dei servizi.

VALUTAZIONE E MONITORAGGIO

Il tema della valutazione, dell'autovalutazione e del monitoraggio dei servizi si costituisce come elemento essenziale di un sistema di rete di qualità e si esplica in alcuni momenti.

1. Valutare la qualità del servizio

L'uso di strumenti e metodi di valutazione della qualità dei servizi non è occasione sporadica né recente a Pistoia. Il processo valutativo, che coinvolge a diverso titolo operatori e genitori, viene inteso e proposto come occasione di negoziazione dei significati e degli intenti del progetto pedagogico, si attiva ad opera del coordinamento in maniera periodica e sistematica, anche in collaborazione con esperti esterni. Una serie molteplice di ragioni sta alla base di questo percorso che si avvale di osservazioni in situazione e di incontri di discussione. Si vuole infatti condividere una cultura della valutazione formativa al fine di:

- garantire una costante crescita professionale agli operatori, costruire un lessico pedagogico comune tra servizi di differente tipologia e con le famiglie,
- mettere a punto un piano delle priorità d'intervento, oltre che un piano d'aggiornamento mirato,
- orientare il miglioramento verso obiettivi compartecipati e negoziati.

2. Proporre miglioramenti e segnalare disservizi

L'Amministrazione negli Uffici competenti accoglie e recepisce tutte le segnalazioni di disservizi e di problemi relative alle strutture di cui è responsabile. L'Amministrazione opera al fine di rispondere con sollecitudine a tali segnalazioni e attiva soluzioni migliorative dopo una discussione mirata con le figure responsabili.

Si predispongono occasioni e strumenti utili a sondare la percezione dell'utenza circa il servizio erogato al fine di costruire un percorso valutativo che vada oltre la semplice segnalazione del disservizio e il reclamo.

L'Amministrazione è costantemente disponibile a recepire proposte migliorative circa il servizio oltre che a diffondere tali proposte tra gli operatori, perché, nelle sedi opportune, valutino la fattibilità delle proposte stesse e la coerenza con il progetto pedagogico del servizio.

3. Valutare la qualità delle informazioni contenute nella Carta dei servizi

La stessa Carta dei servizi è un documento che ha una funzione strumentale rispetto al tema della valutazione della qualità. La costruzione partecipata della Carta è occasione di riflessione su quello che si fa e su quello che si potrebbe fare per migliorare. La messa in rete della Carta consente una più ampia diffusione del documento e la costante comunicazione con l'utenza che, attraverso la Carta, ha l'occasione di verificare la rispondenza del servizio a quanto viene dichiarato e "pattuito" nel documento. Attraverso periodiche occasioni di confronto e grazie alle risposte degli utenti che consultano il documento in rete si discute della qualità delle informazioni contenute nella Carta che viene valutata non solo per la rispondenza effettiva ad un certo quadro del servizio nel concreto ma anche per l'efficacia comunicativa.

ATTUAZIONE DELLA CARTA E INDICAZIONE DELLE PROCEDURE DI REVISIONE DELLA STESSA

Con la presente Carta l'Amministrazione dà attuazione con effetto immediato alle disposizioni in essa contenute. Si prevede una periodica revisione della Carta non solo attraverso un confronto interno al servizio, occasioni di discussione che coinvolgano tutti coloro che sono interessati alla vita del servizio e momenti di condivisione negli organismi gestionali responsabili, ma anche sulla base delle segnalazioni on line degli utenti. A tal fine si inserisce il documento nella rete civica e si avvia un forum di discussione aperto a tutti i cittadini.

Nell' edizione della Carta dei servizi messa in rete, oltre a una struttura ipertestuale, dove le note del testo qui riprodotto diventano "finestre ", segue la presentazione dettagliata dei singoli servizi e delle notizie circa l'orario, le rette, i trasporti, i luoghi di informazione per l' utenza.

8.2. Fitxes d'observació

8.2.1. Fitxa d'observació de l'asilo nido Il Faro

Escola: Il Faro

Tipus d'escola: Asilo Nido (0 - 3 anys)

Núm. d'infants: 33

Situació geogràfica: Barri perifèric de Pistoia

Espais comuns: L'escola disposa de dos espais exteriors, una entrada, una cuina, passadís, despatx pels mestres i personal de l'escola, el bany i un dormitori pels infants.

Espais individuals: L'escola disposa d'una aula per a cada grup d'infants. Els nens i nenes de un a dos anys disposen d'una sala de lectura que utilitzen també per al joc simbòlic. En canvi, els nens i nenes de dos a tres anys tenen un laboratori per a ells dedicat a la plàstica.

L'aula dels nens i nenes de un a dos anys té tres espais ben diferenciats: espai dels àpats i les activitats (taules i cadires), el racó del material i l'exploració i el racó de la descoberta. L'aula dels alumnes més grans té casi els mateixos espais, però té més material natural.

Materials dels espais comuns: Els espais exteriors disposen d'elements naturals com herba, arbres i flors; també disposen de mobiliari de fusta per a jugar i elements com pales i rampins per jugar amb la sorra i un porxo per a poder esmorzar sota d'ell.

L'entrada està moblada amb sofàs i prestatgeries amb documents que poden interessar a les famílies. És un espai molt ampli i mitja entrada s'utilitza per a poder fer l'activitat del "bon dia" amb els nens i nenes de dos a tres anys. Està ple de coixins de colors formant un cercle. També hi ha un teatre de fusta per a titelles i un armariet amb calaixos de colors on a dins, cada un d'ells conté un conte diferent.

El passadís uneix les dues aules individuals, bany, i dormitori. En aquest espai sobretot hi podem trobar caixes de fusta i prestatgeries amb peces de fusta de diferents mides i de diferents colors per a construccions al costat d'una superfície de fusta. També hi ha dues pissarres magnètiques amb imants. Trobem dues butaques amb coberteria de cafeteria de juguina per al joc simbòlic. Finalment hi ha uns armariets amb els penjadors corresponents de cada infant per deixar les seves pertinences.

El dormitori dels nens i nenes disposa de llits suficients per a cada un dels infants i cada infant sempre utilitza el mateix llit, aquests són de vímet i tenen tots els mateixos llençols.

El bany té un sol canviador i dues tasses de vàter a la mida dels nens i nenes. Les piques també estan a la seva mida. Damunt d'aquestes hi ha uns prestatges amb caixes de plàstic per a cada infant amb els seus objectes personals (roba de recanvi, bolquers, cremes...).

Materials dels espais individuals:

L'aula dels infants més petits (un a dos anys) té diferents espais. Un és el dels àpats i les activitats. Per tant, hi ha tres taules i cadires per a tots. Això permet formar tres petits grups a l'hora dels àpats. Al costat de les taules hi ha una prestatgeria amb caixetes personals dels nens i nenes on hi deixen objectes personals que porten de casa. A prop d'aquest racó hi ha una pica per poder rentar les mans i les cares dels nens just després dels àpats. Com que és de l'alçada dels adults, hi ha un tamboret per facilitar que els nens puguin pujar.

Hi ha un altre espai més gran, delimitat per un moble de fust baixet on a sota té calaixos transparents. Això permet que els infants vegin des de fora què és el que hi ha en cada un d'ells. Un té animals de plàstic i l'altre tubs de plàstic reciclats. Damunt hi ha un petit cistell de vímet amb contes rígids. Tot aquest espai té una estora al terra per fer-ho més càlid. També hi ha tres casetes fetes de caixa de cartró i realitzades per els pares i les mares. Hi ha tres butaques toves de colors vius i diferents uns dels altres. Estan just al costat del radiador que està tapat amb unes baranes de fusta. Finalment, en aquest racó també hi ha unes grans prestatgeries amb diferents tipus de material com per exemple: pilotes, baldufes, miralls, llibres, etc.

Al costat de les finestres (que permeten veure l'espai exterior) i la porta (que permet sortir a fora) hi ha un material que és com una barca de pell i el seu fons és un mirall. A l'espai exterior hi ha una caseta d'ocells on els nens i nenes cada dia els hi deixen menjar.

La classe dels nens més grans també té l'espai dels àpats com l'aula dels més petits. També hi ha prestatgeries amb material. Aquest és d'origen natural. També hi ha un petit racó de joc simbòlic amb nines i complements.

Documentació: L'entrada té documentació en forma d'àlbums que han realitzat les mestres sobre les visites que han rebut d'escoles internacionals. També hi ha frases que decoren les parets i fotografies de les famílies, els infants i l'equip educatiu de l'escola.

El passadís està documentat de diferents maneres. Una d'elles és que hi ha grans panells amb fotografies i frases que han dit els alumnes de cursos anteriors. També hi ha unes pissarres magnètiques i els imants són amb fotografies de cada nen/a. Finalment hi ha dos marcs de fotografia digitals.

A les aules la documentació es va realitzant durant el curs ja que es pretén documentar allò més important que està succeint amb el projecte de l'escola. El lloc de les caixes personals té un cartell on hi ha fotografies de dues nenes compartint l'objecte d'una d'elles. També hi ha text explicant el significat de les caixes. També hi ha miralls per les aules perquè es puguin observar. Una documentació que hi ha a l'espai dels més petits, és un mòbil amb miralls petits i un text per a cada infant explicant com va ser el moment en que va arribar per primer cop a l'escola.

8.2.2. Fitxa d'observació de l'escola La Coccinella

Escola: La Coccinella

Tipus d'escola: Scuola dell'infanzia (3 – 6 anys)

Núm. d'infants: 86

Situació geogràfica: Barri perifèric de Pistoia

Espais comuns: L'escola disposa de dos espais exteriors, una cuina, despatx pels mestres i personal de l'escola, un dormitori pels infants de tres i quatre anys i una biblioteca.

Espais individuals: L'escola disposa d'una aula per a cada grup d'infants. Aquestes aules tenen uns lavabos cada una dins d'ella. Cada aula disposa d'un espai destinat als pares en els quals hi ha documentació per a ells i on es deixen les coses personals dels infants. Cada una de les aules disposa d'una petita terrassa a l'espai exterior. L'aula dels infants de tres anys disposa d'un racó per el joc simbòlic, un altre amb taules i cadires, un altre amb una estructura de fusta i construccions i un altre per la lectura. L'espai dels infants de quatre anys disposa també d'un espai amb taules i cadires, un altre dedicat a la lectura, un per a les construccions i un altre per a les disfresses i el teatre. Finalment, l'espai dels infants de cinc anys disposa, igual que les altres aules, d'un racó amb taules i cadires, un espai per a la lectura i un espai per a les construccions. Cada aula disposa al pis superior d'un laboratori per a cada un dels grups.

Materials dels espais comuns: Els espais exteriors disposen d'elements naturals com herba, arbres i flors; també disposen de mobiliari de fusta per a jugar i elements com pales i rampins per jugar amb la sorra. El dormitori dels nens i nenes disposa de llits suficients per a cada un dels infants i cada infant sempre utilitza el mateix llit. La biblioteca disposa de mobiliari com sofàs , coixins i estores. Cada coixí és d'un infant i estan marcats amb el seu nom. Els llibres estan col·locats en una estanteria en la qual els llibres es poden veure per la portada. L'espai també disposa d'un projector i un televisor.

Materials dels espais individuals: A l'entrada de cada aula hi ha un espai en el qual hi ha informació destinada a les famílies, uns penjadors per a les coses personals dels nens i nenes i un diari d'aula destinat a les famílies. Cada aula disposa de taules i cadires suficients per a tots els infants del curs. Al costat d'aquest mobiliari, hi ha un moble en el qual es troba el material de les mestres i també jocs de taula pels infants.

A l'**aula de tres anys** hi ha: a la zona del joc simbòlic hi trobem una cuineta amb una taula i quatre cadires. També hi ha un llit de nines amb dues butaques pels nens i nenes. Tot el material d'aquesta zona és de fusta. La cuineta disposa de utensilis de metall, fusta, porcellana i plàstic. També hi ha materials tèxtils com davantals, draps, robeta per les nines i mantes. A la zona del llit, també hi ha un gran mirall.

A la zona de les construccions hi trobem una gran superfície de fusta en la qual els infants

poden pujar-hi a sobre. Al costat d'aquesta superfície hi podem trobar una estanteria en la qual hi ha col·locats, segons el tipus de material, materials reciclats com tubs de plàstic, peces de fusta, etc. També es disposa d'una caixa de fusta la qual conté peces de construcció de vies de tren i trenets de fusta.

A la zona de lectura hi trobem una estanteria en la qual hi ha col·locats contes els quals se'ls pot veure la portada. L'aula té dues alçades, això fa que hi hagi dos graons. Aquests dos graons permet als infants seure en ells i poder llegir aquests contes. També hi ha un cistell de vímet el qual conté més contes. També hi ha un panell metàl·lic amb imants que subjecten les fotos dels infants, per tal de poder fer l'activitat del bon dia. Per poder fer aquesta activitat també hi ha una butaca de vímet pels adults i un tamboret de fusta pels nens i nenes. Al costat d'aquesta zona hi ha una estanteria que conté les caixes personals de cada alumne. Cada caixa es diferencia de la resta per la foto dels alumnes i per un gomet d'un color al qual pertany l'infant.

A la zona de laboratori hi ha una taula llarga amb tamborets i bancs per a dotze infants aproximadament. Hi ha unes estanteries les quals contenen material com: paper blanc, de color, pots amb llapis de colors, retoladors, elements naturals de fusta, anelles metàl·liques, anelles de fusta, cartró, pedres naturals, pedres de cristall de colors, tacs de plàstic i tubs de plàstic. Aquesta zona també disposa d'una sorra i una estanteria la qual conté els materials per utilitzar a la sorra com: embuts de plàstic, pales, potets de vidre i de metall, etc. L'aula disposa de plantes naturals tant a l'entrada com en tota l'aula i també a l'espai exterior de la terrassa.

El bany disposa d'unes estanteries en les quals es troba una sèrie de cistells de vímet per a cada infant el qual conté roba i utensilis de neteja personals de cada nen/a. Els cistells estan marcats per fotografies dels infants.

A **l'aula de quatre anys**: igual que l'aula del curs inferior trobem els mateixos materials a l'entrada i la zona de les taules i cadires. Cada aula també disposa d'unes estanteries amb llibres destinats a les famílies els quals poden endur-se en préstec. Cada aula té un nom diferent i per tant en tota l'aula trobem elements que caracteritzen l'espai. En aquest cas óssos ja que són la classe dels óssos.

A la zona de les disfresses trobem una estanteria la qual disposa de cistells de vímet que contenen diferents disfresses com per exemple: de drac, de bruixa, de princesa, de fada i de príncep. També hi podem trobar uns cistells de fusta els quals contenen més elements de disfressa. Hi ha un gran mirall al costat. També hi trobem una caseta de fusta per a nines.

A la zona de les construccions, situada al centre de l'espai inferior de l'aula, hi trobem una gran superfície elevada amb un castell de construccions. Trobem uns cistells de vímet que contenen més peces de construccions a la zona de lectura, situats al graó més elevat. En aquests cistells trobem peces de fusta, ja siguin quadrades, rodones o llargues peces. També hi ha petits troncs de fusta. Al costat d'aquesta zona i a la de la lectura, trobem un petit teatret amb calaixos que contenen titelles realitzats amb materials reciclats i altres de comprats.

A la zona de lectura trobem també una estanteria igual que la de l'aula dels infants de tres anys la qual conté contes on se'ls poden veure les portades. També hi ha col·locada una placa metàl·lica per tal de poder fer l'activitat del bon dia. A dalt hi ha una rapissa amb una finestra. En aquesta rapissa hi ha col·locats uns contes que fan referència al temps meteorològic i als mesos i estacions de l'any. Al costat d'aquesta zona també trobem una estanteria que conté les caixes personals de cada infant. Són caixes de cartró del mateix color amb una foto de cada nen/a.

El bany disposa d'unes estanteries en les quals es troba una sèrie de cistells de vímet per a cada infant el qual conté roba i utensilis de neteja personals de cada nen/a. Els cistells estan marcats per fotografies dels infants.

A la zona de laboratori hi ha una taula amb tamborets pels nens i nenes. Com amb els infants de tres anys, hi ha tamborets per una dotzena d'infants. Les estanteries contenen material com: pedres, cartró, elements de fusta, pintura, retoladors, llapis de colors, petxines, troncs de fusta, etc.

Al costat d'aquest laboratori hi ha un altre espai el qual és destinat pels infants de quatre anys, tot i que pot ésser utilitzat per els altres grups de nens i nenes de l'escola. Aquest espai conté un grup de taules i cadires al centre de l'espai. També disposa d'una taula lluminosa. Hi ha unes estanteries que contenen materials naturals com: pedres, fusta, pinyes, troncs, etc. També hi ha animals, microscopis, etc. També trobem material com pintura, coles i papers de colors. També hi ha caixes de plàstic i pots de vidre transparents. A l'aula també hi ha un mirall i un element realitzat amb material reciclat que ve a ser una ciutat. També hi ha una taula de fusta que conté llapis de colors, colors de plàstic, retoladors i fulls blancs a disposició dels nens i nenes. Trobem al costat uns cistells metàl·lics amb rocs i cilindres de cartró. Finalment, en aquest espai hi trobem un ordinador i un armari amb estanteries el qual conté elements de les mestres.

A l'aula de cinc anys, igual que la resta d'aules, trobem els mateixos materials a la zona de l'entrada i a la zona de taules i cadires.

A la part inferior de l'aula hi ha una zona en la qual hi ha una gran estanteria amb elements naturals com: una caseta d'ocells, un niu d'ocells amb ous, palla, fusta, pedres, pots de vidre que contenen petxines, pots de vidre que contenen sorra, troncs de fusta, elements realitzats pels infants amb fang i també trobem banyes d'animals com cérvols. Al costat d'aquesta estanteria hi ha uns cistells de vímet amb troncs de fusta més llargs i una taula amb bancs per a realitzar activitats. També hi ha una taula amb cadires. Sobre aquesta taula hi ha unes safates de fusta amb diferents tipus de sorra i unes forquilles de plàstic, rampins i altres materials per treballar amb la sorra. Al costat dels cistells, trobem una gran taula de fusta reciclada en la qual hi ha disposada una ciutat dels follets realitzat pels infants i les seves famílies. Ha estat realitzada amb elements naturals com pedres, fusta, troncs i altres elements naturals.

Davant d'aquestes taules i estanteries, hi ha una altra estanteria que conté contes els quals se'ls pot veure la portada. Davant d'ella hi ha dos grans butaques.

Darrera d'aquesta estanteria hi ha ordenats per mides i formes, elements naturals per a fer construccions. També hi ha un panell metàl·lic per a realitzar l'activitat del bon dia.

Davant d'aquesta zona, hi ha una taula amb un ordinador i a disposició dels infants safates amb llapis i retoladors de colors i fulls blancs. A la paret hi ha penjades unes petites bústies de fusta les quals cada una té la foto de cada nen i nena. Aquestes bústies serveixen per a poder enviar-se missatges entre ells mateixos.

El bany disposa d'unes estanteries en les quals es troba una sèrie de cistells de vímet per a cada infant el qual conté roba i utensilis de neteja personals de cada nen/a. Els cistells estan marcats per fotografies dels infants.

A l'aula també hi trobem plantes naturals.

Tipus de documentació:

Espais comuns:

A la zona dels dormitoris trobem un rètol realitzat pels infants el qual indica que és el dormitori.

Al llarg del passadís trobem treballs realitzats pels infants com caixes de cartró pintades, figures de fang, etc. A les parets també hi ha fotos dels infants treballant i frases relacionades amb les fotografies.

Cada laboratori té un rètol dibuixat pels infants el qual indica quin laboratori és. El laboratori del grup de tres anys és l'espai de la manipulació, l'espai dels de quatre anys és l'espai dels materials i l'espai dels nens i nenes de cinc anys és l'espai de la pintura. Cada laboratori conté fotografies dels infants realitzant aquelles tasques que permet fer l'espai i els seus materials. Les fotografies es troben a la paret i també damunt les estanteries amb marcs de fotos. També hi ha relacionades frases que tenen a veure amb aquelles activitats que s'estan portant a terme a les fotografies.

A la biblioteca també hi ha fotografies de com els infants utilitzen aquest espai i també hi ha dibuixos realitzats pels infants. Aquests dibuixos han estat escanejats i impresos.

Espais individuals:

Cada entrada de cada aula conté elements de documentació com: cartells amb les fotos de tots els infants de la mateixa aula. També cada aula disposa del seu diari que escriuen les mestres diàriament. Cada zona té penjada a les seves parets fotografies i frases relacionades amb elements que conté cada racó i també les fotografies de les activitats que han realitzat els propis nens i nenes en aquell espai. No només trobem grans cartells, sinó que també hi ha quaderns amb dibuixos realitzats pels infants i les converses que han tingut entre ells. Ens els cartells hi ha tan fotos dels nens i nenes de manera individual i en grup.

8.2.3. Fitxa d'observació de l'escola La Filastrocca

Escola: La Filastrocca

Tipus d'escola: Scuola dell'infanzia (3 – 6 anys)

Núm. d'infants: 93

Situació geogràfica: Barri perifèric de Pistoia

Espais comuns: L'escola disposa d'un gran espai exterior que es troba dins l'edifici. També podem trobar-hi una biblioteca escolar, un espai per al moviment i la llum, un "atelier", dos dormitoris (un pel grup de tres anys i un altre pel grup de quatre anys), un espai dedicat a un personatge de l'escola, un espai dedicat a les famílies i una entrada en la qual els infants deixen les seves pertinences. Els nens i nenes de quatre i cinc anys comparteixen el bany. També hi ha una cuina, un espai per a les mestres i un vestidor pels treballadors de l'escola.

Espais individuals: En aquesta escola, cada grup té la seva aula. El grup d'infants de tres anys disposa de varis espais individuals diferenciats. Una de les aules conté taules i cadires i material per a treballar, una de les altres aules disposa de més cadires i taules i estanteries. Davant trobem una estància on hi ha el racó del joc simbòlic representant una casa. Al costat hi ha una safata d'experimentació amb materials per a utilitzar-la. Just davant de la caseta trobem els banys dels infants de tres anys. Al costat dels dormitoris hi ha la sala de les construccions. Tots aquests espais són accessibles des del passadís del grup de tres anys. Els nens i nenes de quatre anys disposen d'una aula més gran on trobem un racó amb taules i cadires, un altre amb elements pel joc simbòlic i un altre amb bancs i una estora. El grup d'alumnes de cinc anys disposen de dos espais individuals diferenciats: una aula amb taules i cadires on es realitzen àpats, i una altra sala amb taules i cadires on es fan les activitats. Al passadís d'ambdues aules trobem espai per a construccions, joc simbòlic i lectura pels dos grups.

Materials dels espais comuns:

L'espai exterior disposa de grans mobiliaris de fusta. Un d'ells té un tobogan metàl·lic el qual es pot utilitzar pujant per unes escales o bé per unes cordes. Un altre element de fusta també té un tobogan el qual es pot accedir a ell des de l'interior de l'escola i comunica obrint una finestra. També hi ha una sorrera de fusta i altres materials per ser utilitzats en aquesta com per exemple: pales, rampins, galledes, plats i bols de plàstic. En tot l'espai del jardí hi ha arbres, flors i herbes.

La biblioteca la trobem a un extrem de l'escola. Abans d'entrar a ella trobem un rètol dibuixat pels nens i nenes que indica que entrem a la biblioteca escolar. Té una gran porta de fusta. Un cop dins, a la part dreta hi ha sis estanteries diferenciades per colors. Cadascuna d'elles conté llibres segons les temàtiques. Entre estanteries hi ha cadires perquè puguin seure els nens i nenes, però també trobem cadires formant un cercle al mig de la biblioteca. Aquestes tenen uns coixins dels colors de sant Martí ja que és el nom que rep l'espai. Cada llibre està

identificat amb un gomet del color a la prestatgeria que correspon. Hi ha una prestatgeria que conté llibres que no estan en préstec. La resta de llibres poden ser prestats a les famílies, i per tant hi ha una taula i una cadira antiga perquè els familiars puguin anotar els llibres que s'emporten a casa. En aquest espai hi ha taules i cadires, i uns calaixets que contenen materials com: llapis, llapis de colors, retoladors, papers, coles, tisores, grapes, purpurina, etc. En un racó de la biblioteca trobem un espai de treball per adults com per exemple per a les mestres. Hi ha molta documentació sobre lecto-escritura, llibres... En un altre extrem de l'aula hi ha un castell per a jugar amb construccions. En una superfície de fusta trobem decoració de relats i històries que formen part de la vida de l'escola i de Pistoia i també hi trobem elements com figures de princeses, mags... La biblioteca té una porta que dóna a una segona sortida de l'escola. En aquesta hi ha dos cadiretes i una taules amb tassetes i una tetera. En aquesta aula hi ha també un bany, tant per adults com per a infants, i un traster. Trobem un pis superior al qual s'hi accedeix a través d'unes escales de cargol. Hi ha un passadís que ens permet veure la biblioteca des de dalt i hi ha tres petits espais amb catifes, coixins i contes que permet als infants relaxar-se tot llegint una història. Finalment, hi ha una caixa de plàstic i un maletí de metges per crear l' "hospital dels contes" per poder "curar" aquells contes que s'han espatllat.

A l'espai del moviment i de la llum hi ha un terra de fusta que transmet un ambient més càlid. L'aula està envoltada per coixins allargats i cilíndrics. En una paret hi ha un gran mirall i a sobre una tela per a projeccions. També hi ha material electrònic com un ràdio-cassette i una cinta de vídeo. També disposa d'un projector. Hi ha unes prestatgeries que contenen pilotes de goma, teles i cercles de plàstic.

L' "atelier" és un espai que es troba al costat de l'espai esmentat sobre aquestes línies. Ambdós espais tenen unes portes de fusta amb vidres transparents que permet veure els altres espais. Aquesta aula té unes grans prestatgeries que contenen molt material com per exemple: pintura, pots de vidre amb sorres de colors, coles, pinzells, tisores, tubs de cartró, plastilina, fang, fils de colors, cartolines, forquilles i ganivets de plàstic, etc. Davant d'ella hi ha unes taules i unes cadires formant-ne una de sola. Al costat hi ha una calaixera la qual cada un dels calaixos està pintat d'un color formant l'arc de sant Martí. Sota la finestra trobem una estanteria que conté documentació feta pels infants i just davant, una taula amb cadires per a treballar. També hi ha una taula de llum.

Els dormitoris estan diferenciats de cada grup amb un element distintiu a la porta. El dormitori dels infants de tres anys té un gatet a la porta ja que són la classe dels gats, mentre que el dels infants de quatre anys té un cavallet a la porta perquè la seva aula és la dels cavalls. Cada un dels dormitoris disposa de cortines fosques per no deixar entrar la llum les quals tenen unes estrelles platejades simulant el cel. També hi ha ràdio-cassette per tal de posar música per la relaxació. Hi ha llitets per a tots els infants que es queden a dormir després del dinar. Al passadís, davant dels dormitoris, hi ha uns bancs on els nens i nenes poden deixar les seves sabates per entrar al dormitori. Cada alumne té el seu llit i en ell algun element que haigut volgut portar de casa.

L' espai dedicat a "topo Annibale" es troba en una petita aula al costat de la secció dels nens i nenes de quatre anys. Hi ha un petit rètol al costat de la porta que indica l'espai en el que ens trobem. Just al costat de la porta trobem una butaca i al damunt, enganxada a la paret, una bústia de cartró on es poden deixar missatges a aquest personatge de l'escola. Com es tracta d'un ratolí, damunt la bústia hi ha un petit peluix simulant un ratolí. Dins de l'espai, hi ha un gran escriptori de fust on hi trobem un ordinador i uns cistells de vímet que contenen material com per exemple: llapis de colors, retoladors, paper blanc... Sota l'escriptori dos tamborets blancs. Davant d'aquest mobiliari, hi ha una taula envoltada per tamborets blancs. Damunt la taula hi ha un gomet amb la figura del personatge "topo Annibale" i un telèfon real que ara s'utilitzava com a joguina. Al final de l'aula hi ha un gran armari de fusta antic on hi ha la caseta d' "Annibale" i un diari de camp on hi ha explicades diferents històries creades pels nens i nenes de l'escola durant anys. Davant d'aquest armari hi ha un banc de fusta amb fotos de tots els infants que han passat per aquella aula.

El racó de les famílies és un petit espai del passadís dedicat als pares, mares i altres familiars dels nens i nenes de l'escola. En aquest espai hi ha mobiliari com per exemple: un gran armari de fusta antic obert de bat a bat que conté històries narrades pels infants i pels familiars sobre l'escola, material que documenta l'escola, etc. També hi ha unes butaques amb coixins perquè els pares es puguin acomodar. També hi ha elements naturals com una planta força alta on els pares han penjat a les seves fulles, enganxats amb pinces, uns fulls ens els quals hi ha relatats records de la seva infantesa a l'escola.

L' entrada de l'escola és un espai molt gran ja que forma gran part del passadís principal. Just passar la porta per la qual s'entra a dins de l'edifici, hi ha una figura molt gran d'un mag (el personatge principal de l'escola i amic dels nens i nenes). Aquest personatge saluda als infants i les seves famílies a l'entrar i al sortir de l'escola. Girant a l'esquerra hi ha un passadís amb uns grans finestrals que permeten veure l'espai exterior. Aquests finestrals disposen d'uns bancs de fusta amb coixins perquè tant infants, famílies o personal de l'escola hi pugui seure. Unes petites finestres tenen unes rapisses de fusta on hi ha unes flors que ho decoren. Davant dels grans finestrals hi trobem gran part de la documentació amb dimensions força grans. També hi ha unes taules de fusta que contenen més documentació escrita en forma d'àlbums. En aquesta paret hi ha una petita finestra (la finestra del mag) que permet que els alumnes s'acomiadin dels familiars un cop arribats a l'escola. Al costat dels grans finestrals hi trobem un gran panell amb documents importants per a les famílies. A l'extrem del passadís, en un espai una mica més ampli però obert, hi ha uns petits armariets amb penjadors de plàstic amb el nom de cadascun dels infants per a deixar les pertinences de cadascun d'ells al arribar a l'escola. Cada secció està diferenciada per figures dels animals que representa cada grup. També hi ha com a decoració una taula i una cadira on hi ha llibres sobre Pistoia i l'educació i plantes naturals. Aquest espai també disposa de bancs de fusta i coixins perquè els nens i nenes puguin seure. A les parets hi trobem fotografies ja siguin d'infants o també dibuixos en un marc. També hi ha marcs de fotos digitals per tal de mostrar les fotografies més boniques i importants dels nens i nenes a les famílies. Aquest aparell electrònic es troba a l'entrada de l'escola però també a l'entrada de cada aula.

Els nens i nenes de quatre i cinc anys comparteixen el bany. Aquest és un espai obert que trobem al passadís de les seves seccions. Un espai que conté varies piques per rentar-se les mans. Cada pica conté al voltant de quatre aixetes. També hi ha un gran mirall davant d'elles. Hi ha dos grans rotllos de paper per tal d'eixugar-se les mans i a sota, una cadira amb un cistell per deixar preparat els trossos de paper. Al fons, tapats una mica per un petit mur baixet, hi ha sis petits vàters. Damunt les piques hi ha unes prestatgeries que subjecten caixes de fusta amb elements de cada alumne i pots de vidre amb elements naturals com per exemple: sorra, petxines, etc. Del sostre pengen elements decoratius realitzats amb elements naturals. En aquest bany també hi ha un lavabo per els adults.

L'espai de les mestres es troba en una aula del passadís dels nens i nenes de quatre i cinc anys. Conté una gran taula amb un ordinador i grans prestatgeries per als documents.

El personal de l'escola ja siguin mestres com "col·laboratori" disposen d'un vestidor per a poder-se canviar i deixar les seves pertinences. Tenen un armariet per a cadascú i aquest està diferenciat de la resta amb una fotografia de la seva infància. També hi ha un mirall i un penjador per a jaquetes.

Hi ha un gran passadís a la secció dels nens i nenes de quatre i cinc anys. En aquest passadís hi podem veure diferents racons.

- Un d'ells és l'espai de les caixes personals dels infants de cinc anys. Aquestes caixetes contenen elements que porten els alumnes de cada o que se'ls volen endur a casa. Són caixetes fetes i decorades pels infants. Cada prestatgeria està diferenciada de la resta amb un gomet de color que fa referència al petit grup al qual pertany el nen/a. Cada caixa conté la foto del seu nen/a. També hi ha una taula amb tamborets i una catifa. Finalment, davant hi ha un sofà amb coixins entre ambdues classes.
- Hi ha un altre espai on hi trobem l'altra part del mobiliari de fusta que hi ha al jardí. Sota d'aquest mobiliari hi ha elements per tal de formar un espai de joc simbòlic. Hi ha: lletets per a nines, nines, caseta per a nines, etc.
- Al costat hi ha un espai per a la lectura. Aquest racó disposa d'un sofà amb coixins i unes prestatgeries amb contes de diferents mides i tipologies. Els llibres estan col·locats de manera que se'ls pugui veure la portada.
- Racó de les construccions. Un espai que es troba al costat de l'anterior diferenciat per una prestatgeria de fusta. Aquest mobiliari conté diferents peces de fusta i pots de plàstic que contenen material reciclat com taps d'ampolla o xapes metàl·liques. Cada prestatge conté una imatge de les peces de fusta que van col·locades allà. També hi ha una gran estora amb una superfície de fusta per a realitzar construccions. També hi ha un castell de fusta. En un cistell de fusta hi ha figures de cavallers i princeses per a les construccions del castell. En aquest espai també hi ha uns cavallets de fusta com balancins.

Materials dels espais individuals:

Aula dels nens i nenes de tres anys. Com he dit anteriorment, els infants d'aquest curs disposen de varis espais individuals.

- Aula de les activitats i els àpats: aquest espai disposa de taules i cadires suficients per tots els infants de l'aula. Cada taula, davant d'una cadira, té enganxada la fotografia del nen o nena que seu allà i també petjades de gat (ja que són la classe dels gats) segons el color del grup que siguin. També hi ha una gran prestatgeria amb material com per exemple: llapis, llapis de colors, retoladors, tissors, coles, pinzells, àlbums amb documents de les mestres, caixa de plàstic amb mocadors de paper, etc. Hi ha una calaixera on damunt hi ha col·locats (que se'ls veu la portada) alguns contes, plantes naturals i titelles. En els prestatges hi ha jocs de taula i puzzles. Darrera de la porta, hi ha un penjador que conté davantals dels quatre colors dels diferents grups que són: blau, groc, verd i vermell. Aquests davantals s'utilitzaran en els moments dels àpats.
- Espai de les construccions: és una aula amb terres de fusta que permet gaudir d'un ambient més càlid. A la paret dreta hi ha un gran mirall i just davant seu una taula amb construccions de colors. Sota la taula hi ha unes caixes de plàstic que contenen animals i peces de fusta/plàstic de colors. Davant la taula hi ha una superfície de fusta de certes dimensions. Al fons de la classe hi ha un tren de fusta amb diferents vagons on hi poden pujar els nens i nenes. Finalment, a l'entrar a l'aula hi ha un sofà amb coixins, i al costat una caixa de plàstic que conté contes. Del sostre pengen unes decoracions fetes amb fustes de colors i que es mouen. En aquest espai, a través de les finestres es pot observar l'espai exterior.
- Segona aula d'activitats: aquest espai és semblant pel que fa a les proporcions a la primera aula que hem explicat. Conté taules i cadires, però les cadires estan col·locades en forma de cercle per tal de realitzar l'activitat de "bon dia". Hi ha una butaca en forma de gat on un infant realitza cada l'activitat. També hi ha un panell de fusta amb les fotografies de cadascun dels alumnes de la secció. També hi ha prestatgeries amb cistells i llibres.
- El racó del joc simbòlic: és un espai al qual s'entra a través d'una porta de fusta i vidre. Representa una **casa**. Al entrar a la part dreta hi ha el racó de la **cuina**. Aquest espai conté una taula amb cadires, estovalles, nevera, pica, fogons, prestatgeries amb tetabrics reals de llet, caixes de pasta i arròs, gots de plàstic, biberons, cafetera metàl·lica, cistell de fusta amb coberts de plàstic i metàl·lics, etc. Just darrere de la cuina trobem l'espai del **menjador/dormitori**. En aquest petit espai hi ha un sofà amb coixins i unes nines assentades, dos llitets de fusta amb nines dormint, un mirall i un armari amb roba de les nines. També hi ha una taula de fusta rodona blanca que conté un cistell de vímet amb contes i dues butaques de vímet amb coixins amb una nina assentada. Per acabar hi ha el racó del **safareig** on hi ha una rentadora de fusta i una taula de planxar amb la planxa i un estenedor per a la roba.

- Safata d'experimentació: està situada al passadís entre el racó del joc simbòlic i el bany. És una safata de plàstic blanca amb sorra. Damunt hi ha una prestatgeria que conté elements com: pales i rampins de fusta, embuts de plàstic, coladors metàl·lics, petxines, pots de plàstic i pales i escombres petites.
- Bany: el bany té dues seccions diferenciades. Una d'elles és la part de les piques que estan situades al voltant d'un petit mur. Damunt el mur hi ha plantes decoratives. Aquesta part també té un moble en el qual damunt hi ha diferents contes perquè els nens i nenes puguin agafar lliurement ja que se'ls veu la portada. També hi ha elements decoratius mòbils penjant del sostre realitzats amb petxines i cargoles. Finalment hi ha petits miralls col·locats a les parets. La segona secció és la dels banys que són individuals però no tenen portes.
- Passadís: el passadís d'aquesta secció és llarg i la característica més important és que hi trobem un gran armari antic amb les portes obertes que conté les caixetes personals dels nens i nenes de tres anys. Cada una d'elles està decorada pels propis infants i té una foto seva perquè ells mateixos les puguin diferenciar. El passadís també està decorat amb documentació, quadres i una taula davant del grup dels més petits. Aquesta taula conté un gerro amb flors i una safata en la qual hi ha documents dirigits a les famílies. Un d'aquests documents és on hi ha escrit el què han menjat durant el dia els seus fills/es. També hi ha un diari de classe perquè els pares els puguin llegir. Al passadís també hi trobem un petit escriptori de fusta amb dues cadires pels infants. Aquest moble conté contes petits. Al costat hi ha un radiador amb una superfície de fusta. En aquesta hi ha elements decoratius que fan referència als gatets que és la característica del grup.

Espai dels nens i nenes de quatre anys. Aquest espai és un de sol i gran. Té dues grans finestres que la il·luminen. La porta és doble antiga de fusta i amb vidres. A l'entrada de l'aula hi ha figures de cavalls que indiquen que aquella és l'aula dels nens/es de quatre anys.

A l'entrar trobem el racó del joc simbòlic. Aquest espai està decorat sobre la Xina ja que durant el curs es porta a terme activitats de la programació sobre ella. Hi ha una taula amb coberteria de porcellana i palets xinesos. També hi ha disfresses xineses i altres elements decoratius com per exemple vanos.

Al costat d'aquest racó hi ha un altre petit espai amb una estora, bancs i un gran mirall. Hi ha una prestatgeria amb les caixes personals dels alumnes. També hi ha un panell de fusta i un banc en forma de cavall per realitzar el joc del "bon dia".

A l'altre cantó de l'aula hi ha les taules formades en quatre petits grups amb les seves cadires. Cada grup de taules representa el color de cada grup de nens (com amb els infants de tres anys: blau, groc, vermell i verd). Darrere hi ha una calaixera amb armariets que contenen jocs de taula i altre material. També hi ha una taula amb quatre cadires que la fan servir els cambrers que serveixen el menjar. Aquests cambrers disposen d'uns davantals (cada taula del seu color corresponent) que estan penjats a la paret en un penjador. També

hi ha unes prestatgeries amb material a l'alçada dels més petits. Finalment, hi ha un escriptori amb un ordinador per les mestres.

Finalment, trobem les **aules dels nens i nenes de cinc anys**. Disposen de dues aules ja que són més petites que les dels de quatre anys.

La **primera aula** és on trobem les taules on fan els àpats. Com els cursos anteriors, cada grup de taules correspon a un color diferent (vermell, verd, groc i blau). També hi ha una prestatgeria amb material per a les mestres i altre material pels nens i nenes. També hi ha algun conte. Al darrere de la porta hi ha un penjador amb els davantals pels àpats.

La **segona aula** hi trobem dues taules amb cadires per realitzar activitats en petit grup. També hi ha una prestatgeria amb llibres i cistells amb retoladors, llapis de colors, etc. Hi ha cadires posades en forma de cercle al voltant d'una butaca en forma de lleó (ja que els infants de cinc anys són la classe dels lleons). En aquest cercle hi ha un taulell de fusta amb les fotos de tots els nens per fer el joc del "bon dia". També hi ha un escriptori de fusta amb un ordinador per a les mestres. Hi ha també un petit armari on damunt hi ha llibres els quals se'ls veu la portada.

Tipus de documentació:

La documentació a l'**entrada de l'escola**. Al costat del personatge del mag hi ha un gran panell que parla d'ell. Hi ha un cartell on dona la benvinguda a la gent que li entra a l'escola i la fotografia dels tres grups d'infants. A l'entrada trobem marcs de fotos amb dibuixos de gats, cavalls i lleons i també de nens i nenes d'altres anys a la zona on hi ha les pertinences dels infants. Al mig del passadís hi ha una gran obra de fusta i al darrera hi ha un gran panell que explica d'on ha sorgit i com. Al costat hi ha tres grans panells explicant els diferents projectes que s'han realitzat a l'escola. On hi ha la petita finestra on els nens i nenes s'acomiaden de les famílies, al damunt hi ha una fotografia d'una nena amb la seva mare realitzant aquest acte. En un banc de fusta hi ha cistells metàl·lics que contenen àlbums amb fotografies d'activitats de l'escola i també portafolis de plàstic amb fulls que expliquen, com un diari de camp, les sortides i activitats que fan els nens i nenes al llarg dels cursos.

Abans d'entrar a la **biblioteca** trobem un cartell dibuixat pels infants que posa "biblioteca Arcobaleno" (arc iris). Just entrant a la biblioteca, hi ha un panell on els nens i nenes de cinc anys col·loquen els dibuixos de les portades dels contes que s'emporten a casa. Aquesta és una activitat molt important que es porta a terme l'últim any de l'escola. Per deixar constància d'això, al costat hi ha una fotografia de com una nena posa el seu dibuix al panell. Entre prestatgeria i prestatgeria, hi ha fotos de les portades dels contes que hi podem trobar. Damunt de la prestatgeria dels llibres sense préstec hi ha dos grans panells en els quals hi ha alguna cançó, històries sobre la biblioteca, etc. Damunt de la superfície de fusta de davant de la finestra hi ha elements decoratius i un cartell que posa a quina història pertany. Hi ha un altre gran panell on els infants més grans han exposat les seves frases referint-se a què són les històries per a ells. Un altre gran panell explica com s'ha realitzat la biblioteca i el personatge que hi viu dins (la senyora bibliotecària). Hi ha altres cartells realitzats amb frases fetes pels infants de cinc anys.

L'**espai del moviment i de la llum** té dos tipus de documentació. Una són quatre grans panells. Un d'ells explica les activitats relacionades amb la llum tot mostrant-lo amb les fotos dels nens i nenes fent activitats amb la llum. Un altre explica dues històries. I els altres dos són les converses que tenen els infants entre ells en aquell espai. L'altre tipus de documentació és en forma de quadres que contenen fotos de nens i nenes d'altres cursos realitzant activitats allà dins.

La documentació de l' "**atelier**" també és variada. Sobre la calaixera amb calaixos de colors de l'arc de Sant Martí hi ha una foto de dos nens al museu de Marino Marini. Al damunt de la prestatgeria on es troben tots els materials hi ha dibuixos fets pels nens i nenes però emmarcats. A l'altra paret hi ha un gran cartell on explica la relació dels nens amb l'art explicant el projecte que es porta a terme amb aquest museu. Al costat de la finestra també hi ha quadres amb dibuixos creats pels alumnes.

Just a l'entrada dels **dormitoris** hi ha un gran quadres amb la imatge d'un ratolí de dibuix dormint. Llavors, a la porta de cada dormitori, hi ha una poesia sobre un cavall / gat que dorm. També hi ha un cartell gran blanc que té escrit "poc a poc que estem dormint..." i una imatge de dues nenes abraçant-se mentre dormien. Dins els dormitoris hi ha quadres com l'estil del de fora el passadís.

La documentació de l' **espai del "topo Annibale"**: just al costat de la porta i damunt la bústia, hi ha un gran panell amb fotografies del personatge i la història d'ell. Dins, en una paret hi ha un cartell on posa "els amics del topo Annibale" i a sota les portades d'uns contes sobre ratolins. A les portes de l'armari que trobem dins de l'espai hi ha dibuixos penjats fets pels nens i nenes.

A l'**espai de les famílies** hi ha un cartell sobre una sala dels llibres amb fotografies dels infants fent diferents activitats acompanyades d'un gran text.

Al **passadís dels nens de tres anys**, on hi ha la taula amb els documents per a les famílies, hi ha un diari de camp. Cada aula té un cartell a fora informant de quina aula és. També trobem documentació amb fotos dels infants fent activitats de l'escola i cartells indicant quines són aquestes activitats, i aquestes estan impreses amb fulls DIN-A4.

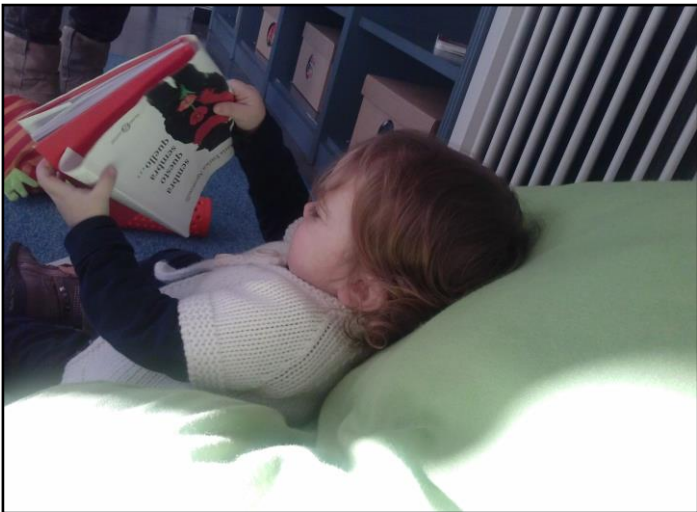
A **les aules** hi ha diferents documents com per exemple: panells on s'expliquen rutines com els àpats i els encàrrecs. També hi ha els propis dibuixos dels nens i nenes. Sobre els penjadors dels davantals hi ha les fotografies de si són davantals de l'esmorzar o del dinar. A l'aula dels nens de tres anys, en fulls DIN-A4 i dins de fundes de plàstic, hi ha una foto de la família de cada nen presentant-se. Damunt dels panells de fusta amb el qual es fa el joc del "bon dia" hi ha cartells amb el títol del joc. L'espai de la caseta del joc simbòlic té moltes fotos de nens i nenes utilitzant aquests espais. Les fotos són tan individuals com en grup. Tant el racó de la safata d'experimentació com el bany també tenen fotografies dels infants fent ús dels espais. Cada aula té els seus diaris que contenen les descripcions del que fan cada dia. I el passadís dels nens i nenes de quatre i cinc anys tenen panells amb fotografies acompanyades de text explicant diferents situacions de l'escola.

8.3. Fotografies de les escoles observades en el treball de camp

8.3.1. Fotografies de l'asilo nido Il Faro

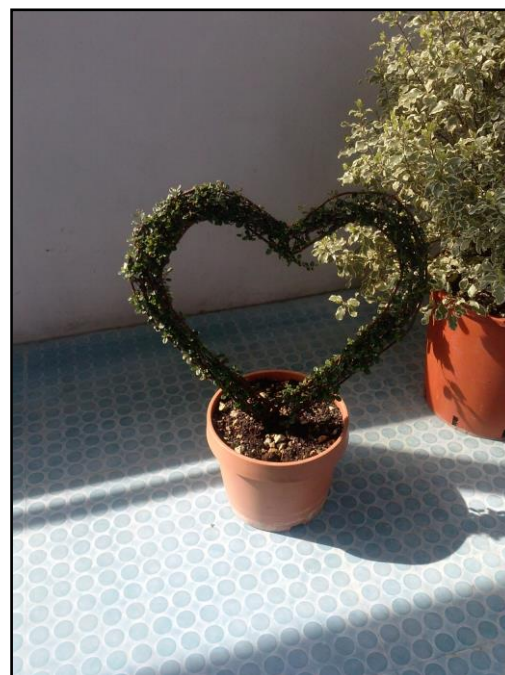

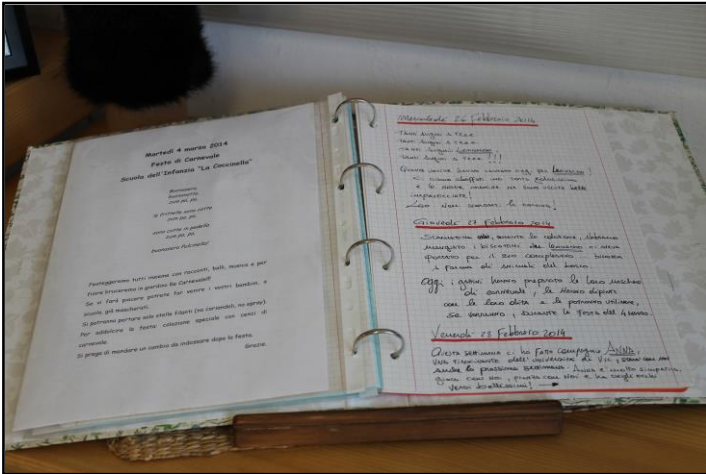

8.3.2. Fotografies de l'escola La Coccinella

8.3.3. Fotografies de l'escola La Filastrocca

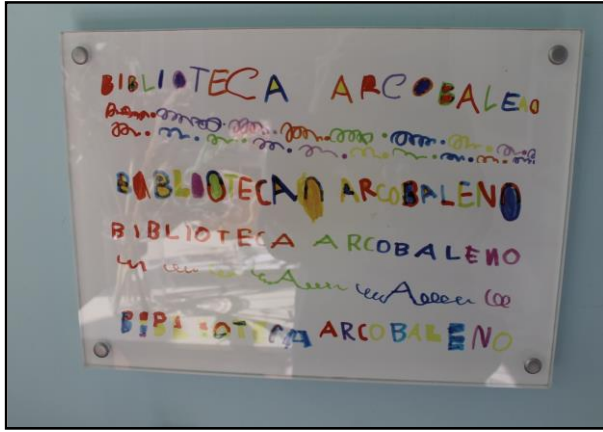

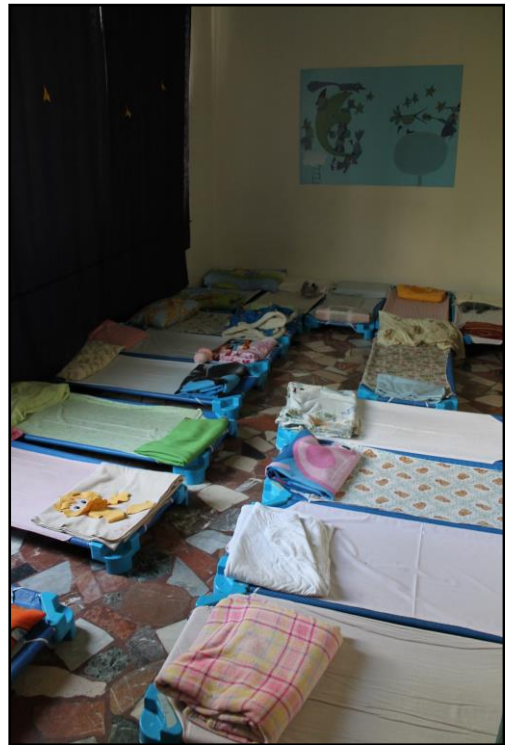

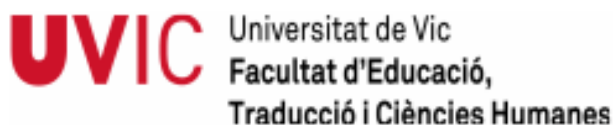

8.4. Document de compromís ètic

DOCUMENT DE COMPROMÍS ÈTIC DE L'ESTUDIANT PER A LA REALITZACIÓ DEL TREBALL DE FINAL DE GRAU

L'estudiant ..... Anna Blanco Jurado ..... dels estudis de Grau
de..... Mestre d'Educació Infantil ..... , amb DNI ..... 47852678M .....

Fa constar:

Que està en procés de realització del Treball de Final de Grau amb el títol:

..... Els espais dels Serveis Educatius de Pistoia: Una eina per a la inclusió .....

durant el curs acadèmic 2013-14.

i declara el seu **compromís** per:

- Respectar els drets fonamentals de les persones, siguin infants o persones adultes.
- Demanar el consentiment de les persones que col·laborin o participin en el treball.
- Respectar l'esfera privada de totes les persones, grups o institucions que participin o estiguin relacionades amb el treball.
- Utilitzar la informació obtinguda només amb finalitats científiques.
- Donar compte dels resultats del treball a les persones, grups o institucions col·laboradores.
- Respectar la propietat intel·lectual i evitar de posar o escriure com a pròpies les opinions o aportacions d'altres autors/es.
- Citar clarament les fonts i la procedència de les informacions proporcionades per altres autors/es.
- Presentar una memòria escrita que sigui inèdita i original, evitant en tot moment la còpia total o parcial d'un altre treball escrit publicat o no publicat.
- Acceptar el codi ètic que contenen els principis anteriors i aplicar-los i tenir-los en compte durant la realització del treball i la defensa pública.

Signatura:

Anna Blanco

Vic, 16 de Maig de 2014